

KARYS

1968

Laisvės Kovos Metai
LAPKRITYS - NOVEMBER

Nr. 9

50

KARYS

1968
Laisvės Kovos Metai
Nr. 9 (1446)

Redaktorius —

Zigmas Raulinaitis

Administratorius —

Leonas Bileris

Redaktoriaus pavaduotojas —

Jonas Rūtenis

Atskirus skyrius redaguoja:

P. Petrušaitis — Tremties Trimitas

E. Petrauskaitė — Šaulė Tremtyje

Balys Brazdžionis —

Lietuviai Karial Laisvajam Pasaulyje

Bronius Balčiūnas — Karinės žinios

Leidžia —

L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius

TURINYS

<i>P. Jurkus</i> — Lietuvos Laisvės simbolis: Nežinomo Kareivio paminklas —	(viršelis)
<i>K. Škirpa</i> — Žodis	257
<i>K. Ališauskas</i> — Lietuvos kariuomenės atkūrimas	262
<i>Kalpas Uoginius</i> — Generolas Motiejus Pečiulionis	268
<i>K. Ališauskas</i> — Bermontininkai Šiaurės Lietuvoje	276
<i>J. V. Sūduvas</i> — Kautynės prie Sedos	280
<i>V. Č.</i> — Rytų fronte	288
<i>K. U.</i> — Rytų Lietuvos gyventojų sargyboje	295
<i>V. Ramojus</i> — Lietuvos karininkai laisvės kovose	302
<i>Dr. P. Reklaitis</i> — M. Lietuvos dragūnai	307
<i>Gen. S. Dirmantas</i> — Kautynės ties Klecku	312
Kariuomenės atkūrimo 50-čio jubilėjus	316

ATSTOVAI: Baltimore M. ŠIMKUS
Chicago J. STANKŪNAS
Cleveland F. EIDIMTAS

Los Angeles O. ŽADVYDAS
Philadelphia .. A. IMPOLENAS
Australija V. ŠALKONAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

Boston, Mass. — S. J. Minkus

Chicago, Ill. — "Gifts International",
"Marginiai", "Parama".

Detroit, Mich. — V. Perminas

Grand Rapids, Mich. — J. Belinis

Kenosha, Wis. — B. Juška

Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas

Newark, N.J. — Kazys Trečiokas

Omaha, Nebr. — J. Kantanavičius

Woodhaven, N.Y. — J. Pašukonis
("Aidas") "Romuva"

Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — Z. Orvidas

Toronto, Ont. — Augustinas Kuolas,
P. Misevičius

Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 74 Priory Road, Kew
Surrey

AUSTRALIJOJE:

S. Slavickas — 44 Slevin St., Gee-
long North, 3215, Vic. Australia

L. Vasiliūnas — 3 Wall Street
Norwood 5067

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB
Centro Lituano, Plaza Principal de
La Vega, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world.
Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A.
Subscription \$7.00 per year. Single copy 70 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 9 (1446)

LAPKRITIS - NOVEMBER

1968

GEN. ŠT. PLK. KAZIO ŠKIRPOS, PIRMOJO LIETUVOS
KARIUOMENĖS KŪRĖJO - SAVANORIO

ŽODIS,

TARTAS LIETUVOS GINKLUOTŲ JĖGŲ ATKŪRIMO
50 METŲ JUBILĖJAUS MINEJIME

Gerbiamas Pirmininke, Kovos Draugai,
Mieli Tautiečiai!

Mūsų vyresnysis ginklo brolis, generolas St. Dirmantas, paakindamas mane tarti žodį šia iškilminga proga, tėviškai patarė visiems žinomą praeitį "kuomažiausiai" liesti, o kalbėti "plačiau apie dabartį", konkrečiai — "kas jau šiuo laiku darytina"...

Stengsiuos to tat ir laikytis...

Tačiau man prisimena ir mūsų Tautos Himno patarimas — "Semis stiprybės iš praeities"...

Mesdamas tik trumpą žvilgsnį į praeitį, noriu pažymėti — ir neabejoju su manim sutiksitate, jog gražiausią iš visų praeities pavyzdžių apie ginkluotos pajėgos rolę kovoje už savą valstybę paliko mums 1918-1919 metų kūrėjai - savanoriai. Pašaukti prie ginklo už mėnesio nuo šios mūsų čia šventiškai pagerbiamos datos, 50 metų tam atgal, kada Lietuva be mažką jau žuvo ant savo prisikėlimo vienkščio, jie užpildė pirmuosius atgimstančios Lietuvos kariuomenės pulkus, tuo sudarydami jai tvirtą pagrindą. Į jį atsiremiant, jau buvo galima palaiptiui sumobilizuoti sveikiausius vyrus ir skubiai suformuoti visą armiją, ir ją suformuoti ne patogiose kareivinėse, bet kovos lauke. Vienkart susidarinėjo krašte ginkluoti vietinių žmonių būriai, kuopos ir net batalionai, kad pastojus kelią rusams vis giliau brautis į Lietuvos teritoriją.

Kaip matome, Lietuva tada išsigelbėjo ne skambiais žodiniais ir pagalbos pažadais iš svetur, bet vien savo pačios jėgomis ir mūsų tautos sudėtomis kraujo aukomis. Todėl suprantama,

kad vėliau — kai jau galėjome naudotis savos valstybės palaimomis — tautos priaugančios kartos buvo ugdomos laisvės kovotojų — savanorių dvasioje ir buvo inspiruojamasi Lietuvos Nepriklausomybės kovų pavyzdžiais...

Pastebėsiu, jog ir lietuviškojo Klaipėdos Krašto išlaisvinimas 1923 metais neapsiėjo be jo sukilėlių savanoriško pasiaukojimo ir kraujo aukos...

Visai kitokių, bet jau nebe žavinančių — ginkluotų pajėgų vaidmens pavyzdžių paliko mums Lietuvos nepriklausomybės sutemų metai.. Turiu omenyje susilaikymą nuo žygio į Vilnių. Tuo buvo pažeistas pats pagrindinis tų pajėgų principas, būtent — patikrinti valstybei saugumą nuo išorinio pavojaus...

Nereikia būti dideliu strategu, kad supratu, jog žygis į Vilnių, įvykdytas, pav., tarp 8 ir 15 rugsėjo, kada lenkai savo okupacines jėgas jau buvo atitraukę iš to krašto pačios Lenkijos gynimui, nebūtų reiškęs jokio iš mūsų pusės militarinio smūgio jai, ar Lietuvos išivėlimo į karą. Priešingai, tokiu žygiu Lietuva tebebūtų atlikusi savo pareigą suteikti Vilniui ir Vilniaus kraštui ginkluotą apsaugą nuo grėsusio pavojaus iš Rytų, apsaugą, kurios Lenkija tada užtikrinti jau nebepajėgė. Lenkų Vilniaus Karo komendantas net buvo tokios pagalbos pats prašęs per Lietuvos general. konsulą Vilniuje; dr. A. Trimaką.

Iš slaptų vokiečių dokumentų, išvydusių po karo viešumą, žinome, jog Lietuvos didieji kaimynai — Vokietija ir Sovietija — buvo su-

tarę, jog Vilnius ir Vilniaus sritis laikytini priklausantys Lietuvai. Iš kitos pusės, Molotovo reveliacijos padarytos prof. Krėvei-Mickevičiui 1940 m. liepos 1 d. Maskvoje patvirtina, jog Kremliaus vadeivos, bijodami ginkluoto konflikto su hitlerine Vokietija, visai nebuvo ruošęsi Vilnių pagrobti. Kremlius davė įsakymą raudonajai armijai tą padaryti tik po to, kai patyrė, jog ano meto Lietuvos vyriausybė nutarė laikytis pasyviai ir net vengė pasinaudoti jai per Zechliną ir vėliau per mane, padarytomis Lietuvai, tikrai draugingomis, sugestijomis Vilniaus klausimu.

Pigia kaina Vilnių ginklu užėmęs, Kremlius jau galėjo planuoti ir likusias, laikinai dar nepriklausomas, Lietuvos dalies pertempimą iš Vakarų į Sovietų "interesų sferą". To pasėkoje Lietuva iš politikos subjekto buvo, jos pačios neapsižiūrėjimu, pasidariusi jos didžiųjų kaimynų politikos objektu, kitaip sakant — preke jų tarpusaviems konšachtams už Lietuvos vyriausybės nugaros...

Rezultate, netrukus po to, Lietuvai buvo užkerpta, tariama, savitarpinės pagalbos sutartis su Sovietija, gavome rusų karines įgulas mūsų kraštui, o už metų — buvo sudotas Lietuvos nepriklausomybei ir mirtinas smūgis. Kiek tai liečia jos ginkluotąsias pajėgas, tai joms tas reiške palaidojimą tebesant gyvoms. Vieton pasipriešinimo šūvio sovietiškajam užpuolikai, jos buvo vėrčiamos pasitikti rusų raudonosios armijos padalinius mūsų žemėje kaip neva draugingos Lietuvai valstybės karines jėgas. Tauta nė nepajuto, kaip jai buvo uždėti sovietinės vergijos pančiai...

Tačiau, valstybei šitaip žuvus, tikrasis jos suverenas — pati lietuvių tauta — nebuvo žuvusi. Kai tik ji suspėjo kiek atsipeikėti nuo ją ištikusio birželio 15 dieną dvigubo smūgio — vadovybės sugniužimo ir staigaus skaitlingo rusų raudonosios armijos jėgų užplūdimo — jos veiklesnieji elementai tuoj pat griebėsi slaptų planavimų, kaip kraštą nuo sovietišųjų išbrovėlių vėl išvalius, pagal 1919 metų ginkluotos kovos pavyzdį. Pirmieji tuo susirūpino ne kas kiti, kaip buvę Lietuvos Nepriklausomybės karo dalyviai — kariuomenės kūrėjai — savanoriai, šauliai — laisvės kovotojai ir atsargos kariai — veteranai, į kuriuos čia pat orientavosi ir kadrinės kariuomenės vyrai. Apie mūsų patriotiškąją jaunuomenę netenka čia nė kalbėti — ji degė pasiryžimu atpirti Lietuvai laisvę nauja kraujo auka, pagal 1918-1919 m. kariuomenės kūrėjų savanorių pavyzdį.

Po vienu metų kieto darbo ir pogrindžio veiklos aukų, 1941 m. birželio 23 d. įvyko tai, apie ką anksčiau tebuvo galima tik svajoti: į-

vyko Visuotinas Tautos Sukilimas, kuriame aktyviai dalyvavo visi jos socialiniai sluoksniai, panašiai kaip Nepriklausomybės karo metais. Visose JAV-tijų lietuviškose kolonijose rasime nemažai buvusių aktyvių to heroinio akto dalyvių bei jo gyvų liudininkų. Manau jie visi sutiks su manim, jog tai buvo pats ryžtingiausias ir imponantiškiausias mūsų tautos kovos žygis forma ginkluoto sukilimo už savo laisvę ir valstybinę nepriklausomybę, kokį tik žinome iš Lietuvos istorijos. Ginluotos pajėgos požiūriu, kalbamas įvykis vaizdžiai parodo, jog tauta, kad ir okupanto kiečiausiai prislėgta bei žiauriausiai persekiojama, jei tik ji tikrai brangina laisvės idealus, gali ir be dailiai surikiuotos savos kariuomenės juos realizuoti, susilaukusi tam palankesnių, laimėjimą žadančių, aplinkybių...

Po trijų iš eilės ultimatumų, su vienu metų pertraukomis sekusių iš Lietuvos kaimynų pusės, ir jos priimtų be realesnio pasipriešinimo, buvo jau pažeista tautos kovingoji moralė. Birželio 23 d. sukilimas, gi, atgaivinęs lietuvių tautą, nuplovė nuo jos gėdos dėmę už valstybinės nepriklausomybės praradimą be pasipriešinimo šūvio, ir vėl grąžino jai pasitikėjimą savo jėgomis. Jo nebevalaužė nė Lietuvos naujas pavergimas iš nacių pusės. Juk dar gerai prisimename, kaip ryžtingas ir vieningas buvo mūsų tautos antinacinis rezistavimas, kaip skubiai sudarę lietuvių batalionai desperatiškai priešinosi su ginklu rankoje 1944 metais rudenį sovietų pakartotinam įsiveržimui į mūsų kraštą ir kaip po to lietuviai partizanai vyriškai kovojo net kelis metus prieš naują sovietų okupaciją Lietuvoje. Nežiūrint patirtų skaudžiausių nuostolių ir kraujo aukų nelygioje kovoje su priešais, sakytas lietuvių tautos pasitikėjimas savo jėgomis tebejaučiamas dar iki šiol: pavergtoje Tėvynėje — Lietuvoje, tiek ir tremtyje...

Ko mes jau tikrai pasigendame, tai tęsėjimo iš Didžiųjų Demokratijų pusės įvykdyti jų duotus iškilmingus įsipareigojimus išlaisvinti karo metais pavergtas mažąsias tautas bei grąžinti joms jų valstybines nepriklausomybes. Tas įsipareigojimas buvo pirmą kartą jų padarytas labai išgrsintoje Atlanto Chartoje, JAV prezidento Rooseveltto ir Britų ministerio pirmininko Churchillio pasirašytoje lygiai už 9 dienų po nacių Lietuvos Sukiliminės vyriausybės nušalinimo ir Lietuvos pavergimo atlikto hitlerinės Vokietijos. Po tuo dokumentu vėliau padėjo savo parašus virš 20 kitų valstybių, jų tarpe ir Sovietų Sąjunga.

Gerbiamieji, mes galime su pagrindu statyti sau klausimą: ar tai ne ironija?... Po sakytoju dokumentu matome parašą ir tos valstybės, kuri jau ištisis 24 metus laiko Lietuvą ne tik

Lietuvos Ginkluotų Jėgų atkūrimo 50 metų sukakties minėjime Čikagoje, lapkričio 24 d., Lietuvos gen. konsulas dr. P. Daužvardis dėkoja Ukrainos Tautinės Respublikos prezidento įgaliotiniui gen. inž. V. Fylonovyč'ui už Hramotą - Aktą, kuria įteisinamas atžymėjimas Simono Petliūros kryžiaus ordinu. Prieky prezidiumo dalis (iš kairės): M. Babickienė, L. Prapuolenis, dr. V. Sruogienė, gen. št. plk. K. Škirpa ir vysk. V. Brizgys. Foto M. Nagis

okupuotą, o mūsų tautą supančiotą komunizmo retežiais, bet kuri vis labiau kolonizuoja mūsų kraštą svetimais jam elementais. Tie keli tūkstančiai vokiečių, kuriuos hitlerinė Vokietija buvo importavusi į mūsų kraštą 1942-1944 metais, taip pat kolonizavimo tikslais, arba tie keliolika tūkstančių lietuvių, kurie buvo išvežti darbams į Reichą, arba sukišti į kalėjimus ir kacetus už rezistencinį pasipriešinimą, atrodo tik kaip lašas jūroje palyginus su keliais šimtais tūkstančių į mūsų kraštą importuotų rusų dabartinės sovietų okupacijos metu ir palyginus su kiekiu lietuvių, deportuotų į Sov. Rusiją, arba nukankintų vergų darbo stovyklose Sibire, bei skaitlinguose kalėjimuose, tiek Rusijoje, tiek ir pačioje Lietuvoje.

Ir visa tai darosi 20-me šimtmečiuje, tariamai civilizuoatame pasaulyje, kai atsilikusioms nuo civilizacijos Afrikos kontinento tautoms masiniai nuimami vergavimo pančiai ir net padedama atkurti ar sukurti savas nepriklausomas valstybes. Mes, lietuviai, deja, esame priversti nedaryti sau iliuzijų, kad Sovietija — užpajamavusi mūsų kraštą į rusiškojo imperializmo pajamas — lengvai jį iš savo nagų bepaleistų, net jei ir visi UNO "pilnagaliai" nariai New Yorke, balti ir spalvoti, vienbalsiai to pareikalautų. Šitaip miglotoje padėtyje esant, nelengva kalbėti apie perspektyvas...

Tačiau pesimizmas mums irgi nepagelbėtų.

Pagaliau, mano supratimu, būtų per anksti jam pasiduoti: didžiųjų diplomatinių varžybų rudens lapai dar nenubyrėję. Nors kanuolių kalba jau daug metų kaip nutilo, bet Taikos sutarties vis dar neturime. Taigi, neturime ir nustatytos naujos tarptautiniai - teritorinės situacijos Europoje, kur randasi ir Lietuva. Kitaip sakant, visos šios rūšies problemos tebelieka neišspręstos, jų tarpe ir Lietuvos suverenumo atkūrimo. Vėliau ar anksčiau, turės ateiti ir jos eilė. Tik nepraleiskime progos eventualius situacijos kintėjimo galimumus išnaudoti Lietuvos atkūrimo reikalui. Jų nepraleistume, jei iš anksto ir planingai jų išnaudojimui pasiruoštume...

II Pasaulinis karas, užsibaigęs taip klaidiai, paliko ne tik visą spektrą neišspręstų problemų, bet ir pasėjo pavojingų bacilų pačiame Europos kūne. Turiu omenyje įleidimą rusų raudonosios armijos iki Elbės ir į Balkanus, suskaldant Vokietijos geopolitinį vienetą į dvi dalis, su išpjauta iš jų buv. Vokietijos sostine, Berlynu. Tuo būdu jis paverstas nuolatiniu nesantaikos kaulu tarp bolševikinių Rytų ir demokratinių Vakarų. Tokia padėtis amžinai tvirti negalės. Ji prilygsta parako pripildytai statinei. Belieka tik jį iškasti padegamąjį knatą, ir ginkluotas konfliktas tarp Rytų ir Vakarų bemačiant būtų išprovokuotas.

Tačiau, naujo karo bijo ir viena ir antra pusė. Jos žino, jog abi pusės jau turi prisiga-

minusios didesnius kiekius atominių ir vandeni-
linių bombų ir kad jų "pabarstymas" galėtų su-
naikinti tiek vieną, tiek kitą susikovusias pu-
ses. Kad išvengus tokios savižudybės bei abipu-
sio susinaikinimo, atrodo — padėčiai įstem-
pus iki augščiausio laipsnio — galėtų vistik
dar atsirasti ir vienai ir kitai pusei noro suras-
ti kompromisą. Sovietijai, be to, kiltų jau dabar
numatomų sunkumų kaip toliau išlaikyti ant sa-
vo pavardžio tariamus satelitus. Tai, pavydžiui,
parodo dabartinis Sovietų susivaidijimas su Če-
koslovakija, arba prieš kelis metus įvykęs veng-
rų sukilimas.

Žinoma, tai tik vienas padėties Europoje pa-
sikeitimo eventualumų. Gali atsirasti ir kito-
kių. Nesu joks pranašas, kad užsiimčiau pana-
šiais spėliojimais.

Jeį, tačiau, būtų tikrai siekiama kompromi-
so, tai Vokietija tokiu atveju būtų nebe vien
paprastas kitų didžiųjų valstybių politikos ob-
jektas, kaip karą pralaimėjusi, bet vien kart jį
prezentuotusi ir kaip didiosios politikos subjek-
tas, kadangi suspėjo prisikelti iš karo sunaikini-
mų ir spėjo atsikurti militariniai. Jos svoris
varžybose tarp Rytų ir Vakarų pasireikštų juo
didesnis, juo įtampa tarp JAV-jų ir Sovietų pa-
sidarytų grėsmingesnė taikai ir Vokietijos mili-
tarinis įnašas jai išlaikyti pasidarytų Vakarams
didelė būtinybė. Tokiomis aplinkybėmis Vokie-
tijai ką diktuoti, kaip karą prieš 24 metus pra-
lošusiai, jau nebebūtų įmanoma. Greičiausiai, jį
pati jau statytų reikalavimus kitiems.

Galima jau dabar numatyti, jog Vokietijos
conditio sine quo non būtų abiejų jos dalių ap-
sijungimas. Šio pagrindinio objekto jį, be abe-
jo, norės atsiekti su galimai mažesnėmis kon-
cesijomis kitur. Todėl galima prileisti, jog vo-
kiečiuose galėtų kilti palinkimo, kad tariamoji
"Kalingradskaja oblast" atitektų geriau mažai
Lietuvai, negu būtų galutinai absorbuota So-
vietų Sąjungos. Bet tokiam planui būtų reika-
linga, kad pati Lietuva būtų restauruota, kaip
savistovė valstybė, taigi išjungta iš Sovietų Są-
jungos. Pavyzdžiui, padarant ją neutralia tarp-
ine valstybe tarp Sovietų imperijos ir atsikūrusios,
apvienytos Vokietijos. Mano manymu to-
kia koncepcija geriausiai patarnautų taikos iš-
laikymui toje Europos dalyje ir pilnai atitektų
ir pačios atkursimos Lietuvos didžiajam intere-
sui: taikingiausiai sugyventi su savo didžiaisiais
kaimynais kas jie bebūtų . . .

Kad eventualinės šiuo tikslu mūsų pastan-
gos būtų sėkmingesės, tam yra reikalinga, kad
VLIK-o, kaip bendrinės vadovybės, persistatymo
bazė būtų priderinta naujai situacijai Europoje,
pirmoje eilėje bendros kalbos suradimui su Vo-
kietija.

Ir be gilesnės analizės aišku, jog ikišiolini-
nė VLIK-o antinacinės rezistencijos bazė yra pa-
sidariusi persiaura ir vargu ar santykiams su
Vokietija betiktų. Nereikia pamiršti, jog vokie-
čiai lieka vokiečiais, ar jie vadinosi naciais,
kaip buvo karo metu, ar vadinasi kaip kad da-
bar — tikrais demokratais. Kad nusenėjusia an-
tinacinės rezistencijos baze vokiečiams akių be-
reikalingai nebadytume, jos neigiamą į vokie-
čius poveikį būtų galima atmiešti, jei VLIK-as
palaipsniui persiorientuotų į Birželio 23 dienos
mūsų tautos sukilimo bazę, būtent — bazę, kuri
vokiečiams gal būtų patrauklesnė. Tas sukilimas
nebuvo Vokietijai nedraugingas, jei hitlerinė jos
ano meto vadovybė nebūtų pati pasireiškusi pik-
tomis užmačiomis į mūsų kraštą.

Viešosios opinijos požiūriu sakyta persi-
orientavimas lengvai įvykdomas. Tam, tuo tarpu,
užtektų, kad Lietuvos Sukiliminės vyriausybės
atstovai, kaip turį pačios mūsų tautos kraujo
aukos suteiktą jiems politinį mandatą, būtų pri-
valomai kviečiami į VLIK-o ir jo vadovaujamų
jų organų posėdžius ir pasitarimus *in Councils*
(patariamuoju balsu), kol jai nebus parūpintas
kitų valstybių pripažinimas veikimui užsienyje.
Teisiniu požiūriu ji nėra nustojusi egzistuoti,
nacių jos nušalinimui nebuvo galima teikti jo-
kios juridinės galios, panašiai kaip tokios galios
neteikėme ir sovietų smurtui prieš A. Merkio
vyriausybę.

Tačiau, kokį kelią didiosios politikos įvy-
kių raida mums benutiestų, nebūkime naivūs
pasiduoti iliuzijai, kad valstybinį suverenumą
Lietuvai kas nors patiektų, kaip gatavai iškep-
tą viščiuką. Tai reiškia, jog ginkluota pajėga sa-
vo vaidmens kovoje už tautos laisvės idealą jo-
kiu atveju nebus nustojusi; net ir tada, jei rei-
kalas pasukti 1918-1919 metų savanorių kovos
keliu ir nebekiltų, arba neberekėtų pakartoti
1941 m. tautos sukilėlių - aktyvistų heroinį žy-
gį. Nepamirškime, jog atsikūrimo išvakarėse ir
pradžioje Lietuva būtų — dėl jos pradinio silp-
numo — viliojantis objektas bet kieno piktoms
užmačioms, jei neturėtume iš anksto paruoš-
tos, nors minimalinės skaičiumi, ryžtingų vy-
rų rikiuotės apsisaugojimui nuo galimų staig-
menų.

Tačiau, tai ne vien karinė, o ir politinė
problema. Jos išsprendimu, atrodo, privalėjo
susirūpinti mūsų bendrinė politinė vadovybė,
VLIK-as. Iš tol kad jis reikalingos iniciatyvos
iki šiol nesiėmė, dar neseka, kad jos negalėtų
imtis ir kas kitas.

Kalbu tuo klausimu iš šios iškilios vietos į
Jus, mano buvę kovos draugai, nes jaučiuos tik-
ras, jog ginkluotos pajėgos reikalas Jums, kaip
buvusiems Lietuvos kariuomenės kariams ir tau-

tos laisvės kovotojams, jis yra arčiau prie širdies, negu kam kitam. Jūs neblogiau už mūsų didžiuosius politikus pramatote, į kur Lietuvos atkūrimo vežimas galėtų nuklimpti, susilaukus išsilaisvinimo valandos, jei neturėtume iš anksto parinktų ryžtingų vyrų jo gelbėjimui nuo susižlugdymo.

Kad nebūčiau suprastas klaidingai, prašau nepamanyti, jog siūlau jau dabar užsidėti gražias mūsų buv. ginkluotų pajėgų uniformas. Tremtyje tai nėra įmanoma, kol šalys, kur esame prisiglaudę, nesiskaito karo padėtyje su Sov. Sąjunga, mūsų krašto okupantu, mūsų dabartiniu priešu. Aš taip pat nesūlau imtis nei kokios konspiracijos. Ji nustumtų mus tik į nesu-sipratimus su saugumo organais tų valstybių, kurių svetingumu naudojames lūkuriuodami tos laimingos valandos, kada galėsime grįžti į savo senąją Tėvynę — Lietuvą. Juk esame ne laisvos valios emigrantai, bet politiniai tremtiniai, pastarojo karo aukos.

Tikruoju karinės pajėgos kriterium yra ne jos organizacinė forma ar metodas kaip ji susiformuoja, bet pirmoje vietoje tai, ką jos vyrai nešioja savo širdyse, kitaip sakant — jų patriotinis ryžtas augščiausiai aukai už bendrą tautos idealą. Tą vaizdžiai parodo, pavyzdžiui, kad ir Lietuvių Aktyvistų Fronto sąjūdis 1940-1941 metais. Tik dėka tam, kad jo dalyviai gaivino save besąlyginiu patriotiniu pasiryžimu išlaisvinti Lietuvą iš sovietų komunistinės vergijos ir atkurti jos valstybinį suverenumą, jiems, lemtingam momentui atėjus, bebuvu likę tik nurodyti, kad — vieton vienokios ar kitokios uniformos — te-užsidėtų baltos lietuviškos drobės kaspinus ant kairiosios rankovės, su raidėmis T. D. A. (Tautinio Darbo Apsauga), panašiai kaip 1918 metų Vilniaus savanoriams buvau nurodęs prisiegti: karininkams — tautinių spalvų juostas, o kareiviams — tautinių spalvų trikampius, paženklinimui priklausymo staiga atsikūrusios Lietuvos ginkluotom pajėgom...

Nematau jokių ypatingų kliūčių nė iš kur, jei ir naujomis aplinkybėmis imtumėmės vyrų atrankos būsimos Lietuvos ginkluotos pajėgos sudarymui, kai tam ateis laikas, ir jei tą atranką darytume po Tautinio Darbo Apsaugos vėliava, ar kokiu kitu atitinkamu civilinės organizacijos pavadinimu. Juk buvę Birželio 23 d. tautos sukilėliai — aktyvistai dabar jau yra irgi tik anos heroinės kovos veteranai, tokie pat, kaip 1918-1919 metų savanoriai, Nepriklausomybės karo dalyviai, šauliai laisvės kovotojai ir, bendrai, visi kiti ano meto Lietuvos ginkluotų pajė-

gų nariai. Skirtumas gal tik tas, kad Birželio 23 d. sukilėliai dar yra fiziniai pajėgūs ginklo tarnybai, tuo tarpu kai 1918-1919 metų savanoriai bei Nepriklausomybės karo dalyviai vis labiau — dėl didelio amžiaus — palinksta į visus priglobiančią žemelę ir išeina iš rikiuotės...

Gera pradžia vyrų atrankos sudarymui ateities didžiajam tikslui siekti gautųsi automatiškai, jei tarios antinacinės rezistencijos grupės, išsivysčiusios iš Lietuvių Aktyvistų Fronto, kai jis tapo nacių sulikviduotas, apsispręstų vėl apsi-jungti į bendrą organizaciją besąlyginės tautinės vienybės ir karinio susidrausminimo pagrinda. Neabejoju, jog nuo to galėtų žymiai susidynaminti ir dabartinė Lietuvos laisvinimo akcija. Tai, savo ruožtu, stiprintų tautos viltį ir tikėjimą į naują Lietuvos prisikėlimą, nors ir kaip ilgai tos džiugios valandos dar turėtume laukti...

Deja, Lietuvos išlaisvinimo valandai vis labiau nusidelsiant, imtų ir čia mano siūlomos atrankos vyrai neišvengiamai nusenti. Tai reiš-kia, jog turėtume lygiagrečiai susirūpinti ir tuo, kaip jų gretas papildyti jaunesnio amžiaus vyrais iš tautos priaugančių kartų. Tą galima geriau ir greičiau atsiekti, ne tą prieauglį tam-pant ir jį parceliuojant pagal partines bei grupines ideologijas, bet jį ugdant tautinės vienybės ir pagrindinio, visiems bendro, tautos politinio idealo dvasioje — dvasioje 1918-1919 metų kariuomenės kūrėjų - savanorių bei 1941 m. tautos sukilėlių — aktyvistų.

Patirtis parodo, jog toksai priaugančių kartų politinis ugdymas žada daugiau pasisekimo, kai to siekiama per jų pačių sudaromas organizacijas, atitinkamas priaugančiųjų amžiui ir jų fiziniam ir protiniam pribrendimui.

Manychiau, jog L. V. S. padarytų didelį pasitarnavimą bendram tautos reikalui ir Lietuvos laisvinimo tikslams, jei perimtų mūsų tautos prieauglį tremtyje savo autoritetinenu globon, tokia forma, kokia būtų tiksliausia organizaciniu požiūriu, siekiant patikrinti tinkamą papildymą vyrų atrankos Lietuvos ateities uždaviniams.

Šiomis keliomis mintimis, tikiuos, būsiu at-sakęs į mano kalbos pradžioje paminėtą sugestiją pasisakyti apie tai, "kas jau šiuo laiku darytina".

Tariu, Jums visiems, ačiū už suteiktą man didelę garbę pasidalinti tomis mintimis su Jumis, kaip mano buvusiais kovos draugais, ir su visais kitais, čia susirinkusiais Lietuvos ginkluot-os pajėgos didelei sukaktuvinei šventei.

LIETUVOS KARIUOMENĖS ATKŪRIMAS

1918 M. LAPKRIČIO 23 D.

K. ALISAUSKAS

Lietuvos Taryba 1918 m. vasario 16 d., Vilniuje, paskelbė Lietuvos Nepriklausomybės Aktą; lapkričio 11 d. buvo sudaryta pirmoji Lietuvos vyriausybė ir lapkričio 23 d. atsteigta Lietuvos kariuomenė — išleistas pirmas įsakymas Lietuvos kariuomenei. Tai didžiai svarbūs momentai turėjusieji lemiamos reikšmės atsteigiant Nepriklausomą Lietuvos valstybę.

Istoriniai momentai nebeatsiranda atsitiktinai, bet dažniausiai esti pasėka istorinių įvykių, kurie dažnai apima ne vieną kurią nors tautą, bet keletą, kartais visą žemyną. Taip atsitiko ir I Pasaulinio karo metais. Susidariusias sąlygas lietuviai tinkamai įvertino, esamuoju momentu vykusiai pasinaudojo, kad atsteigtų laisvą ir nepriklausomą Lietuvą. Tai atsiekti reikėjo sumanumo, drąsos ir darbo.

Prasidėjęs 1914 m. I Pasaulinis karas Lietuvos gyventojus labai sujaudino, nes visiems buvo aišku, kad karas vyks Lietuvos žemėje. Jaudino karo padariniai: gaisrai, žudynės, plėšimai, badas ir t.t. Tačiau kai tik rusų kariuomenė pasistūmėjo Karaliaučiaus link, jaudinimasis kiek atslūgo. Žmonės apsirato ir daugumas tikėjosi, kad karas baigsis keliems mėnesiams praslinkus. Rusai nugalės vokiečius ir bus taika. Mažoji Lietuva bus sujungta su Didžiąja Lietuva. Tai vienintelė nauda, kurios tikėjosi susilaukti lietuviai prasidėjęs I Pasauliniam karui. Tačiau ši viltis greitai išblėso, nes karas užsitęsė. Vokiečiai karo lauke sugebėjo gerai manevruoti, spaudė rusus ir privertė trauktis. 1915 m. rugpjūčio 18 d. vokiečiai užėmė Kauną, o rugsėjo 19 — Vilnių. Beveik visa Lietuva 1915 m. rudenį atsidūrė vokiečių karinėje valdžioje. Didžiojo karo letena visu sunkumu užgulė Lietuvą. Viskas ūmai pasikeitė. Kultūrinio ir ekonominio gyvenimo tvarka paėjo, daugybė ūkių buvo sudeginta, kai kurie miestai sugriauti, dalis lietuvių išblaškyta po Rusijos plotus, kurie buvo atskirti nuo savo tėvų žemės plieno durtuvų siena.

Karo metu gyvenimo sąlygos Europos žemynė esantiems lietuviams buvo labai sunkios, visi kentėjo, skurdo, kovojo vien tik už savo būvį. Politinė bei kultūrinė veikla buvo sunkiai įmanoma. Laisviau ir geriau jautėsi JAV gyvenantieji lietuviai. Jie rėmė Europoje gyvenančius lietuvius, ypatingai jų veikimo centrus.

Kaip karo pradžioje, taip ir 1916 m., vyko aršus karas tarp vokiečių ir rusų imperijų. 1917

m. jau buvo pastebėtas nuovargis abiejose pusėse. Rusai pirmieji suklypo. 1917 m. kovo mėn. jie nuvertė carą, įvykusi revoliucija buvo "gili-nama" (tęsiama), lapkričio 7 d. rusų bolševikai įvykdė perversmą ir jėga perėmė Rusijos valdymą. Kariuomenė pakriko ir nebegalėjo laikyti fronto prieš vokiečius. Bolševikiška Rusijos vyriausybė buvo priversta prašyti vokiečių taikos. 1918 m. kovo 3 d. Lietuvos Brastoje vokiečiai pasirašė taikos sutartį su bolševikiška Rusija. Visoje Rusijoje vyko anarchija, prasidėjo pilietinis karas, vyko inteligentijos ir karininkijos žudymas.

1918 m. pradžia, kaip kad ir 1915-1917 m., Lietuvai buvo labai sunkūs. Ji turėjo maitinti nuo karo skurstančią ir badaujančią Vokietiją. Iš Lietuvos buvo gabenama ne tik maistas, žaliavos, bet ir darbo jėga. Karinė vokiečių okupacinė valdžia vykdė savo programą griežtomis priemonėmis: pinigineis baudomis, kalėjimu, tremimais ir mirties bausmėmis. Krašte vyravo plėšikai, kurių daugumą sudarė pabėgę iš vokiečių nelaisvės rusai. Plėšikus sudrausti nebuvo kam, lietuviai neturėjo ginklų, vokiečių žandarai, dažnai senukai ir karo invalidai, nebepajėgė, ir noro kovoti su plėšikais neturėjo. Plėšikų saugaliavimas vyko dažniausiai Lietuvos kaimuose. Tokiomis sąlygomis esant Lietuvos Taryba Vilniuje, 1918 m. vasario 16 d., priėmė ir paskelbė Lietuvos Nepriklausomybės atstatymo Aktą. Tai buvo drąsus ir sumanus žygis.

Tuo metu lietuviai, esantieji Rusijoje, griuvus Rusijos caro sostui, pradėjo aktyvią politinę veiklą. Lygiagrečiai ir lietuviai kariai susiorganizavo į lietuvių karininkų (karių) sąjungą. Pradžioje didesniuose miestuose: Petrapilyje, Minske, Kieve, Rygoje, vėliau jų veikla persimetė ir į frontą. Sąjūdis apėmė beveik visus lietuvius karius, kurių tuo metu Rusijoje buvo 25-30,000. 1917 m. vasarą bendro lietuvių sąjūdžio pasėkoje įvyko du svarbūs įvykiai Petrapilyje: lietuvių tremtinių seimas (1917.V.27-VI.13) ir lietuvių karių suvažiavimas (1917.V.25-29). Nors lietuvių seime ir karių suvažiavime pasireiškė nuomonių skirtumai, tačiau laisvės obalsai skynė sau toliau kelią. Troškimas atstatyti laisvą ir nepriklausomą Lietuvą nugalėjo visas kliūtis. Bendrą lietuvių nusistatymą nepaveikė Rusijoje besikaltiojantieji politiniai įvykiai. Pas karius nebuvo jokios abejonės, kad Lietuva turi būti laisva, de-

mokratinė respublika, valdymo formą turi nustatyti Steigiamasis Seimas ir Didžioji Lietuva turi būti sujungta su Mažąja Lietuva. Tik labai maža lietuvių dalis — bolševikuojantieji, nepritarė šiam bendram lietuvių nusistatymui.

Gyvenimo sąlygų verčiami lietuviai kariai įsteigė atskiras kariuomenės dalis Rusijoje. Jeigu tik Rusijoje perversmo keliu nebūtų pasikeitusi vyriausybė, lietuvių karių sąjūdis būtų apėmęs visus lietuvius karius ir būtų sudaręs rimtą jėgą. Jie troško organizuoti ir su ginklu rankoje sugrįžti į Lietuvą. Jie nepritarė bolševikiškai santvarkai, tačiau nesikišo į Rusijos reikalus. Bolševikams tai nepatiko, ir lietuvių karių dalys Rusijoje 1918 m. pavasarį buvo prievarta išformuotos. Kai kurie lietuvių daliniai mėgino pasprukti pas vokiečius, tačiau vokiečiai atsisakė juos priimti. Tada, lietuviai kariai pavieniui grįžo į Lietuvą ir čia vėl atgaivino savo veiklą. Lietuvos Brastos taika, pasirašyta 1918 m. kovo 3 d. vokiečių su Sovietų Rusija, pasitarnavo Lietuvai tuo, kad susidarė sąlygos lietuviams tremtiniams ir kariams sugrįžti iš Rusijos į Lietuvą (nors ne visiems). Sugrįžusieji padidino lietuvių kovotojų eiles dėl Lietuvos nepriklausomybės, nes jie buvo veiklūs ir su iniciatyva.

1918 m. rudenį sąjungininkai (Prancūzija, Britanija ir JAV) sumušė vokiečius ir lapkričio 11 d. buvo pasirašytos paliaubos. Lietuvos Brastos taikos sutartis tapo anuliuota. Vokiečiai buvo įpareigoti pasitraukti iš užimtų kraštų ir, tuo pačiu, iš Lietuvos. Pasitraukimą jie pradėjo lapkričio 18 d. Sovietų Rusijos kariuomenė, sekama paskui besitraukiančius vokiečius, pradėjo brautis į Lietuvą.

Dar prieš pirmosios Lietuvos vyriausybės sudarymą, 1918 m. vasarą, Taryba pradėjo rūpintis karinio pobūdžio organizacijų sudarymu; pradžioje vien kovai su plėšikais, vėliau perėjo į diskusijas milicijos organizavimo reikalu. Tačiau, visiems tiems projektams ir sumanymams vokiečių okupacinė valdžia nedavė sutikimo. Vokiečiams besirengiant kraustyti iš Lietuvos teko susirūpinti krašto apsaugos reikalais. Tarybos sudarytoje Krašto Apsaugos komisijoje daugumoje buvo civiliniai asmenys. Darbas nejudėjo pirmyn.

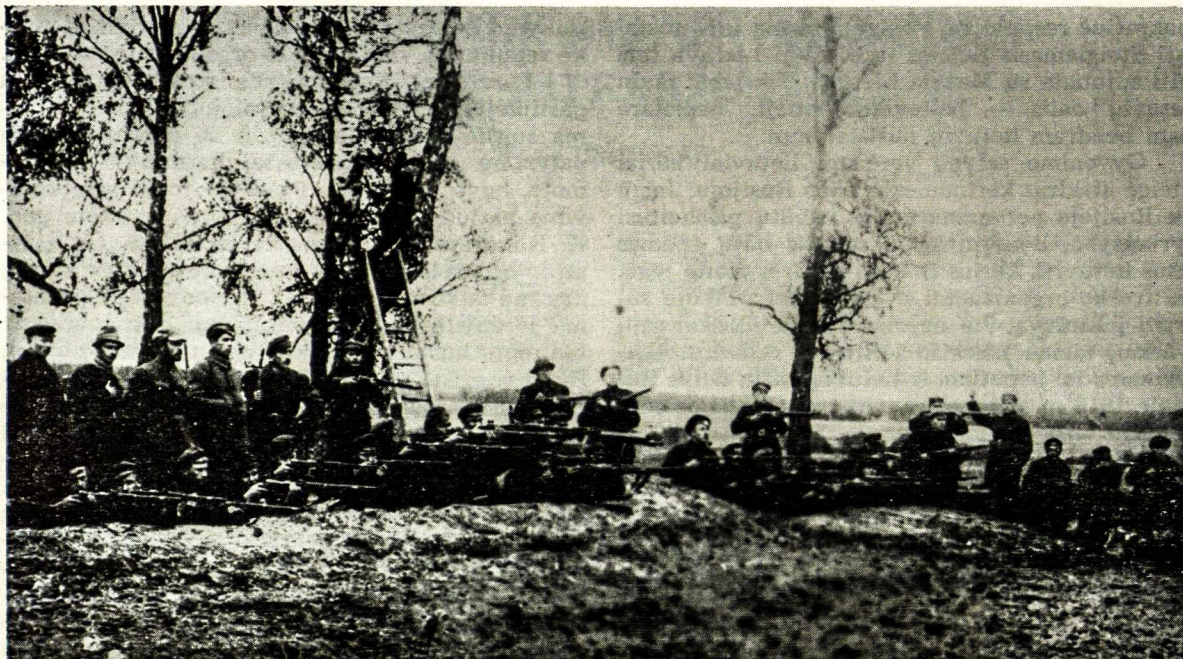
Lapkričio 11 d. susidarius pirmajai Lietuvos vyriausybei, krašto apsaugos reikalus tvarkyti perėmė pirmasis ministrų kabinetas. Krašto apsaugos reikalus pradėjo tvarkyti kariai. Momentas buvo vienas iš svarbiausių ir sunkiausių. Lapkričio 23 d. buvo išleistas pirmasis įsakymas Lietuvos kariuomenei, kurį pasirašė ministras pirmininkas ir krašto apsaugos ministras prof. A. Voldemaras. Nieko ypatingo jame nebuvo, vos keletos karininkų paskyrimai pareigoms. Kariuomenė, kaip kad žinoma, tvarkoma įsakymais, kuriuos leidžia viršininkai ir vadai. Tad, pirmojo

įsakymo Lietuvos kariuomenei pasirodymas, reiškė reguliarios kariuomenės organizacijos pradžią.

Parentant kariuomenės vadovybę nebūta pasitikėjimo lietuviams karininkais. Buvo jieskoma augšto karinio laipsnio ir su dideliu kariniu patyrimu asmenų. Lietuviai karininkai, daugumoje, buvo dar jauni. Pasėkoje tokio samprotavimo kariuomenės vadovybė buvo patikėta gen. K. Kondratavičiui, kuris neįvertino esamų sąlygų ir nepareišė jokios iniciatyvos. Jam visa tai, kas tuo laiku dėjosi Lietuvoje, buvo nesuramantama ir keista. Neparodė reikiamo sumanumo ir tuo metu buvusieji Krašto Apsaugos štabo vyrai. Buvo sugaišta virš mėnesio brangaus laiko. Vilniuje tuo metu esantieji lietuviai karininkai, kurių buvo apie 100, nerimavo — baiminosi dėl Lietuvos ateities. Jie aiškiai matė, kad vieni alkanai išeina, kiti dar alkanesni veržiasi į Lietuvą. Matė, kad nėra ginklų, drabužių, maisto, pinigų ir organizuotos jėgos, kuri galėtų sulaikyti ir atremti rusų bolševikų plūdimą į Lietuvą. Visiems buvo aišku, kad Vilnių teks apleisti. Kai gruodžio 20-22 d. keletas valdžios ir Tarybos narių išvažiavo iš Vilniaus, pasikeitė vyriausybė, kuri sparčiai ėmėsi Lietuvos kariuomenės organizacijos darbo. Vilniuje, Gedimino pilies bokšte, trumpam laikui suplevėsavo lietuviška vėliava, tartum šaukdama lietuvius į kovą, kad prikeltų ir atsteigtų laisvą ir nepriklausomą Lietuvą.

Vyriausybė ir Valstybės Taryba 1919 m. sausio 1-2 d. persikėlė į Kauną. Rytų Lietuva ir Vilnius tapo prarastas. Taip susidėjo aplinkybės labai nepalankios Lietuvai. Noro gelbėti Vilnių buvo daug, bet turėjome mažai jėgų. Persikėlus vyriausybei į Kauną, kariuomenės organizacijos darbas vyko sparčiau, neatsižvelgiant į bolševikų grėsmę ir propagandą. Visi Lietuvos gyventojai aiškiai matė gresiantį pavojų Lietuvai. Lietuvos jaunimas kantriai laukė vyriausybės šaukimo — nurodymų ką jie turi daryti, kur eiti, kur rinktis. Šauksmą išgirdo tik 1918.XII.29 d. ir savanoriai būrių būriais plūdo į telkimosi vietas: Alytų, Marijampolę, Kauną, Kėdainius, Tauragę ir kitur. Gudai telkėsi Gardine. Vadai ir instruktoriai griebdavosi įvairiausių gudrumo priemonių, kad aprūpintų savuosius ginklais, maistu, ir patalpomis. Kariuomenė kūrėsi labai sunkiose sąlygose. Jos organizacijos darbas užsitęsė per iš-tisus 1919 metus, nes teko žygiuoti į kovą, kariauti su priešu, mokytis ir tvarkytis. Nors ir mažai apmokytas ir aprūpintas buvo Lietuvos karys, tačiau, pasirodė kad karo lauke jis yra labai pavojingas priešui.

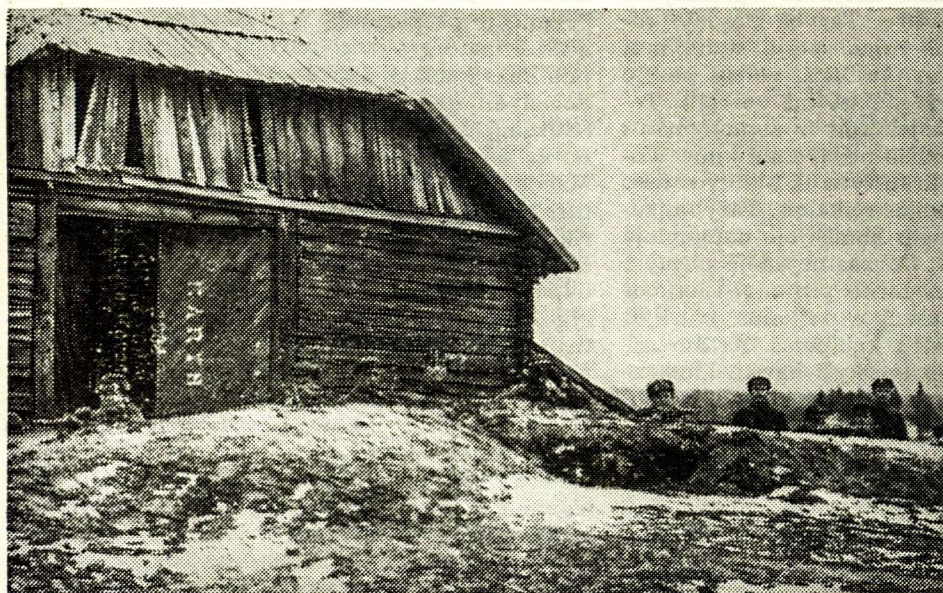
Karas dėl Lietuvos nepriklausomybės vyko sėkmingai. Kariauti teko su rusais bolševikais, kurie norėjo viską užimti ir įvesti sovietinę santvarką; su bermontininkais, kurie siekė atkurti nedalomą monarchistinę Rusiją; su lenkais, ku-

Fronte prieš lenkus 1920 m. lapkričio mėn.: mūsų pėstininkų apkasai ties Širvintomis, su sekimo postu medyje.

rie troško Lenkiją turėti nuo jūros iki jūros ir Lietuvą laikyti savo valdžioje. Laimėjome, nes lietuvis karys parodė didelę ištvermę, sumanumą ir drąsą. Didvyriškumo pavyzdžių turime labai daug, jie yra surašyti karinėje spaudoje ir savanorių atsiminimuose. Tačiau, neturime karžygiškų romanų jaunimui pasiskaityti, jų dvasių kelti — tai mūsų rašytojų kaltė ar apsileidimas.

Aktyviems karo veiksams pasibaigus, Lietuvos kariuomenė buvo sumažinta ir pritaikyta bei išdėstyta krašte pagal taikos meto sąlygas. Nuotaiką lietuviai kariai visuomet turėjo gerą. Atrodė, jeigu priešas puls Lietuvą ir kėsinsis užimti, tai Lietuvos kariuomenė ginsis. Nebežiūrės ir nebeklaus, kiek yra priešų, žiūrės tik kur yra priešas. Tačiau, kai 1940 m. birželio 15 d. Lie-

Sunkiojo kulkosvaidžio lizdas saugo svarbią kryptį ties Širvintomis

Mūsų artilerijos batorija ties širvintomis 1920 m. lapkričio mėn.

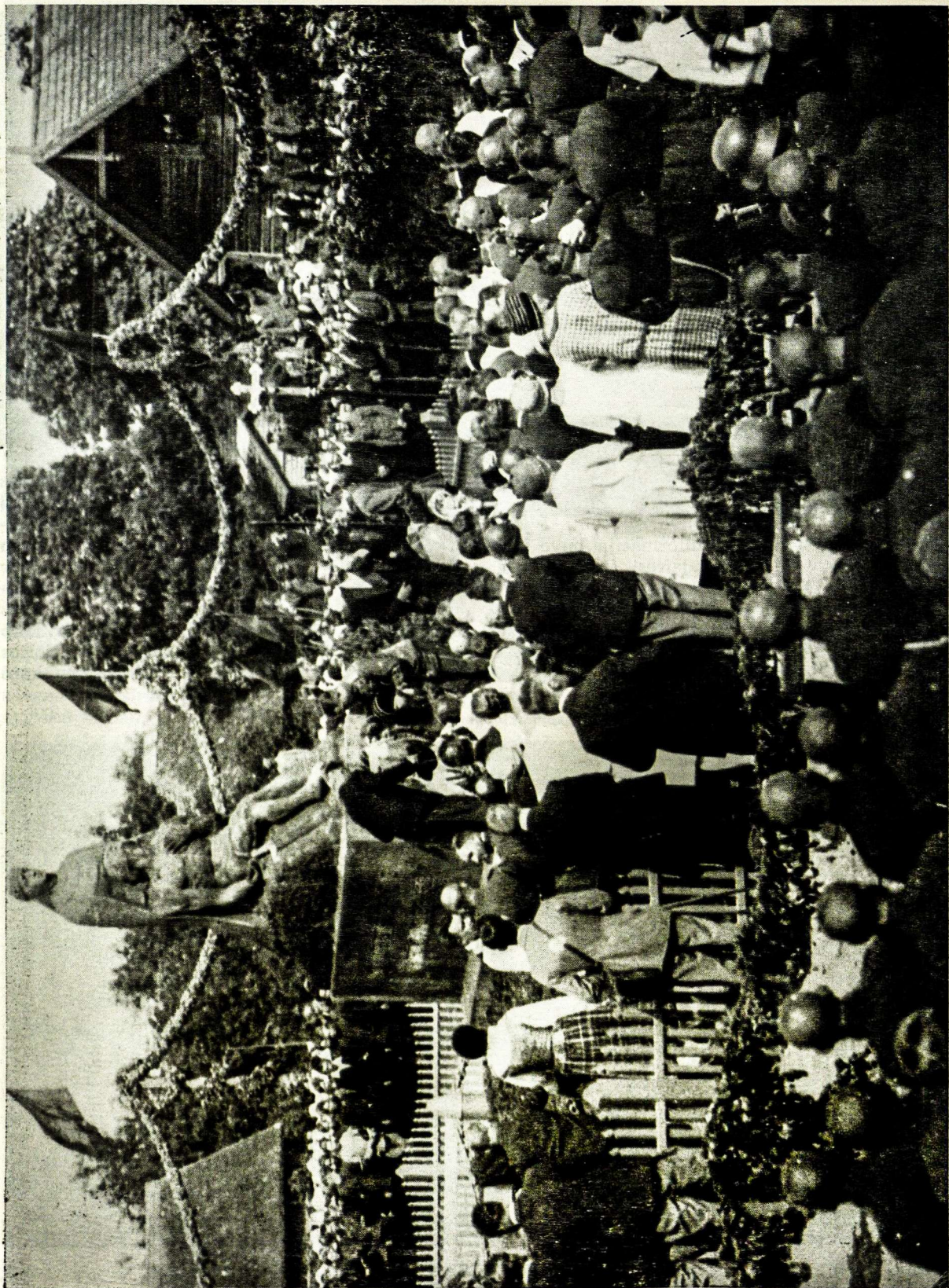

tuvą užpuolė Sovietų Rusija, kariuomenė gavo įsakymą nesipriešinti, bet priešą "sutikti ir painformuoti".* Sunku tai buvo išgyventi. Įvykiai Lietuvą užklupo staiga, informacija buvo labai silpna, vadai ir kareiviai dairėsi, jieškodami žinių, nes nežinojo kas darosi aplink mus ir pas mus. Tad, kariuomenė stovėjo ir nieko nedarė. Vėliau, aplinkybėms paaškęjus, pasireiškė vienosiose dalyse didesnis, kitose mažesnis pasipriešinimas bolševikams.

Šiais metais be entuziazmo minime Lietuvos kariuomenės 50 m. atsikūrimo sukaktį, todėl, kad nesame savo Tėvynėje, nebeturime ir savos kariuomenės, tačiau švenčiame šią sukaktį kaip garbingą Lietuvos praeities įvykį. Tai sukelia ir žadina jausmus kovai dėl Lietuvos Tėvynės laisvės. Lietuvos kariuomenės atsisteigimas ir kovos dėl Lietuvos laisvės yra tolygiai minėtini, kaip ir visi kiti garbingi Lietuvos žygiai: Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos gadinės, hetmonų karo

Širvintų apylinkių partizanai 1919 metais

← žuvusiems Kariams už Lietuvos Laisvę paminklo šventinimas — Širvintose 1927 m.

Gairė ir Demarkacijos linijos kryžius prie širvintų — po 1920 m. pergalės prieš lenkus.

žygiai, sukilimai prieš caristinę ir bolševikinę rusų okupacijas.

Kiekvienai kovai reikalinga turėti: žmones, vienybę ir išvermę. Tad jeigu būsime vieningi ir išsvermingi, kovą dėl Lietuvos laisvės laimė-

sime dar kartą, o jeigu ne mes, — tai mūsų anūkai. Planuokime savo veiklą ilgesnėmis laiko distancijomis.

*Žodžiai paimti iš gen. V. Vitkausko įsakymo 1940.VI.15.

SUVARAI ŽUVUSIŲ **UŽ LIETUVOS LAISVĘ**

Karių kapai Musniukuose.

Žuvę kovose su lenkais: 4-to p. L.K.M. p. kariniai J. Kirdulis, K. Kazlauskas, K. Mendis, I. Moja, A. L. Čiž, R. Masievis, K. Šišedornis, k. ros. J. Razinašas, J. Trockis ir vienas karys nežinotais pavarde.

Karių kapai Gelvonuose.

Žuvę kovose su lenkais: 4-to p. L.K.M. p. A. Marcinkevičius, Širvintų kros. J. Martinkas, I. Moja, A. L. Čiž, p. A. Mickas, V. Musnickis ir miręs P. Laukaitis.

Saulių kapai Širvintuose

Žuvę kovose su lenkais: L.S.S. grupės sauliai: E. Karziauskas, A. Molis, S. Pipiras, J. Suchackas ir J. Kumelys.

Karių Kapai Širvintuose.

Žuvę kovose su lenkais: 7-o p. Ž.K.B. p. J. Narvelis, J. Marza, M. Zuitauskas, B. Degėsys, D. Čičkis, A. Čerulaitis, V. Bazaras, K. Trakenis, J. Vainorius, J. Pralutauskas, V. Čigonaitis, P. Fukėys, B. Bendis, de karo neteisus pavardžių Kauno būrys Karneraitis pav.

Karių Kapai Sešuliuose.

Žuvę kovose su lenkais: 4-to p. L.K.M. p. S. Vytytas, K. Milauskas, Širvintų kros. J. Dapkus ir vienas karys nežinotais pavarde.

Sveikinti savanoriai, kovojantys su lenkais 1918-1920 m. pergalės prieš lenkus. J. Bartaskevičius, sekretorius, J. Šuškaitis, k.

GENEROLAS MOTIEJUS PEČIULIONIS,

Lietuvos didvyris — Vorkutos kankinys

KALPAS UOGINIUS

Šių metų sausio 31 d. sukako 80 metų nuo generolo Motiejaus Pečiulionio gimimo ir aštuoni metai nuo Jo mirties.

Motiejus Pečiulionis atėjo į šį pasaulį 1888 m. sausio mėn. 31 d. Ranciškių kaime, Šventežerio valsčiuje, Seinų apskr. Jo tėvas Tomas, motina Rozalija (Zubrytė) Pečiulioniai, susipratę lietuviai, Ranciškių kaime turėjo apie 30 margų žemės ūkį, kuris rubežiavosi su Kalniškės mišku, mūsų tautos sutemų dienomis priglaudusiu tūkstančius geriausių mūsų brolių ir sesių — partizanų, laisvės kovotojų. Šiaurinėje miško dalyje, ties Grabaukos kaimu, prie pat Krosnos bažnytkaimio, įvyko vienos didžiausiųjų partizanų kautynių su enkavedistų gaujomis.

Motiejukui sveikam augant ir sulaukus 7 metų, tėvai nusprendė leisti jį mokslus. Motina, kaip ir dauguma anų laikų motinų, labai norėjo, kad jos sūnelis būtų kunigas. Tačiau jų ūkis tada buvo praskolintas ir iš to ūkio pajamų tėvų užsimojimo nebuvo galima įgyvendinti. Tad, Pečiulioniai ūkį išnuomavo ir tėvas, palikęs žmoną su Motiejuku namie, išvyko Amerikon, uždirbti pinigų sūnaus mokslinimui. Po poros metų Pečiulionienė persikėlė gyventi pas savo brolių Rudaminon, kur vaikas išėjo pradžios mokyklą ir įstojo Suvalkų gimnazijon. Gimnazijoje Motiejukas mokėsi vidutiniškai, bet buvo rimtas, darbštus tvarkingas ir — religingas.

M. Pečiulionis iš pat jaunystės buvo susipratęs, o kadangi anais laikais Lietuvos - Rusijos gyvenimas kart-kartėmis sukuriavo revoliuciniais reiškiniais, tai ir moksleiviai politikavo. Kartą, Seinuose, susimetę keli gimnazistai sprendė klausimą, kas daryti su Rusijos caru, kuris neduoda Lietuvai laisvės. Aišku, jį teks nuo sosto versti, tačiau, kad verčiant išvengus kraujo praliejimo, buvo nutarta pasiūlyti carui gera valia atsisakyti sosto. Toje grupėje dalyvavo ir M. Pečiulionis. Tuo reikalu buvo suredaguota carui patariamą turinio telegrama, kurią pasirašė ir Pečiulionis, ir drauge su kitais nunešė paštan perduoti. Carui siunčiamas telegramas te galėjo priimti tik pats pašto viršininkas, tai ir šioji telegrama buvo įteikta pačiam viršininkui, kuris telegramą perskaitęs, palingavęs galvą, pa-

glostęs savo žilą barzdą ir siuntėjas tėviškai išbaręs: "Vaikai, ar jūs suprantate, ką darote? Ar žinote, ko vertas tas jūsų darbas? Kalėjimo čia maža!... Liaukitės, vaikai; mokykitės, politikuoti suspėsite!". Ir jų akivaizdoje jis telegramą sudraskė. Pašto viršininko būta išmintingo ir gero žmogaus. Jis išleidęs mokinius niekam jų neįskundė ir tuo reikalas baigėsi.

Baigęs gimnaziją, Motiejus Pečiulionis įstojo ne į kunigų seminariją, bet į Petrapilio universitetą matematikos studijuoti. Bestudijuodamas dalyvavo lietuvių studentų - visuomenininkų (s. d.) organizacijoje. Tai buvo stipri ir, palyginamai, skaitlinga slapta lietuvių studentų organizacija, įsikūrusi dar prieš 1905 metų revoliuciją. M. Pečiulionis buvo uolus ir veiklus, todėl ir būdavo išrenkamas į organizacijos valdybą, renkama kasmet, mokslo metų pradžioje. Pečiulionis nebuvo iškalbus ir daug kalbėti nemėgo, bet ką sakė, sakė apgalvojęs, aiškiai ir nuosekliai savo mintis dėstydamas.

1914 m. rudenį, karui prasidėjus, Petrogrado lietuviai - visuomenininkai jautriai svarstydavo su karu ir jo pasekmėmis basisujančius klausimus. Pro karo ūkanas nelengva buvo įžvelgti ateitį: kuo karas baigsis ir kokia ateitis po karo laukia Lietuvos. Lūkesčiai galimo carinės despotijos galo, iš po rusų jungo išsivadavimo viltys, tūnojo visų širdyse. Ir čia, jau iš tradicijų ugdoma - brandinama mintis į pakartotiną Rusijos revoliucijos galimumą, pradėjo drąsiai reikštis visuomenininkų tarpe. Buvo įsitikinta, jog iki karo galo Rusija nebeištesės, kad revoliucija yra neišvengiama.

Motiejus Pečiulionis buvo vienas tų visuomenininkų, kuris daug savo sielos ir proto jėgų įdėjo šį klausimą svarstant. Visų dideliu nustebimui, iš visų tų svarstymų jis padarė tokią logišką sprendimą: nelaukdamas pašaukimo, savanoriu įstojo caro kariuomenės eiliniu kareiviu. "Jei tikime į revoliuciją — mūsų vieta tarpe tų, kurie tą revoliuciją vykdyt", taip Pečiulionis motyvavo ir tuo teisingu savo nuosprendį ir pasiūlymą. Taip, M. Pečiulionis, visur ir

visada buvo logiškas, nuoseklus ir pareigingas ką nusprendęs, tuojau ir vykdavo. Nesiveržė jis karo mokyklon, bet pasirinko eilinio kareivio-daliai ir pasinaudodamas savo nelabai imponuojančia išorine išvaizda, pateko nerikiuotėn ir kur tai ganė intendantūros raguočių banda, kol buvo iššifruotas esąs studentas ir, prieš jo norą, buvo komandiruotas karo mokyklon, kurią baigė artilerininko specialybe ir 1916 m. buvo pakeltas karininku. Toliau jis tarnavo artilerijoje ir dalyvavo kovose su vokiečiais ir austrais.

1918 m. M. Pečiulionis (jau karininkas), grįžo Lietuvon ir pradžioje apsigyveno Vilniuje. Kurį laiką jis dirbo "Darbo Balso" (s. d.) redakcijoje. Tais pat metais prieš Kalėdas M. Pečiulionis pasiryžo stoti beatsikuriančion Lietuvos kariuomenėn. Palikęs redakciją ir su lazdele rankoje, pėsčias iš Vilniaus jis išėjo Dzūkijon "pas mamą", kad kiek pailsėjęs, su ginklu rankoje galėtų kovoti už Lietuvos nepriklausomybę, apie kurią jis svajojo nuo pat gimnazisto dienų.

1919 m. vasario mėnesį, Pečiulionis savanoriu įstojo Lietuvos kariuomenėn ir buvo paskirtas artilerijon. Kai Pečiulionis, po poros mėnesių, su savo artilerijos būriu (dviem pabūklais) atsidūrė prie Daugų, tai prieš pradėdamas šaudymą, persišegnojęs ir savo kareiviams pasakęs: "Lietuviai, kareiviai, dabar triuškinsime raudonojo rusų imperializmo vabalus, kurie vėl stengiasi pagrobti mūsų tėvynę ir nori vėl mus pavergti... Laikykimės vyriškai iki paskutiniųjų!"... Ir triuškinio!...

Bekovodamas frontuose savo būrį Pečiulionis išugdė į pilną 4-rių pabūklų bateriją, kuri buvo pavadinta 4-ta baterija. Su savo 4-ja baterija jis nesiskyrė per visą Nepriklausomybės kovų metą, nors nekartą turėjo pasiūlymų užimti augštesnės pareigas. Pečiulionio organizuota ir auklėta baterija tada buvo mūsų kariuomenės pasididžiavimas.

Pečiulionis buvo kovose užgrūdintas karys: kantrus, išsvermingas, drąsus, visuomet pasiruošęs triuškinti priešą. Ten, kur Pečiulionis su savo 4-ta baterija pasirodydavo, priešas turėdavo bėgti, arba būdavo sunaikintas. Už savo drąsą ir taiklų baterijos šaudymą, Pečiulionis buvo pėstininkų pramintas "Perkūno Dieduku". Kovose su bolševikais, bermontininkais ir lenkais, gautuosius kautynių uždvinius Pečiulionis visada labai tiksliai įvykdavo. Taiklia šavo baterijos ugnimi, greitai nuslopindavo priešo ugniavietes, kovojantiems pėstininkams praskindavo kelią, puolantį priešą sustabdydavo, arba priversdavo trauktis.

1919 m. gegužės mėn. 18-19 d. 4-ji baterija dalyvavo kautynėse užimant Kurklius, liepos 12 d. — Salaką. Čia 4-tos baterijos vaidmuo buvo itin reikšmingas. Pėstininkams Salaką užėmus, bolševikai, norėdami jį atimti, didelėmis jėgomis puolė mūsų pozicijas, tačiau buvo atmušti ir su dideliais nuostoliais privirsti atsitraukti. Sekančią dieną bolševikai rinko savuosius kritusius ir sužeistuosius karius. Pečiulionis jų nešaudė. Leido jiems žuvusius ir sužeistuosius pasiimti. Rugsjūčio 24 d. prasidėjo garsioji Zarasų operacija, kurios išdavoje bolševikai buvo išstumti už Lietuvos sienų. Karininkas Pečiulionis su savo baterija ir čia dalyvavo. Vienoje vietoje, pagal Daugpilio plentą, priešas pastojė mūsų daliniams kelią ir sustabdė žygį pirmyn. Čia po taiklaus 4-tos baterijos šaudymo, prieš ugniavietę — kulkosvaidžiai buvo nutildyti ir mūsų pėstininkai tą vietovę užėmė. Kai prieš kontratakuoti mūsų pėstininkai iš ten pasitraukė, k-kas Pečiulionis barėsi: "Kodėl pasitraukėt? — daugiau nebešaudysiu!..." Tačiau, kai tik pėstininkai vėl pradėjo puolimą — Pečiulionis šaudė ir priešas vėl buvo privers-tas trauktis. Mūsų pėstininkai užėmė buvusias apleistas pozicijas ir kautynės pasibaigė laimingai.

Vėliau, prasidėjus kautynėms su bermontininkais prie Radviliškio, dėl pradžioje per silpnų šiuose veiksmuose dalyvavusių mūsų jėgų, turėjome nuostolių. Tik, kai su papildymu atvyko 4-ji baterija, tai "Perkūno Dieduko" atsiradimas labai pakėlė kareivių nuotaiką. Ir, kai mūsų pėstininkai prieš kontratakuoti iš turėtų pozicijų buvo išstumti, k-kas Pečiulionis labai pyko, ir, kaip ir po Zarasų operacijos, šauktė šauktė: "Pasitraukėt, aš daugiau nebešaudysiu!"... Bet vos tik pėstininkai pradėjo puolimą, Pečiulionis ir vėl paleido savo baterijos ugnį ir šaudė labai taikliai, puolimas pavyko, Radviliškis buvo mūsiškių užimtas. Pečiulionis težinojo tik žygiavimą pirmyn. Nemėgo pasitraukimų. Jį tai labai erzindavo. Visi kariai fronte žinojo, jog kartą užėmus kurią nors vietovę, reikia atkakliai ją ginti nuo kontratakuojančio prieš, pigiai nesitraukti, nes priešingai, "Perkūno Diedukas" pyksta... o jei jis pyksta, tai jau negerai. Visi jį taip tada gerbė. Pečiulionis pykdavo ir todėl, kad jam tekdavo labai taupyti sviedinius, kurių anuomet mes taip nedaug turėjome, tačiau, anot jo, kiekvienas sąžiningas karys turėjo taupyti...

Kare dėl Lietuvos nepriklausomybės karininkas Pečiulionis pasireiškė kaip vienas geriausiųjų artilerininkų - baterijų vadų, mūsų tada jaunoje kariuomenėje. Jam teko dalyvauti viso-

se žymesnėse kautynėse: su bolševikais užimant Kurklius ir Salaką, su bermontininkais — užimant Radviliškį ir su lenkais — prie Varėnos, Rodūnės, Lentvario ir kitur. Už narsumą ir pasižymėjimą kautynėse jis buvo apdovanotas dviem Vyčio kryžiais su kardais.

Pečiulionis, kaip retai kuris kitas vadas, suprato savo valdinius, tėviškai rūpindavosi jais, bėdoje jiems padėdavo. Už tat, nors ir griežtas buvo ir dėl jo griežtumo kareiviai jo bijodavo, tačiau ir mylėjo jį labiau negu kitus viršininkus. Atvykus naujon pozicijon, jis karininkams įsakydavo nakvynes pirmiausia parūpinti kareiviams, ir tik tada — sau. Kareiviai atsimeina jį fronte, prie pabūklų žiemos metu, sušalusiomis, pamėlynavusiomis rankomis ir žinojo, kad pirštines jau bus atidavęs kuriam nors kareiviui, dirbančiam prie pabūklo. Kautynių metu, matydamas jauną kareivį bijantį lipti į augštą medį stebėjimo punkte, pavarydavo jį į apkasą ir jo vieton pats lipdavo. Štai ką apie jį rašo plk K. Ališauskas: “Nebepamenu kurių metų vasarą, Kaune, buvo žemės ūkio paroda, į kurią suvažiavo daug žmonių. Kauno miesto autobusu bevažinėjant, keleivių tarpe buvo du kaimiečiai, tokie ramūs, tylūs... Tik staiga jų veidai nušvito, jiedu pakėlė kepures, stojosi, sėdosi ir vėl stojosi. Visi autobuse buvę susidomėjo jais. Pasirodo — gatvėje jiedu pamatė praeinantį generolą Pečiulionį. Generolas šypsojosi, džiaugėsi matydamas juos pamojo jiems ranka ir mes nuvažiavome. Neiškenčiau, paklausiau nuo kada jie pažįsta generolą? — “Mudu tarnavome jo baterijoje laisvės kovų metais” — atsakė. Jų džiūgiems pasakojimams apie buvusį savo vadą, nebūtų buvę galo, bet teko skirtis, nes kelionė pasibaigė. Aiškiai buvo matoma, kad jie myli savąjį vadą, vadas myli juos, o visi drauge myli Lietuvą, savo tėvynę” (Naujienos, n. 112-60).

Pečiulionis, be kitų gero karininko — vado ypatybių, buvo labai pareigingas, rūpestingas ir darbštus. Ką bedirbdamas, visuomet galvojo apie ateitį. Petrograde, veikdamas studentų visuomenininkų draugijoje, draugijos valdybos nariais jis siūlydavo rinkti jaunus, naujai atvykusius studentus, kad šie turėtų progos įgyti patyrimo visuomeniniam darbe ir ateityje galėtų pavaduoti išeinančius. Pabrėžiant Pečiulionio pareigingumą, tenka paminėti tokius faktus: 1924 m., būdamas 3-jo artilerijos pulko vadu, norėdamas asmeniniai įsitikinti, kaip einama tarnyba baterijose, tada stovėjusiose Raudondvarėje, keldavosi anksti ir niekam nieko nesakęs (kad nepraneštų baterijoms), pėsčias iš Šančių nueidavo į Raudondvarį (virš 10 km.) ir

ten visai netikėtai užklupdavo baterijų pareigūnus. Kartą jis ten rado kareivį sargyboje bemiegantį. Tuo reikalu buvo kvota, labai “iškalbingas” įsakymas pulkui, (o rašyti Pečiulionis mokėjo!). Sargybinis pateko pulko teisman, budintis karininkas ir kiti (kas buvo kalti) buvo atitinkamai nubausti, baterijų vadai buvo paskatinti rūpintis uolesniu budrumu įgulos tarnyboje.

Be 4-tos baterijos vado ir pulko vado pareigų, Pečiulionis, bekildamas laipsniu, iki brigados generolo imtinai, Lietuvos kariuomenėje ėjo dar kitų augštų pareigų ir vis dar moklino ir tobulinosi. 1922-24 m. Prancūzijoje baigė Fontainebleau artilerijos mokyklą, 1925-26 m. Paryžiuje baigė augštuosius artilerijos technikos kursus.

Būdamas artilerijos tiekimo viršininku, vėliau ginklavimo viršininku (1926-1930-1937 m.) rūpinosi kuogeriausiai apginkluoti Lietuvos kariuomenę ir parengti specialistų kadrus, ne tik savo žinybai, bet ir visai kariuomenei. Jo pastangų dėka, daug mūsų jaunų karininkų užsieniuose išėjo augštuosius mokslus. Jis labai stropiai žiūrėjo, kad užsieniuose perkami ginklai ir šaudmenys būtų geriausios kokybės. Priimant ir išbandant perkamus pabūklus ar kitus ginklus, ar medžiagas, dažniausiai pats dalyvaudavo. Mažiausiems trūkumams pasireiškus, ginklus grąžindavo firmoms trūkumus pašalinti. Jokių “dovanų” jis nepriimdavo, nors tokių pasiūlymų jam iš firmų pusės yra buvę. Jis vidada nešiodavosi didžiulį portfelį, pilną prikimštą įvairių bylų, planų - projektų, net apyskaitų, o neretai ir artilerijos sviedinį galima buvo ten rasti. Įstaigos administracijos pareigūnams kaikada atrodydavo, jog generolas “persūdią”. Juk apyskaitoms tikrinti, kaip ir jas daryti, valdyboje buvo specialūs etatiniai pareigūnai — karininkai. Tačiau, generolas Pečiulionis norėdavo žinoti, kaip ir kuris jo valdinių atlieka pareigas, kuris ko vertas yra. Jeigu jis apyskaitoje rasdavo ką nors taisyta — nesibardavo: “Tai reiškia tikrinta” — sakydavo, bet, jei atitinkamo pareigūno jau pasirašytoje apyskaitoje rasdavo kur neištaisyta klaidą — tokį “riesdavo”.

Generolas Pečiulionis buvo staigaus būdo, nervuotas, greitai “užsiliepsnodavo”, bet ilgai neapykdavo. Buvo atlaidus ir, jei tarnautojo veikmuose nerasdavo blogos valios, arba apsileidimo — klaidas tėviškai atleisdavo. Niekad niekam nekenkė.

Siekdamas savo tikslo, kurį laikė Lietuvai naudingą, jokių kompromisų jis nepripažindavo.

Motiejus ir Konstancija Pečiulioniai (1924-25 m. Kaune)

Buvo griežtas ir tiesus. Jo tikslai, sumanymai ir planai būdavo dideli, plačių užmojų, sprendžiantieji ne tik "šios dienos", kaip jau anksčiau minėta, bet visada ir ateities problemas. Vienas tokių gen. Pečiulionio planų buvo pastatyti modernias ginklų dirbtuves Linkaičiuose. Kitas jo tikslas — Kauno ažuolyne, Vydūno alėjos gale, įkurti Tyrimų Laboratoriją, kuri dirbtų ne tik ginklavimui, bet ir Lietuvos pramonės kėlimui, pritraukdama tyrimų darbams mokslininkus ir tuo padarytų Lietuvą mažiau priklausomą nuo užsienių.

Likimas lėmė, kad jo įsteigtos Linkaičių ginklų dirbtuvės buvo pastatytos ties Radviliškio, kaip tik toje vietoje, kur jo vadovauta 4-ji baterija nulėmė mūsų pėstininkų pastangas laimėti sprendžiamąją kovą, ginant Lietuvą nuo bermontininkų 1919 m. Tuo būdu Linkaičių ginklų dirbtuvės tapo gyvas paminklas tam reto prakilnumo Lietuvos kariui, kūrėjui - savanoriui, generolui Motiejui Pečiulioniui. Šančiuose, gi, buvusios senos ginklų remonto dirbtuvės, jo pastangomis, buvo praplėtos ir sumodernintos.

Generolas Pečiulionis buvo principo žmogus. Jis greičiau atsisakydavo einamų pareigų,

bet ne savo planų, kuriuos vyriausybė ne visada palankiai įvertindavo. Vieno tokio konflikto pasėkoje jis galutinai pasitraukė iš kariuomenės tarnybos 1936 m.

Pasitraukęs iš kariuomenės generolas Pečiulionis buvo pakviestas vadovauti Amerikos lietuvių bendrovei, kuri vertėsi automobilių prekyba ir jų remontu. Tada toji bendrovė tik iš vardo buvo Amerikos lietuvių. Faktinai ją jau tvarkė Lietuvos Finansų ministerija, begelbėdama ją nuo galutinio bankroto.

Perėmęs bendrovės reikalus, M. Pečiulionis, projektavo ją iš pagrindų pertvarkyti. Jis norėjo automobilių motorus ir kitas jų dalis, kurias vietoje sunku buvo pasigaminti, pirkti JA Valsitybėse iš Fordo ir Lietuvoje mašinas montuoti. Tuo reikalu Pečiulionis lankėsi Fordo įmoneje Detroite 1938 m.

Visuomet, o ypač išėjęs iš kariuomenės, Pečiulionis į savo išorę kreipdavo kuomažiausia dėmesio. Tad ir vykdamas Amerikon, jis labai kukliai apsirengė ir dėl to kelionėje turėjo tam tikrų nemalonumų, kurie tačiau jam nepakenkė.

Kaip ir visada, Pečiulionis ir šiose pareigose dirbdamas, pirmoje eilėje rūpinosi Lietuvos ateitimi. Iš šios komandiruotės jis grįžo geriausiai nusiteikęs, kupinas kuogeriausių, plačiau-

sios apimties kūrybinių darbo planų, kurie, de-ja, atitinkamuose vyriausybės sluogsnuose pritarimo nerado. Į jo planus buvo pažvelgta tik "šios dienos" reikalų atžvilgiu, visai neatsižvelgiant į ateitį. Dėl to jis ir iš šių pareigų atsi-statydino.

Pirmuosius rusų komunistų Lietuvos oku-pacijos metus M. Pečiulionis praleido besi-slapstydamas. Vokiečių okupacijos metais, Pe-čiulionis Vilniuje buvo vieno aliejaus fabriko direktorius. Žinome, kaip "striuka" anuo metu (ypač miestų gyventojams) buvo su maistu. Normos buvo mažos, o ir norminių produktų, pagal okupanto duotas maisto korteles, parduo-tuvėse nevisada būdavo galima gauti. Įstaigų tarnautojai pusbadžiaudavo, arba sąlygų verčia-mi (kam buvo prieinama) spekuliuodavo. Pe-čiulionis, gi, dėl savo sąžiningumo, buvo ta pe-lė, kuri galėjo badu nugaišti ant pilno aruodo, jei tas aruodas nebuvo jo nuosavybė. Pavyz-džiui, savo šeimos virtuvėje jis niekada neturė-jo valgomos aliejaus, nors fabriko tarnautojai ir darbininkai iš to fabrikėlio aliejaus prisinešdavo ne tik sau, bet ir savo draugams, iš kurių mai-nais gaudavo kitokių produktų. Pečiulionis, gi, labai džiaugdavosi, kai, atsilankius Kaune, drau-gai iš spekuliantų nupirkę kelis litrus tokio alie-jaus duodavo jam parvežti lauktuvių savo, be-veik badaujančiai, šeimai. Toks jau buvo gene-rolas Motiejus Pečiulionis — visada skrupulin-gai teisingas. Ginklavimo pulkininkas inž. S. B. generolo Pečiulionio (buvusio jo viršininko) są-žiningumą nusako tokiu pavyzdžiu: Pečiulionis kartą nuvyko Anglijon nepasiėmęs apsiausto. Užėjo lietingos dienos ir jis ten nusipirko liet-paltį. Grįžtant Lietuvon, muitinėje lietpaltį jis pateikė apmuitinti. Ne tik muitininkas, bet ir muitinės viršininkas sugaišo daug laiko, kol tam sąžiningam žmogui įrodė, kad dėvėti daiktai ne-apmuitinami, todėl ir jo apsiaustas neturi būti apmuitintas (Karys, nr. 3, 64).

Ginklavimo valdybos išdininko seife kelis metus gulėjo brangus auksinis laikrodis su re-težėliu, dedikuotas gen. Pečiulioniui, iš kariuo-menės pasitraukiančiam, G. V. karininkų dova-na, kurios jis nepriėmė. Pasak gen. Pečiulionį — tos dovanos jis nebuvo nusipelnęs. Viską, ką daręs, daręs iš pareigos, kaip ir kiekvienas da-ryti privalęs. Už savo darbą jis gavęs bendrai nustatytą atlyginimą — algą, kurios jam ir už-tenka. Kam jam dovana karininkų, kurie taip pat tik iš algos gyvena?... 1940 m. rugsėjo mėn., bolševikų iš kariuomenės atleistas, "per-duodamas kasą, perdaviau ir minėtąjį laikro-dį".

Generolas Pečiulionis buvo labai jautrus tautiniams reikalams, lietuviybei. Keliaujant jam kartą į Detroitą, lėktuve pasitaikė lietuviškos pavardės stewardesė. Jis žinojo, kad Ameriko-je vyksta nutautėjimas. Iš išvaizdos įtarė, kad grakščioji stewardesė gali būti lietuvių kilmės ir jam parūpo tai patirti. Jis kaž ko paklausė ją lietuviškai ir, kaip apsidžiaugė, kai pastaro-ji taisyklinga lietuvių kalba, dargi be akcento, atsakė jam. Pečiulionis iš džiaugsmo ko neiš-bučiaavo jos ir viešai gyrė už tokį sąmoningu-mą, kad gerbia savo gimtąją kalbą ir nesigė-dina (kaip daugelis kitų) viešai lietuviškai kal-bėti.

1943 m. balandžio 5 d., Kaune, vokiečių ge-neralinio komisaro buvo sušaukta žymiųjų lie-tuvių inteligentų (visuomenės vadų) — veikė-jų konferencija apsvarstyti lietuvių S. S. legio-no steigimo reikalą. Susirinkusiems buvo išda-linta žymių tautos vyrų (M. Biržiškos, prelato Šaulio, gen. Raštikio, gen. Kubiliūno ir kt.) rezoliucija, kurią susirinkę turėjo apsvarstyti bei priimti. Kalbėjo įvairių apskričių atstovai. Visi vengė aiškiai neigiamai pasisakyti ir siūlė vieni kitiems, vienaip ar kitaip, derintis prie vokie-čių reikalavimo, kad išeitų "ir vilkas sotas ir ožka sveika". Vokiečiai, gi, aiškiausiai reikala-vo lietuvių už jų reikalus pralieti kraują, ki-taip gąsdino represijomis. Tik vienas Pečiulo-nis drąsiai ir aiškiai pasisakė, kad iš rezoliuci-jų turi būti visai aišku, kad lietuviai siekia ne-priklausomybės Lietuvai ir: "Vieną galvą te-turiu, ir tą tik už Lietuvos nepriklausomybę pa-dėsiu"... Tai pasakęs, jis iš susirinkimo išėjo. (Karys nr. 5, 60 ir nr. 3, 64 m.).

M. A. Milukas (Darbininkas nr. 22, 67 m.) rašo, jog jis abejojęs, ar Pečiulionis iš viso kada nors vėsiąs, nes "jame nesimatė jokios roman-tiškos gyslelės". O, jei Pečiulionis visdėlto vedęs, tai manęs, jog ne iš meilės, bet tik iš noro su-silaukti įpėdinio, kad išsaugojus ateičiai Pečiul-ionių pavardę, kuri Pečiulioniui labai patiku-si. Ten pat minima, kad Pečiulionis net savo gi-minių vestuvėms nekvietęs. Kaip ten bebūvę su meile ir pavarde, atsimenu tik Pečiulionio pa-sirengimus vesti ir man atrodo, kad vestuvių, kaipo tokių, jis iš viso nekėlė ir nieko vestuvės-na nekvietė. Dėl savo kuklumo, ar kitų aplin-kybių, Pečiulionis vedė "visai slaptai", net arti-mieji jo bendradarbiai apie tai nieko nežinojo ir ta proga negalėjo jo pasveikinti. Berods, ant-roje 1924 m. pusėje artilerijos viršininko valdy-bon (A. Panemunėje) kartą atėjo pulkininkas M. Pečiulionis, tada jis buvo 3-jo artilerijos pul-

ko vadas, ir ilgokai užtruko artilerijos viršininko kabinete. Gal po valandos aš buvau pašauktas kad atneščiau leidžiamųjų raštų knygą, raštams blanką ir antspaudą. Plk. Pečiulionis labai rimtai nusiteikęs sėdėjo priešais plk. Uogintą, kuris, priešingai — buvo gerai nusiteikęs, šypsojosi. Pateikęs kas buvo reikalauta, išėjau. Nepo ilgo išėjo ir plk. Pečiulionis. Man buvo gražinta antspaudas ir knyga. Pažvelgęs knygon, nieko įregistruoto neradau. Tebuvo “užimtas” tik eilės nr. ir plk. Pečiulionio parašas. Vedyboms karininkai turėdavo gauti savo viršininko leidimą. Tik po kelių dienų plk. Uogintas įsakė man, tadaėjusiam Artilerijos v-ko adjutanto pareigas, toje vietoje, kur knygoje plk. Pečiulionio pasirašyta, įrašyti, kad jam duotas leidimas santuokos reikalui. Plk. Uogintas dar pridūrė, kad Pečiulionis vedė savo “seną meilę”, buvusią mokytoją, bet nenori to reikalo garsinti. Nei vardo, nei mergautinės Pečiulionienės pavardės neminėjo. Visa tai paaiškėjo tik vėliau, kai buvo jau gauta sutuoktvių metrika.

Su p. M. A. Miluko nuomone, kad “tarp Pečiulionių meilės kaip ir nebuvo”, sutikti negalima. Toks išmintingas, rimtas, idealistas žmogus, koks buvo a. a. generolas M. Pečiulionis, nemylėdamas nebūtų vedęs. O tos meilės požymių artimieji giminės nepastebėjo dėl to, kad čia “gyva” buvo tik “sena meilė”, o “jaunieji” jau buvo nebe jaunuoliai. Vesti kada nors anksčiau Pečiulionis neturėjo laiko. Kaip žinoma, jis visada buvo labai užimtas tarnybos reikalais, todėl asmeninius atidėdavo ateičiai, “kai bus laiko”

Pečiulionis jokių alkoholinių gėrimų negėrė ir nerūkė. Kai kartais kur prie baro (pav. gelžkelio stotyse) susitikdavo savo bičiulius ar frontų laikų draugus — jiems “užfundydavo” po “klebonišką” konjako, o pats gerdavo selterio stiklą. Generolas Pečiulionis savo asmeniniams reikalams maža teisėdavo, jis nedaug kuo pasitenkindavo. Nebuvo girdėti, kad kada nors kokius pokylius jis būtų kėlęs. Nežiūrint to, kad kariuomenėje tarnaudamas augštame laipsnyje ir augštose vietose, gaudavo gražų atlyginimą, atsargų (kaip jo artimieji mano) jis neturėjo. Arčiau jį pažinusieji pasakoja, kad šeimos biudžetą jis — vos subalansuodavęs. Kodėl? Yra žinoma, kad gen. Motiejus Pečiulionis didelę savo pajamų dalį skirdavęs labdarai. Sužinojęs apie savo kareivių šeimų vargus — bėdas, dažnai savo algą išsiųsdavęs toms šeimoms. Visi Kauno elgetos generolą Pečiulionį gerai pažinojo ir specialiai stengdavosi patekti jam “po kojų”. Kai jam einant, kur “ant kampo” elgeta ištiesdavo ranką, tai jis kiek sugriebęs kišeniuje, tiek ir įdėdavo į delną — vistiek, “papuo- lė” litas, du, penki ar net dešimt.

Iš santuokos gen. Pečiulionis turėjo sūnų Tomą, kuris karo metu Šveicarijoje baigė inžinerijos mokslus, ir dukterį Jonę, taipgi Šveicarijoje baigusią medicinos mokslą. Abi jaunosios gen. Pečiulionio atžalos, likimo audrų ir karo verpetų gerokai aplamdytos ir mokslus ėję sunkiomis medžiaginėmis sąlygomis, baigė mokslus, bet pakenkė savoms sveikatoms.

1944 m. vasarą, antrą kartą rusams į Lietuvą besibraunant ir susisiekimui gelžkeliais jau pašlijus, kai jau iš miestų išvažiuoti pasidare nebeįmanoma, Pečiulionis iš Vilniaus į Kauną pas savo šeimą atėjo pėsčias, bet šeimos Kaune jau neberado, ji buvo išvykusi Žemaitijon, pas gimines. Kaunas buvo jau aptuštėjęs. Nusiminęs ir pasimatęs su kai-kuriais savo draugais, labai apskuręs, su lazda (paprasčia medžio šaka) rankoje, Pečiulionis vėl pėsčias iškeliavo Šiaulių link, kur, pagal turėtus planus, tikėjosi susitikti su “kuo reikia” ir įsikurti su miško broliais Žemaitijos miškuose. Rusų kariuomenei prie Žemaitijos artėjant, ten apsisitoms pabėgėliams iš miestų darėsi vis neramiau ir pavojinga. Kas galėjo — be jokio iš anksto apsisprendimo ar plano, pradėjo traukti į Vakarų. Pavojaus akivaizdoje sukrito ir Pečiulionio šeima, palikusi be globėjo — vyro ir tėvo. Kol dar nevēlu, norėjo patekti Vokietijon ir ten sau užuovėjos įieškoti. Bet kaip be skatiko kišeniuje svetiman kraštan vykti? Pečiulionienė pasiunčia jaunutį sūnų Tomą pajieškoti tėvo ir iš jo, jei ne medžiaginės paramos, tai nors naudingų patarimų gauti. Vargo prispirtas ir vilties įkvėptas jaunutis Tomas suranda savo tėvą Žemaitijos miškų glūdumoje. Žinoma, šioje kelionėje jam padėjo “miško broliai”, bičiuliai, gerai pažinusieji tas apylinkes ir turėję ryšius su partizanais. Tačiau kas iš to? Nudžiugęs ir susijaudinęs tėvas, karštai išbučiuoja, išmyluoja savo vienatinį sūnų paskutinį kartą ir pas motiną gražina jį vieną, nes jo paties (tėvo) likimas jau paaukotas ant Tėvynės aukuro. Paleidžia jis mylimą sūnelį kaip atėjusį — tuščiom, nes jo paties kišenėse, be pistoleto, keliolikos šovinių ir poros granatų, daugiau nieko nebuvo. Jis tik įprašo vargšą, mylimą sūnų, kad grįžęs nuramintų tėvo likimu besisielojančias motiną ir seserį, pasakydamas joms, jog jų ateitimi pasirūpins kiti, už kurių reikalus jis dabar savo galvą aukoja.

Iš tikrųjų, Tomui grįžus, kas tai jiems visiems parūpino užsienio pasus, tam tikrą sumelę vokiškų markių, ir patarė skubiai iškeliuoti užsienin, nežinomojo rytojaus pasitikti. Jaunutis Tomas ir dar jaunesnė sesutė Jonė, (1944

m. rudenį), per sieną išėjo vieni. Motina vėliau surado juos Vokietijoje. Tur būt, tos pačios nežinomos rankos globojami jie pasiekė Šveicariją, kur ir apsigyveno.

Generolo Pečiulionio nuomonė buvo — jokiū būdu nekenkti bolševikų kariuomenei, žygiuojančiai į Vokietiją, nes ten jos vieta. Tegu ten abu žiūrūs mūsų tėvynės priešai nusi-lupa sau kailius. Jo planas buvo: išleisti žygiuojančiai per Lietuvą rusų kariuomenei atsišaukimą, skelbiant, jog lietuviai nedarys jai jokių kliūčių, o kovos tik su pasikėsinimais iš naujo okupuoti Lietuvą. — “Mūsų, “miško brolių”, uždavinys, kautis su paskui kariuomenę atžygiuojančiais NKVD daliniais. Kuo tik galint, kenkti jiems, nuo jų gintis”, — projektavo generolas Pečiulionis.

Neužilgo Lietuvos miškuose upeliai paplūdo lietuvių vyrų ir moterų krauju, o per platųjį pasaulį nuaidėjo mūsų “miško brolių” karžygiškos kovos aidai. Slapyvardžių ir neaiškių užuominų dengiamas, iš anapus prasiverždavo ir Motiejaus Pečiulionio vardas. Tartum pasakų didvyris, čia jis minimas bekojovą su okupanto gaujomis Žemaitijoje, čia kaujasi su Lietuvos laisvės smaugliais Augštaitijoje, tai vėl Daugose. Iš spaudos žinojo apie tai ir Pečiulionio šeima, gyvenusi Šveicarijoje. Buvo pasklidę gandai, kad “Perkūno Diedukas” rusų sučiuptas ir viešai pakartas Panevėžyje, tai vėl, kad su savo daliniu “stribų” apsuptas Žemaitijos miškuose, pats susisprogdino. Būk paskutinis jo įsakymas laisvės kovotojams buvęs: “Laikykites vyrai, iki paskutinio. Priešui nepasiduokite, jis jūs nepasigailės, o paskutinį šovinį pasilikite sau!”...

Visi, kas Pečiulionį pažinojo, buvo įsitikinę, jog gyvųjų tarpe jo jau nebėra ir, nevie-nas už jo kilnią sielą sukalbėjo “amžiną atil-sį”. Tačiau didvyriai ne taip lengvai žūna... Ir gen. Pečiulionis iš visų karų išėjo gyvas ir net nesužeistas.

Partizaninei veiklai nurimus, “miško brolių” ištvermei išsekus, įsitikino, jog kovos laimėti vien tik savomis jėgomis neįmanoma, todėl tolesnės kovos ir aukos yra beprasmės, Pečiulionis paleidžia savo kovotojus, pasitraukia krašto užkampin ir vėl, kaip anuomet caro kariuomenėje, pradeda “piemens” gyvenimą.

Anuomet, caro okupuotoje Lietuvoje, Suvalkų mieste, rusų caro valdininkas, jaunuolio Pečiulionio neišdavė žandarams, o komunistinės Rusijos okupacijos metu Lietuvoje atsirado niekšas išdavikas, kuris susekęs tą doriausią žmogų, tyriausiąjį Lietuvos patriotą, išdavė jį Stalino budeliams. Ištremtas Sibiran, Pečiulionis 10

metų iškentėjo žiaurybėmis išgarsėjusioje Vorkutos vergų darbo stovykloje, kurią jis pavadino “Vorkutos mokslų akademija”.

1956 m. pavasarį, Pečiulionis, neapsakomai išvargęs, sudžiūvęs, sunykęs, netekęs beveik visų savo jėgų, bet dvasia nepalūžęs, grįžta tėvynėn ir jieško pragyvenimo šaltinio. Lanko dar likusius savo senus pažįstamus, teiraujasi darbo... Keista ir skaudu jam pasidaro, kad visi jo vengia, bijosi susitikti, nenoriai išleidžia į namus. Su skaudančia širdimi nustoja lankęsis ir tikėdamas gauti darbo iškeliauja į Vilniaus kraštą, kur niekas jo nepažįsta. Pas pažįstamą kleboną mėgina įsitaisyti zakristijonauti, bet ir tas jam nepavyksta. Ir taip, kaip tas legendinis “amžinas žydas”, nerasdamas kur galvos priglausti, nežinodamas kur nakvos, kur gaus sausos duonos žiauberėlę, ar drungnos sriubos šaukštą, keliauja, vargšas, generolas, dviejų Vyčio kryžių su kardais kavaliarius, kūrėjas - savanoris, per Lietuvos žmones, per Lietuvą, už kurią jis kovojo, aukojosi... alkanas ir išvargęs, nuskuręs, kaip koks valkata, nenaudėlis...

Nusivylęs, jis grįžta į Kauną, lankosi pas įtakinguosius pažįstamus ir prašo pagalbos, nes jam graso bado mirtis. Vargais negalais pavyksta jam išsirūpinti leidimą ir prisiglausti Ilguvos invalidų namuose, esančiuose ant Nemuno kranto, Suvalkijos pusėje, kur pagaliau, jis gavo pastogę ir maistą.

Čia jis gana ramiai jautėsi, žinodamas, jog nuošaliau gyvendamas negalės niekam užkliūti... Kiek pailsėjęs atsigriebė, atkuto. Pamažu atsigavo buvusi labai prislėgta jo nuotaika. Turėdamas užtikrintą pastogę, maistą ir pakankamai laisvo laiko, iš Ilguvos pavažiuoja pamatyti senai bematytų žmonių, nori su jais pasišnekučiuoti. Prieglaudoje, nuobodulį ir ilgesį bando prasklaidyti lyginamosios kalbotyros studijomis, kuriam reikalui literatūros jau buvo pasirūpinęs net iš kitų kraštų.

Jau anksčiau, tik ką grįžęs iš Vorkutos, jis rūpinosi susisiekti, susižinoti su šeima. Pagaliau su draugų pagalba, susisieki. Sužinojęs, kad visi gyvi ir sveiki (apie nesveikatą jam niekas nerašė), kad gyvena Šveicarijoje, kad vaikai baigę augštuosius mokslus, jis visa savo jautria siela neišpasakytai džiaugėsi ir nuoširdžiai dėkojo Dievui už tokią didelę malonę. Viena (26. XII.56) savo laiške, savo draugui, Pečiulionis rašo: ... “Brangusis, jau susirašinėju su saviškiais ir siuntinius gaunu. Už ką, Dievuliau, man tokia nelaukta ir nepelnyta malonė? ... Didžiausias mano gyvenime smūgis būtų buvęs, jei ma-

no vaikai būtų pasilikę nemokšomis. Nepakelčiau!... Nenujautė, vargšas, kad jo vaikai besiekdami augštojo mokslo, nebeteško sveikatos, tik nenorėdami skaudinti tėvui širdies, nieko jam apie tai nerašė. Gavęs iš savo dukters kelis laiškus ir porą siuntinėlių, jautėsi begalo laimingas. Toji laimė, deja, neilgai truko. Jis susirūpino, kodėl jo sūnus Tomas nė žodelio jam savo ranka nerašo? Jokie aiškinimai jo neįtikino, tik dar labiau jį liūdesin — rūpestin gramzdino.

1958 m. spalio 12 d. laiške savo draugui, Pečiulionis kategoriškai paklausė: "... Pagaliau parašyk man kartą aiškiai ir atvirai apie Jonę, Tomą ir Konstanciją, nes man vis dar neaišku, kodėl man Tomas ir jo motina nerašo?..." Pagaliau, aplinkiniaiis keliais, besisielojančiam tėvui pavyko sužinoti tiesą apie savo artimuosius. Sūnus Tomas, (inž.) dėl susirgusių nervų, gydomas sanatorijoje, o žmona susenusi, suvargusi, visai bejėgė. Sužinota tikrovė jautrųjį tėvą skaudžiai paveikė, bet jis tuos visus skausmus stoisškai savo širdyje išgyveno. Nors tuojau po karo turėjo išsirūpinusi visus reikalingus emigracijai į JAV dokumentus, dėl sūnaus ligos Pečiulionio šeima išvykti negalėjo, o dabar jis pats dukteriai patarė pasilikti Šveicarijoje.

Laikas slinko, prarastoji sveikata negrįžo, o skaudžios žinios apie šeimą Pečiulionį labai skaudžiai pritrenkė. Pečiulionis pradėjo negaluoti, greitai ir žymiai senti, energijos likučiai apleido jį. Nieko negelbėjo jo bičiulių raminimas ir patarimai rimtai susirūpinti savimi, savo sveikata. Į reiškiamus jam paguodos žodžius, Pečiulionis atsakydavęs: "Koks skirtumas? — jei ne šiandien, tai rytoj"...

1960 m. sausio 25 d. 10 val. vakaro dar buvo nuėjęs pas Ilguvos kleboną ir ten rašė savo vaikams laišką, duodamas įvairių patarimų, kaip reikia gyvenime tvarkytis. Labai susijaudinęs (matomai, negerai pasijutęs), nebaigęs rašyti

laiško, sugrįžo prieglaudon. Sekančią dieną (sausio 26 d.) apie 4 val. ryto besikeldamas iš lovos pakurti pečių, sukniubo ir... amžiams užmigo.

Taip baigė savo gyvenimą garbingas Lietuvos vyras — didvyris Motiejus Pečiulionis, Lietuvos generolas, vienintelis iš generolų išėjęs partizanams — laisvės kovotojams vadovauti.

Sumanus ir paslaugus prieglaudos sargas tuojau telefonavo Kaunan velionies giminėms, kurie pasirūpino velionį bažnytinėmis apeigomis palaidoti A. Panemunės kapuose. Naujai supiltas kapas netrukus buvo aptvertas geležine tvorele ir papuoštas akmenis antkapiu su įrašu: "A. A. Generolas Motiejus Pečiulionis".

Laidotuvėse dalyvavo didelė, ne tik giminų, pažįstamų, bet ir pašalinių žmonių minia.

Apie a. a. gen. Pečiulionį, kaip apie joki kitą žmogų mūsų kariuomenėje ir visuomenėje, sklido ir dar tebeskamba daug įvairiausių pasakojimų, tiesiog legendų. Tačiau visi tie pasakojimai apibūdina jį, kaip nuoširdų Lietuvos patriotą, geriausią Lietuvos kariuomenės artileristą, teisingiausią ir nuoširdžiausią žmogų, drąsų ir sumanų karininką vadą, didžiausio darbštumo, pareiškimo, bei žmoniškumo asmenį.

Šiam nekrologui, be asmeninių žinių, naudojausi medžiaga iš: LE XXII t. 233-234 psl., Karys Nr. 5-60 m., nr. 3-64 m., Naujienos nr. nr. 54, 55, 56 ir 112 - 1960 m. ir Darbininkas nr. 19, 25 - 1967 m.

Pastaba: Generolas M. Pečiulionis, be Vyčio Kryžių, dar buvo apdovanotas Pracūzų Garbės Legiono Kryžiumi ir daugeliu kitų valstybių garbės ordinai.

Lietuvos Kariuomenės Aukštinio jubilėjaus proga sveikinu mielą KARIJ ir jo štabą, linkėdamas išvermės Lietuvos laisvinimo žygyje.

Dail. JURGIS JUODIS

LIETUVOS KARIUOMENĖS ATKŪRIMO SUKAKTIES MINĖJIMAS WATERBURY

Lapkričio 23 ir 24 d.d. vietos ramovėnai minėjo Lietuvos kariuomenės atkūrimo 50-ą sukaktį.

Lapkričio 23 d., per J. Adomaičio vedamą lietuvišką valandėlę buvo perduota Viliaus Braženo žodis apie Lietuvos kariuomenę. Žodis buvo turiningas ir įdomus. Tos valandėlės muzikinę dalį užėmė lietuviški kariški maršai.

Lapkričio 24 d. šv. Juozapo bažnyčioje buvo atnašaujamos šv. Mišios už kūrėjus-savanorius, karius, šau-

lius ir partizanus žuvusius dėl Lietuvos laisvės. Ramovėnai dalyvavo bažnyčioje su vėliavomis. 3 val. po pietų parapijos salėje įvyko viešnios iš Čikagos, buv. Kauno operos solistės Izabelės Motekaitienės ir pianisto Manigirdo Motekaičio, koncertas. Buvo išpildyta Dvariono, Naujalio, Karnavičiaus, Klovos, Čaikovskio ir k. kompozitorių kūrinių ir operų arijų. Viešnia solistė ir pianistas buvo publikos šilintai sutikti. Gaila tik, kad publikos susirinko mažokai.

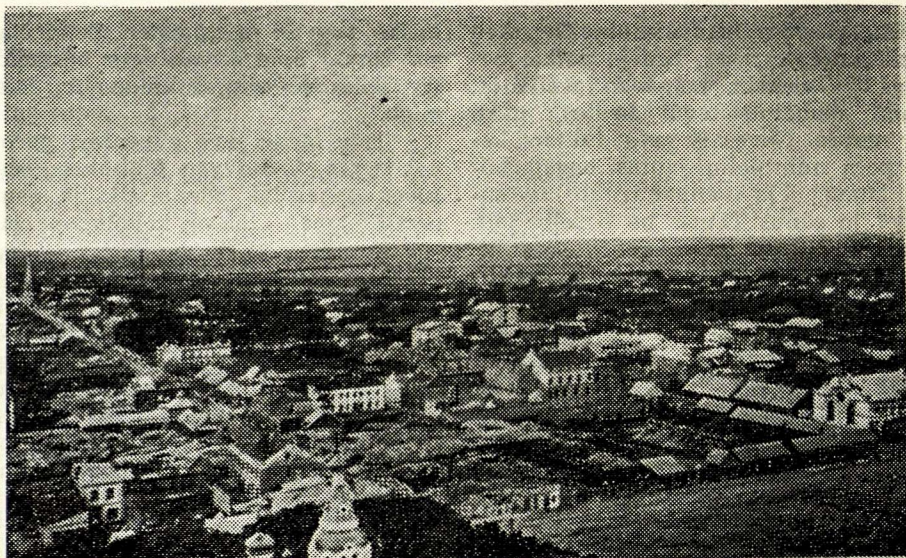
Prieš pradėdant koncertą, buvo pagerbti atsistojimu ir susikaupimo minute visi žuvusieji kovose dėl Lie-

tuvos laisvės. Ramovėnų ir svečių pritarimu buvo priimtas laiškas, kuriu kreipiamasi į lietuvius Amerikos karius visame plačiajame pasaulyje.

Koncertui pasibaigus, sekė kuklios vaišės ir pokalbiai. (d.)

Šis papildintas KARIO numeris yra skirtas paminėti Lietuvos Kariuomenės atkūrimo 50 metų jubilėjų.

Straipsniai, skyriai, nekrologai ir korespondencija, tiesioginiai neliečiantys šį jubilėjų, yra palikti gruodžio nr., kuris jau spausdinamas ir netrukus bus išsiuntinėtas. — Red.

Didžiojo Karo metu sudeginti Šiauliai

BERMONTININKŲ ĮSIVIEŠPATAVIMAS ŠIAULIUOSE IR ŠIAURĖS LIETUVOJE

K. ALIŠAUSKAS

Vokiečių kariuomenei kovo 10 d. išvijus bolševikus iš Šiaulių miesto, ten buvo palikta vokiečių įgula, kuri priklausė vokiečių "Šiaulių brigados" vadui, kurio štabas irgi buvo Šiauliuose. Šiauliuose buvo ir vokiečių karo komendantūra. Brigada buvo užėmusi: Šeduva - Smilgiai - Pakruojis - Linkuva - Pašvitinys ribą, nukreiptą prieš bolševikus; retkarčiais talkininkavo kovoje su bolševikais Joniškėlio partizanams, turėjusiems pozicijas prie Levenės ir Mūšos upių. Šiaulių vokiečių įgula, kuri sudarė fronto rezervą, buvo nedrausminga ir vietos gyventojams nepalanki. Ji stovėjo Šiaulių miesto priemiesčiuose. Kovo 24 d. miesto turgaus aikštėje vokiečiai kareiviai sušaudė 3 visai nekaltus vietos gyventojus, Lietuvos piliečius. Nors po šio įvykio padėtis ir aprimo, bet įtampa tarp vietos gyventojų ir vokiečių nesumažėjo.

Šiaulių lietuvių įgulą sudarė Šiaulių miesto ir apskrities karo komendantūra ir nuo balandžio 12 d. organizuojamas Šiaulių batalionas. Naktį

iš birželio 20 d. į 21 d. vokiečių kareiviai įvykdė Šiaulių karo komendantūros ir Šiaulių bataliono puolimą.

Šiauliuose karo komendantu buvo karn. A. Birontas (nuo balandžio 16 dienos). Komendantūros buveinė buvo miesto centre. Komendantūra savo žinioje turėjo vieną apie 200 vyrų kuopą, ginkluotą šautuvais ir kulkosvaidžiais. Kuopos kareiviai jau buvo kiek pamokyti šaudymo ir kautynių.

Šiaulių bataliono vadu buvo karn. J. Gaudešius. Batalionas stovėjo priemiestyje į vakarus nuo Šiaulių, prie plento į Kuršėnus, odų fabriko medinėse patalpose. Batalione buvo virš 1,000 vyrų. Tik 200 vyrų buvo kiek pamokyti ir turėjo šautuvus. Visi kiti — buvo naujokai, vos keletas dienų pašaukti į kariuomenę ir neturėjo ginklų.

Birželio 20 d. iš vieno vokiečių leitenanto buvo gauta žinia, kad naktį vokiečių kareiviai pulsia lietuvius. Karn. A. Birontas tuojau įsakė

komendantūrai pasiruošti kautynėms, visiems karininkams būti vietoje, sustiprinti sargybas, patikrinti kulkosvaidžius ir pasirūpinti pakankamu kiekiu šaudmenų. Apie vokiečių kareivių ruošiamą užpuolimą buvo tuoj pranešta ir Šiaulių bataliono vadui. Karn. J. Gaudešius į tai neatskreipė reikiamo dėmesio, nes panašių išpėjimų buvo gauta daug kartų, o vokiečiai nepuolė. Todėl karn. J. Gaudešius tik įsakė bataliono karininkams, kad pasigirdus šaudymui, jie skubėtų į kareivines. Batalione prie kareivių tebeliko tik vienas budintis karininkas Milašius, o visi kiti ir bataliono vadas, pasiliko namuose, Šiaulių mieste privačiose patalpose. Bataliono pozicijos gynimuisi buvo blogos ir visai neparuoštos.

Apie 24 val. geležinkelio stoties rajone pasirodė raudonos ir baltos raketos, pasigirdo retas šaudymas. Karn. Milašius suprato, kad tai bus signalas puolimui, todėl pasiuntė ryšininkus į bataliono štabą ir pas karininkus. Pasiųstieji žvalgai pranešė, kad vokiečiai supa bataliono kareivines. Batalionas buvo išvestas iš kareivinių į kiemą ir buvo pasiruošta gintis.

Vokiečiai, pirmiausia, užpuolė kalėjimą, paleido iš jo apie 50 kalinių, kuriuos apginklavo. Lietuvius karininkus vienus suėmė namuose, kitus pakelė į kareivines. Kai kuriuos suimtusius mušė ir apiplėšė. Bataliono kareivines puolė šaudydami iš bombosvaidžių. Po dviejų valandų kautynių vokiečiai užėmė kareivines, batalionas pasidavė. Paskutiniu metu pasidavė karn. Milašius, su 8 kareiviais, pabaigęs šovinius. Visus suimtus bataliono karius vokiečiai išrikiavo ir nusivarė prie vokiečių karo komendantūros.

Tuo pat metu buvo užpulata ir Šiaulių karo komendantūra. Tačiau, komendantūra buvo pasiruošusi, o be to, turėdama geras pozicijas mūrinėse patalpose ir miesto griuvėsiuose, visus vokiečių puolimus atrėmė.

Apie 5 val. šaudymas nutilo. Į reikalą įsikišo vokiečių brigados štabas ir pradėjo aiškinti, kad visą triukšmą sukėlė vokiečių spartakistai (komunistai) ir kad štabas nėra kaltas.

Suimtieji Šiaulių bataliono kariai buvo tuojau paleisti. Tą naktį lietuviai iš viso turėjo nuostolių: 12 užmuštų ir 18 sužeistų, bataliono turtas ir karininkų butai buvo išplėšti. Daugumas aukų buvo Šiaulių bataliono kariai, karo komendantūra turėjo 1 užmuštą ir 1 sužeistą kareivį. Kiek žuvo vokiečių, žinių nėra.

Šį įvykį vokiečių karo vadovybė apgailėstavo. Buvo pravešta kvota. Kvotes vedė vokiečiai ir lietuviai atskirai. Paaiškėjo, kad tą dieną kai spartakistai buvo susitelkę ir susitarę pulti lietuvius Šiaulių mieste, vokiečių brigados štabas ir jos vadas nesiėmė reikiamų veiksmų puolimą sustabdyti.

Vokiečiai panorėjo dalyvauti žuvusiųjų lietuvių karių laidotuvėse, tačiau karn. A. Birontui pareiškus, kad jų dalyvavimas nepageidaujamas — nedalyvavo. Jie kvietė lietuvius karininkus dalyvauti žuvusiųjų vokiečių laidotuvėse, tačiau karn. A. Birontas uždraudė.

Lietuvos vyriausybė tuo reikalu vokiečiams pareiškė protestą, bet dėl, bendrai, sunkios padėties krašte, nedaug ką tegalėjo paveikti, tuo labiau, kad tuo metu Kaune ir kitose vietose, dar stovėjo vokiečių saksų savanorių daliniai, kurie gelbėjo lietuviams kovoje su bolševikais. Vokiečių vyriausybė sutiko apmokėti nuostolius, kurių buvo 1.75 milijono markių. Trumpą metą Šiaulių mieste buvo ramu, bet ne apylinkėse, kur buvo vykdomi formalūs plėšimai, kaip ir pirmiau, "rekvizicijomis" vadinami.

Liepos 18 d. Šiaulių rinkoje susirėmė lietuvių patrolis su vokiečiais. Vienas mūsų kareivis buvo nukautas. Karo komendantas, pasitaręs su miesto burmistru J. Orlausku, liepos 19 d. sušaukė Šiaulių visuomenės veikėjų susirinkimą. Susirinkimas išrinko komisiją ultimatumui surašyti. Parašytame rašte buvo išdėstyti, bendrais bruožais, Šiauliuose ir apylinkėje padaryti vokiečių nusikaltimai: užpuolimai, žudymai ir valstiečių plėšimai. Pareikalauta buvo, kad vokiečiai išvyktų ir apleistų Lietuvą. Raštą pasirašė: karn. A. Birontas, K. Venslauskas, J. Orlauskas, A. Vasylius, Tumas, Lukauskas, Augustinavičius, A. Bielinis, J. Murka, M. Mejerovitch, Volpe, J. Grinius ir dekanas J. Jasinskis — Šiaulių klebonas.

Raštas buvo įteiktas vokiečių Šiaulių brigados vadui, vokiečių karo komendantui ir vokiečių vyriausybės atstovui dr. Knöpfeliui ir pasiūstas: Lietuvos vyriausybei, Santarvininkų vyriausybės, Paryžiaus Taikos konferencijai, Lietuvos ir pasaulio spaudai. Pasiūstus raštus visi adresatai gavo. Iš Paryžiaus į Šiaulius atvyko 4-5 asmenų komisija ištirti reikalą vietoje. Pabūvojusi keletą dienų Šiauliuose, komisija susipažino su vietos gyvenimo sąlygomis, kurios jai atrodė labai sunkios. Išvykdama komisija pažadėjo pagreitinti vokiečių evakuaciją. Tačiau gyvenimo sąlygos ir santykiai su vokiečių bermontininkais ne kiek nepalengvėjo, bet atvirksčiai, dar daugiau pasunkėjo. Taip buvo iki bermontininkai išvyko iš Lietuvos.

Į Kuršenus atvykusi 1919.VII.26 d. plk. Virgoličio bermontininkų rinktinė, padedant ten buvusiems vokiečių žandarams (karo policijai), pradėjo šeiminkauti ir persekioti vietos gyventojus. Pirmiausia prievarta užėmė mokyklos patalpas, suėmimo komiteto patalpas ir daug kitų butų.

Sekančiomis dienomis iš Vokietijos į Kuršenus atvykdavo dar daugiau bermontininkų dali-

nių, kurie buvo sudaryti, daugumoje, iš rusų karo belaisvių ir, dalinai, iš rusų pabėgusių iš Rusijos.

Rugpjūčio 7 d. Virgoličius Šiaulių apskrityje išlipdė skelbimus, kad visi gyventojai, kurie nepareikš jam paklusnumą, bus griežtai baudžiami, iki mirties bausmės. Šiaulių karo komendantas, reaguodamas į neteisėtus įsiverželių veiksmus, išleido į gyventojus atsišaukimą, ragindamas neturėti nieko bendro su atėjūnais. Bermontininkai tuos atsišaukimus nuplėšė ir paskelbė karo stovį.

Lietuvos vyriausybei užprotestavus prieš sauvališką įsibrovimą į Lietuvos teritoriją, bermontininkai pasiuntė į Kauną, derybų vesti, komisiją, kurios vadovas gen. Bogdanovas rugpjūčio 7 d. įteikė mūsų vyriausybei raštu tokį pareiškimą:

“Pulkininko Virgoličiaus įgaliotas, aš pranešu Lietuvos valdžios atstovams Kaune, kad jo būrys užėmė Kuršenus VI vokiečių Pabaltijo korpo vado grafo von der Goltzo įsakymu. Gen. Bogdanovas.”

Įteikdamas raštą Bogdanovas dar žodžiu pareiškė, kad Virgoličius apsistojo Kuršėnuose ir prašo jam nekliudomam leisti formuoti savo korpa Lietuvos teritorijoje.

Iš įteikto rašto ir padarytų pareiškimų žodžių buvo aišku, kad: a) Virgoličius yra gen. R. Goltzo valdžioje, b) Virgoličius formuoja tokį pat korpa, kaip ir Bermondas Latvijoje ir c) Virgoličius, Bermondas ir Goltzas veikia bendrai.

Sutikimo pasilikti Lietuvoje Bogdanovas iš mūsų vyriausybės negavo, tačiau Virgoličius nė nemanė iš Kuršėnų kraustyti ir tęsė korpo organizacinį darbą. Virgoličio korpas buvo žymiai mažesnis už Bermondto, jame buvo tik 2,500 - 3,000 vyrų. Spalių 5 d. Virgoličius persikėlė į Šiaulius. Dėl vykstančio karo su bolševikais Dauguvos fronte mūsų vyriausybė neturėjo priemonių reaguoti į tokį sauvalį Šiaulių miesto užėmimą.

Spalio mėn. Šiaulių mieste Šiaulių bataliono jau nebebuvo. Į Šiaulius iš Raseinių buvo atkeltas 3 pėst. pulkas, į kurį buvo įjungtas Šiaulių batalonas ir pulkas rugpjūčio mėn. pabaigoje išvyko į frontą prie Dauguvos. Šiauliuose tebeliko tik silpnas karo komendantūros dalinėlis. Gen. R. Goltzas rugpjūčio-rugsėjo mėn. pertvarė savo kariuomenę. Šiauliuose ir apylinkėse liko vokiečių “savanorių korpas” (Freikorps). Šio korpo vadu ir vokiečių Šiaulių igulos viršininku buvo plk. ltn. V. Diebitsch, kuris prieš persikeliant Virgoličio korpei į Šiaulius, susirūpino patalpų reikalu. Reikia atminti, kad Šiaulių miestas 1915 m. per rusų su vokiečiais karą buvo didžiū-

moje išdegintas ir artilerijos ugnimi apgriautas. Mieste buvo didelė patalpų stoka. Diebitschas numatė padaryti kai kuriuos pertvarkymus kaip savųjų, taip ir lietuvių dalinių sutalpinime. Kareivinės kuriose stovėjo lietuvių karo komendantūros kuopa, V. Diebitschas panoro panaudoti bermontininkų ligoninei. Šiuo reikalu buvo vedamos derybos. Šiaulių miesto karo komendantas karn. A. Birontas užleisti vokiečiams kareivines nesutiko. Rugsėjo 28 d. V. Diebitschas prisiuntė mūsų karo komendantūrai raštą, kuriame, nusiskundęs, kad nepavykus įtikinti lietuvių laisvu noru užleisti kareivines, pareikalavo iki rugsėjo 29 d. 16 val. ištuštinti kareivines, kitaip pagrasino priversias ginklu tai įvykdyti. Atsakymą į raštą pareikalavo duoti tą pat dieną iki 19 val.

Visiems karo komendantūros karininkams buvo įsakyta tuojau vykti į kuopą. Susirinkusiems karininkams A. Birontas paaikškino susidariusią padėtį ir vokiečių reikalavimus. Kuopa pasirengė kautynėms. Aplink komendantūrą buvo sustiprintos sargybos.

Rugsėjo 29 d. 15 val. prie kareivinių vartų atvyko vokiečių kareivis ir įteikė naują V. Diebitscho raštą sekančio turinio:

“Lietuvių komendantui Šiauliuose. Norint išvengti kraujo praliejimo, kurį būtina sukeltų Tamstos elgesys, ir viešo vokiečių susirėmimo su lietuvių kariuomene, tuštinant kareivines, aš dabar nusprendžiau vokiečių ligoninę įrengti gimnazijoje Kuršėnų gatvėje.

Apie Tamstos elgesį, kuriuo nutraukiami visi geri vokiečių santykiai su lietuviais, aš pranešiu savo vyriausiai vadovybei ir vyriausiam Vokietijos įgaliotiniui Lietuvoje. (Pasirašė) V. Diebitsch pulkininkas leitenantas.”

V. Diebitschas įsitikinęs, kad užimant kareivinę, sutiks lietuvių ginkluotą pasipriešinimą, nutarė užimti gimnazijos rūmus, kur pasipriešinimo nelaukė. Apie tai buvo pranešta Šiaulių miesto valdybos pirmininkui J. Orlauskui, kuris tuoj pat atsakė, kad gimnazija jau yra vokiečių užimta. Gimnazijos patalpas užėmė vokiečių ritmeisteris von Platen rugsėjo 29 d. vakare (16,30 val.) neatsižvelgdamas į direktoriaus A. Klupšo protestus.

Gimnazijos rūmų užėmimas vyko gan traagiškomis aplinkybėmis ir vokiečių brutališku žiaurumu. Rugsėjo 30 d. iš ryto mokiniai pradėjo rinktis į gimnaziją. Kad gimnazija yra vokiečių užimta, daugumas mokinių nežinojo. Prie priekinių durų stovėjęs vokiečių sargybinis į vidų neleido, tada mokiniai suėjo pro užpakalines duris. Tačiau netrukus atvyko vokiečių žandarų viršininkas rotmistras von Platen, su keliais ginkluotais kareiviais ir pradėjo mokinius stumdyti ir varyti lauk iš gimnazijos. Mokiniai susirinko antrojo augšto koridoriaus gale ir, giedo-

dami Himną, nesijudino iš vietos. Įnirtęs von Platen pagrasino mokiniams atvesias bolševikų belaisvius, kurie su lazdomis išvaikysią visus mokinius.

Netrukus bolševikai belaisviai buvo atvesti ir jiems buvo įsakyta išmesti mokinius iš gimnazijos. Maži vaikai pradėjo verkti. Daugelis vyresniųjų klasių mokinių gerai mokėjo rusiškai ir pradėjo gėdyti rusus. Belaisviai prisiartinio prie verkiančių mokinių, bet nieko jiems nedarė. Tada patsai Platenas su savo vokiečiais kareiviais šoko prie vaikų ir pradėjo juos mušti, smaugti, stumdyti. Kilo klyksmas. Už mokinius užsistojo mokytojai, išmėtinėjo Platenui, jo elgesį vadindami barbarišku. Platenas su savo vokiečiais kareiviais puolė mušti ir stumdyti mokytojus, bet matydamas, kad panašiu būdu nepašalins vaikų iš gimnazijos, su visais savo atvestais kareiviais ir belaisviais pasižalino.

Mokiniai tuojau susinešė į klases suolus ir kitus baldus ir uždarė duris. Mokytojai ir mokiniai tarėsi, kas toliau daryti. Tuo tarpu, vokiečių vadovybė atsuntė apie 20 kareivių. Radę uždarytas duris, kareiviai įsiveržė į vidų pro langus iš kiemo pusės. Išitraukę durtuvus, jie pradėjo mušti mokytojus ir mokinius. Išsigandę blizgančių durtuvų, mokiniai pradėjo bėgti, kilo suirutė. Vokiečiai laimėjo ir taip užėmė gimnazijos rūmus.

Šiaulių miesto gydytojas Avižonis ir apskrities gydytojas Žilinskas apžiūrėjo sumuštuosius ir surašė apžiūrėjimo protokolą. Buvo sumušti 3 mokytojai (2 vyrai ir 1 moteris), 16 mokinių berniukų ir 11 mergaičių. Nukentėjo viena pašalinė

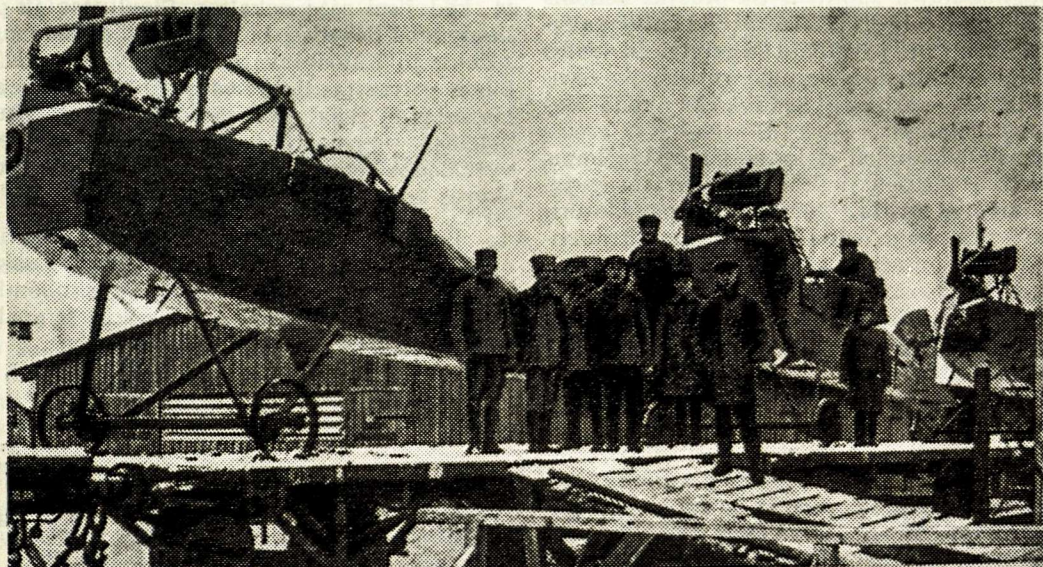
moteris, kuri buvo atėjusi į gimnaziją pas savo dukterį. Viso nukentėjo 30 asmenų, iš jų 3 buvo sunkiai sužeisti.

Kauno ryšiai su Šiauliais buvo vokiečių kontroliuojami, tad Kaune negreit buvo sužinota apie įvykius gimnazijoje. Pasklido daug ir perdėtų gandų. Įvykius ištirti tapo paskirta komisija, kurioje turėjo dalyvauti po vieną karininką iš prancūzų ir anglų karinių misijų Kaune. Nustatytą spalio 3 dieną komisija iš Kauno neišvyko. Spėjama, kad ją paveikė vokiečių informacijos, kurios vokiečių žiaurumus gimnazijoje sušvelnino ir karinių misijų atstovai nenorėjo vykti. Tas tik paskatino bermontininkus pulti ir užimti dar visą eilę mūsų įstaigų Šiauliuose.

Virgoličio štabui spalio 5 d. persikėlus į Šiaulius, bermontininkai tapo dar daugiau įžulūs ir veiklesni. Lietuvos kariuomenės dalinius (sargybas) jie pradėjo stumti į rytus ir savavališkai, tą pat dieną, užėmė Radviliškio ir Šilėnų geležinkelio stotis.

Pačiuose Šiauliuose bermontininkų veiklai labiausiai kliudė lietuvių karo komendantūra. Karn. A. Biontas, Šiaulių karo komendantas, buvo labiausiai nemėgiamas asmuo bermontininkų tarpe. Jis keletą kartų prašė mūsų kariuomenės vadovybės leidimo komendantūrai išvykti iš Šiaulių, bet vis buvo gaunamas atsakymas palaukti ir laikytis vietoje. Pagaliau, spalio 9 d. generalinio štabo viršininkas pasiuntė įsakymą komendantūrai iš Šiaulių pasitraukti, bet jos ten jau nebebuvo. Bermontininkai komendantūrą likvidavo tą pat dieną anksti rytą.

Komendantūra buvo pasiruošusi gintis, visi

Paimtas grobis iš 1919 m. sumuštų ties Radviliškiu bermontininkų, pakrautas vežti į Kauną

KAUTYNĖS PRIE SEDOS

J. V. SŪDUVAS

ĮVEDAMOSIOS MINTYS

Antrojo Pasaulinio karo eigoje kada mūsų Tėvynė buvo teriojama imperialistinių kaimynų armijų, buvęs nepriklausomos Lietuvos karys su širdies skausmu sekė karo gaisrų naikinamos tėvynės kančią. Jis šventai tikėjo, atėjus laikui vėl galėsias griebtis ginklo, kuris iš jo buvo atimtas išdavikiškų politišku kombinacijų būdu, kad juo galėtų ginti tik savo krašto interesus ir laisvę.

Karo meto okupacinė hitlerinės Vokietijos valdžia Lietuvoje, naudodama įvairias apgaulės ir represijas, dažnai bandė organizuoti lietuvių karinius dalinius ir siųsti juos į frontus kautis už trečiojo reichio interesus. Tačiau visos nacių pastangos, be mažų išimčių, palūžo į kietą lietuvių nusistatymą — likti tik savo krašte ir ginti protėvių žemę nuo betkoko priešo. Tikram lietuviui patriotui — ūkininkui, intelektualui ir kariui bu-

vo pilnai suprantami tiek raudonųjų komunistų, tiek rudųjų nacių kėsmai Lietuvos atžvilgiu Lietuvą okupuoti ir ją paversti savo kolonija. Tačiau greitai kintančios karo fronto apystovos nešė netikėtumų ir vilionių pavergtoms tautoms.

Šiandien mums nėra sunku vertinti ano meto kariavusios Europos politinę padėtį ir padaryti atitinkamas išvadas. Tačiau tas buvo veik neįmanoma prieš dvidešimt penkeris metus. Juo labiau, kad tikrieji Atlanto Chartos, Teherano bei Jaltos konferencijų nutarimai kaip bus tvarkoma pasidalinta pokarinė Rytų Europa, buvo pridengti apgaulinga tautų apsisprendimo ir jų išlaisvinimo skraiste.

Ir taip, 1944 metų vasarą, sulūžus Rytų frontui, besitraukianti vokiečių kariuomenė Rytinę ir Pietinę Lietuvos dalį užleido besiveržiančiai raudonajai armijai. Viena okupacija užleido vie-

karininkai drauge su komendantu buvo kuopoje ir budėjo. Paryčiui, apie 5 val., kuopos budėjimas buvo susilpnintas, nes buvo manoma, kad pavojus tą naktį jau bus praėjęs. Tačiau, bermontininkai staiga puolė ir įsiveržė į patalpas. Tik II augštas tesigynė. Puolime dalyvavo rusai ir vokiečiai bermontininkai. Karininkai ir kareiviai buvo nuginkluoti ir suimti ir tik praėjus kelioms dienoms, buvo paleisti. Karn. A. Birontui pavyko pasprukti, jam pagelbėjo kareiviai ir vietos gyventojai. Persirengęs kunigo rūbais, jis išvažiavo ūkininko arkliais į Šeduvą, kur rado Marjampolės batalioną.

Paleisti karininkai ir kareiviai paslapčiomis pasitraukė į Šeduvą ir Baisogalą prie savųjų. Kaune buvo sudaryta "Žemaičių komendantūrų rinktinė". Jon buvo sutelktos visos pasitraukusios nuo bermontininkų komendantūros. Rinktinę sudarė 6 kuopos. Jos vadu tapo paskirtas karn. A. Birontas ir pasiūstas į Seredžių saugoti Kauną nuo bermontininkų, nes šią kryptį saugojo tik silpnas raitelių būrys.

Tą pat dieną, t.y. spalio 9, bermontininkai užėmė paštą, apiplėšė iždinę, paimdami 106,000 auksinų ir suėmė keletą Lietuvos valdžios pareigūnų. Jie uždraudė telefonu kalbėtis lietuviškai, leista buvo naudoti tik rusų ir, savaiame suprantama, vokiečių kalbas. Tokiu būdu Šiaulių miestą bermontininkai perėmė pilnumoje savo valdžion ir tapo jo šeimininkais.

Šiauliuose įsikūręs Virgoličius buvo ne tik 2-ro vakarų savanorių korpo vadas, bet, pagal susitarimą gen. R. Goltz su P. Bermond-Atalovu, ir vokiečių kariuomenės dalių, esančių Lietuvoje viršininkas.

Likvidavęs Šiaulių komendantūrą, Virgoličius pasiuntė į Kauną Lietuvos vyriausybei raštą, kad jisai esąs nekaltas. Šiauliuose jis siūlęs lietuviams derybas, bet lietuviai paleidę ugnį ir sužeidę jo 1 karininką ir 6 kareivius, todėl jis ir buvęs priverstas lietuvius nuginkluoti. Jis apgailėstaujamas šį įvykį ir nuginkluotus kareivius yra paleidęs. Bermondas taipogi atsiuntė Lietuvos vyriausybei telegramą, pranešdamas, jog yra paskyręs komisiją šiam įvykiui ištirti.

Lietuvos vyriausybė, kuri turėjo tiksliai žinias apie įvykius Šiauliuose, nieko neatsakė nei Virgoličiui, nei Bermondtui, tik paskubomis telkė kariuomenę prieš bermontininkus ir spalio 16 d. sudarė prieš juos frontą.

LITERATŪRA:

1. A. Birontas. Bermontininkams Lietuvą užpuolus, Kaunas, 1934 m. psl. 84, 85, 104, 110, 111, 127, 129, 138, 151, 152, 154, 155, 184, 185, 189, 199-201.
2. V. Steponaitis. Bermontininkai Lietuvoje, Mūsų žinynas Nr. 1, 1921 m. psl. 82.
3. V. Steponaitis. Šiaulių gimnazijos užpuolimas, Karo Archyvas, III tomas, Kaunas 1926 m. psl. 83-89.

tą kitai dar nuožmesnei. Komunistinės Rusijos antrasis Lietuvos okupavimas nešė siaubą ir bausius praėjusių išvežimų prisiminimus bei tautos naikinimą. Skaudaus likimo akivaizdoje patriotinis Lietuvos jaunimas spontaniškai organizavosi į partizanų kovos vienetus ir, pasitraukęs į miškus, kovėsi su Maskvos pasiųstųjų desantinų plėšikų gaujomis, teriojančiomis lietuviškas sodas.

Tuo metu dar laisvoje Žemaitijoje susibūrę lietuviai kariai, policijos pareigūnai bei iš okupuotų vietovių pasitraukę gyventojai, paskatinti vokiečių kariuomenės augštesniųjų karininkų ėmėsi organizuoti lietuviškus kariuomenės dalinius. Jie, vokiečių Wehrmachto padedami, turėjo išaugti į pirmąją Lietuvišką Diviziją. Suorganizuotai divizijai buvo paskirtas uždavinys Sedos rajone organizuoti stabdomąjį gynimąsi prieš raudonosios armijos veržimąsi Telšių—Klaipėdos kryptimi. Divizijos štabo būstinė buvo Telšiuose.

Dėl greitai kintančių fronto sąlygų ir paskubinto rusų puolimo, lietuviška divizija nebuvo suspėta pilnai suorganizuoti. Sedos kautynėse dalyvavo tik vienas trijų batalionų nepabaigtas organizuoti pulkas. Dar tenka pažymėti, kad organizuojama divizija buvo vadinama: Lietuvių Rinktinė, Žemaičių pulku ir pan. Kadangi jos dalinių sudėtį sudarė nevien žemaičiai, bet iš visos Lietuvos galį ginklą vartoti vyrai, tai toliau ši karinį lietuvių vienetą vadinsime bendru *Lietuvių Rinktinės* vardu.

Šiais Lietuvos Laisvės Kovos Metais norėčiau mielam skaitytojui suteikti pluoštelį atsiminimų, surinktų iš kautynių prie Sedos išlikusių gyvų dalyvių, ir drauge pagerbti tuos brolius karius, kurie su ginklu rankose žuvo Sedos kautynių lauke prieš raudonąją rusų armiją, antru kartą okupuojančią Lietuvos žemę.

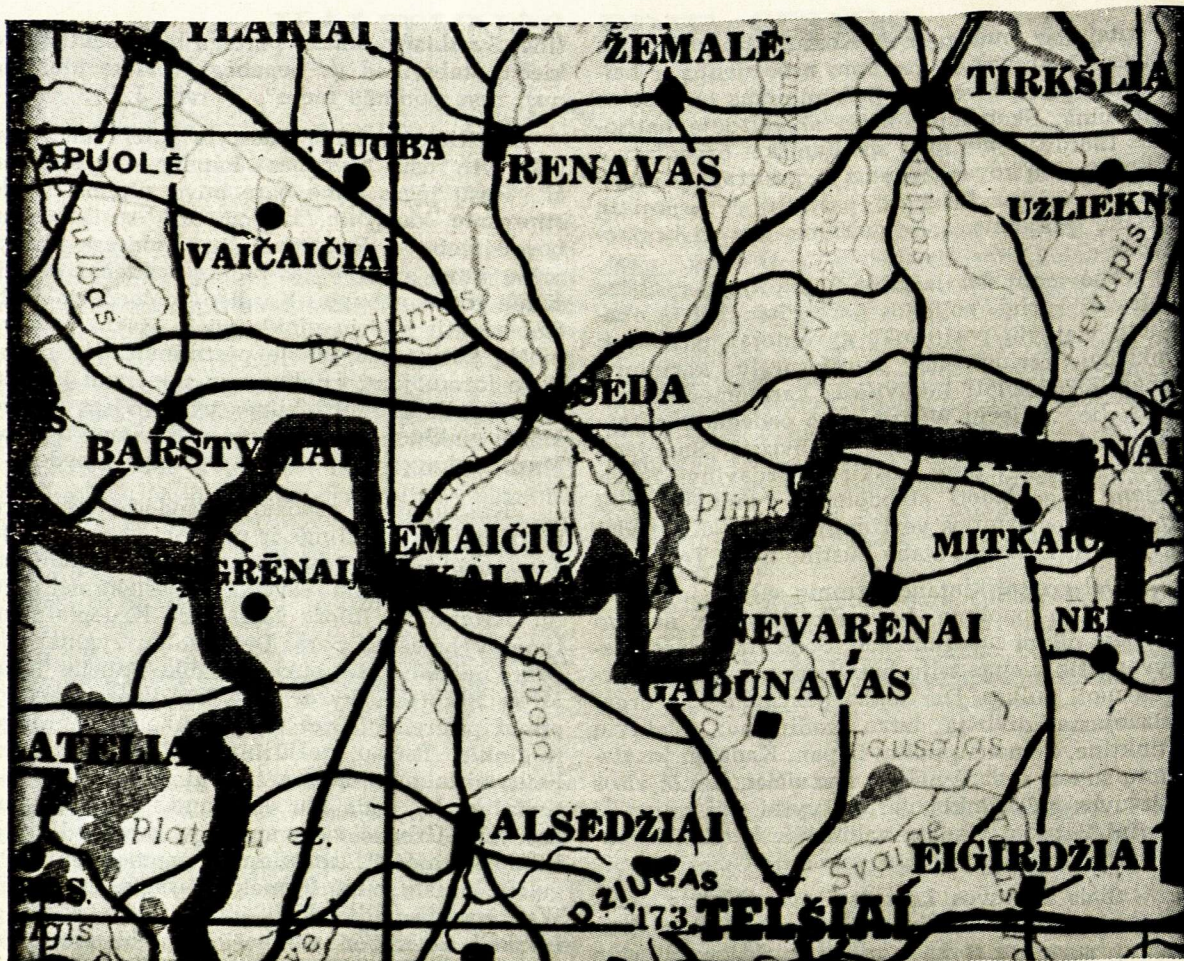
LIETUVIŲ RINKTINĖS FORMAVIMOSI BRUOŽAI

1944 metų vasarą Zarasų policijos ir partizanų rinktinė pietų poilsio metu miškelyje prie Viekšnių suėjo į sąlytį su vokiečių Wehrmachto, taip vad., išsklaidytu daliniu (Versprengte Truppen) pulkininko Maeders vadovybėje. Plk. Maeders savo kovavietės štabą buvo įrengęs Viekšnių dvare. Maeders pradžioje turėjo tik priešlėktuvinę artileriją. Jo pėstininkus, kurių trūko, sudarė lietuvių rinktinės vyrai, kuriai vadovavo kpt. Jatulis. Šitas susijungimas su vokiečiais yra laikomas Lietuvių Rinktinės užuomazgos pradžia. (Taip rašo savo atsiminimuose J. Pr., kuris tuo metu buvo ryšio karininku tarp L. Rinktinės ir plk. Maeders štabo.) “Mano pareigos buvo palaikyti ryšį tarp plk. Maeders ir mūsų rinktinės, kuri jau dabar vadinosi Lietuvių Tautine Rink-

tine. Svarbiausia mano pareiga buvo sekti tą vokiečių štabą, kad jis nepabėgtų palikę mus vienus, rusų puolimo metu”, — rašo J. Pr.

L. Rinktinė buvo išdėstyta palei Ventą, kad sulaikytų rusus Akmenės—Papilės—Tryškių ruože. Rusų jėgos tame bare buvo silpnos. Todėl stipresnių kautynių, be patrulių susišaudymų, beveik nebuvo. Rusų patrulių slinkimas pirmyn mūsų buvo sustabdytas. Jokių vokiečių dalinių šiame ruože nebuvo. Kasdien į Maederio štabą ėmė rinktis įvairių ginklo rūšių išsklaidytų vokiečių karių, daugumoje pėstininkų. Jie tuojau buvo formuojami į dalinius ir siunčiami į frontą kovoti šalia Liet. Rinktinės vyrų. Visos tos vokiečių ginkluotos jėgos buvo vadinamos trumpai Maeders kovos grupe (Kampfgruppe Maeder).

Kai rugpjūčio pradžioje Maederio kovos grupė tapo gana skaitlinga ir paramai atvyko vokiečių tankai—Panteros, buvo įvykdytas puolimas Šiaulių m. kryptimi. Šarvuočiai pasiekė net Šiaulių aerodromą. Ruože Kuršėnai—Kruopiai kautynės vyko ištisą parą. Deja, tolyn žygiuoti nevyko, nes ten rusai buvo sutraukę stiprias jėgas. Mūsų Rinktinės vyrai šiose kautynėse negalėjo pilnai pasireikšti, nes trūko tinkamos aprangos ir ginklų. Tačiau, nežiūrint to, šiose kautynėse lietuviai laimėjo daug grobio ginklais. Po to, lietuviai kariai, tada jau vadinamas pirmasis pulkas, mjr. Urbono vadovaujamas, buvo išdėstytas Plinkšių rajone formavimui ir apmokymui. Pagaliau, pulkas buvo formaliai įjungtas į vokiečių Wehrmachtą. Plk. Maeders savo štabą įrengė Plinkšių dvare ir vadinosi “Befehlshaber der Litauischer Freiwilligen” divizijos vado teisėmis. Lietuviai kariai buvo laikinai ginkluoti vartotais vokiečių bei rusų ginklais. Uniformos buvo vokiečių kariuomenės šviesiai žalios su lietuviškos tautinės vėliavos skydeliais ant kairiosios mūduro rankovės. L. Rinktinės susisiekimo priemonės—sunkvežimiai buvo pažymėti Gedimino stulpų ženklais. Pagal plk. Maeders reikalavimą L. Rinktinė turėjo išaugti į Pirmąją Liet. Diviziją. Divizijai apginkluoti iš Vokietijos buvo užsakyta gausių ginklų siunta, tačiau, dėl klaidų geležinkelių tarnyboje ir dėl bombardavimų, ginklų siunta nebuvo laiku gauta. Pilnai buvo suformuotas tik vienas Liet. divizijos pulkas, vadovaujamas mjr. Urbono. Antrasis ir trečiasis pulkai turėjo dar nepilnus kadrus. Juos vėliau papildė iš Dresdeno atvykusi šimtinė lietuvių karininkų. Savanorių į formuojamus pulkus atvykdavo kasdien po keliasdešimtis. Didelis skaičius savanorių atvyko iš Žemaitijos, palydėtas generolo Tamašausko. Šie pilni patriotizmo jauni vyrai buvo įjungti į pirmojo pulko antrojo bataliono sąstatą, Tryškių ruože. Taip besitvarkant, formuojantis ir apmokant atėjo spalio mėnuo.

Schema Nr. 1. Iškarpa iš L.E. išleisto Lietuvos žemėlapiu

SEDA

(žiūr. schemą Nr. 1)

Mažeikių apskr. miestelis, istorinė Žemaičių krašto gyvenvietė—Seda, randasi prie Varduvos upelio (Ventos įtako) ir Dominijos upelių santakos. Tai svarbus septynių vieškelių mazgas 26 km nuo Mažeikių ir 25 km nuo Telšių. Šioje linijoje buvo vykdomas raudonosios armijos sutelktas puolimas, nuo Šiaulių miesto per Seda, Klaipėdos kryptimi.

Organizuojamai lietuvių divizijai vokiečių vadovybės buvo duotas uždavinys spalio mėnesį organizuoti stabdomąjį gynyšį Sedos rajone. Tačiau dėl greitai besikeičiančių fronto apyštovų jau spalio 4 d., dar nepilnai parengtas kautynėms, pirmasis pulkas gavo įsakymą užimti iš anksto parengtus apkasus į rytus nuo Sedos ir pasirošti atremti laukiamą rusų puolimą.

Kokiose sąlygose pulko daliniai užėmė gynybines pozicijas, patirsime iš I Bn 2 kp vado vyr. ltn. V. K. atsiminimų:

“Divizijos štabe Telšiuose buvo paskelbtas sąrašas karininkų, viso 21, kurie turėjo tuojau vykti į Seda ir užimti vietas pirmame pulke. Pakrauti į atvirą sunkvežimį nuvažiavome į Seda. Čia atvykę sužinojome, kad tik buvo palaidotas miręs pulko vadas plk. Vėbra. Pulko vado pareigas perėmė mjr. Urbonas. Jam ir prisistatėm. Mjr. Urbonas mums paliko gerą išpūdį. Atvykusius karininkus jis, kiek prisimenu, paskirstė sekančiai: I bataliono vadu paskyrė kpt. Puodžiūną, Batl. adjutantu — ltn. M., 2 kuopą įsakė perimti man (vyr. ltn. V. K.). 2 kuopos I būrio vadu paskyrė ltn. Vosylių. Batl. sunkiųjų priemonių kuopos vadu buvo paskirtas kpt. Pranas Počebutas, į jo kuopos sudėtį įėjo sunkieji kulkosvaidžiai, prieštankiniai pabūklai, artilerijos baterija

ir minosvaidžių būrys. Artilerijos baterijai vadovavo ltn. Pr., minosvaidžių būriui — ltn. J. R. Pirmajai kuopai vadovavo kpt. B., tarnavęs 9 p. pulke, Nepriklausomybės kovų veteranas. 3 kuopai vadovavo ltn. Z.

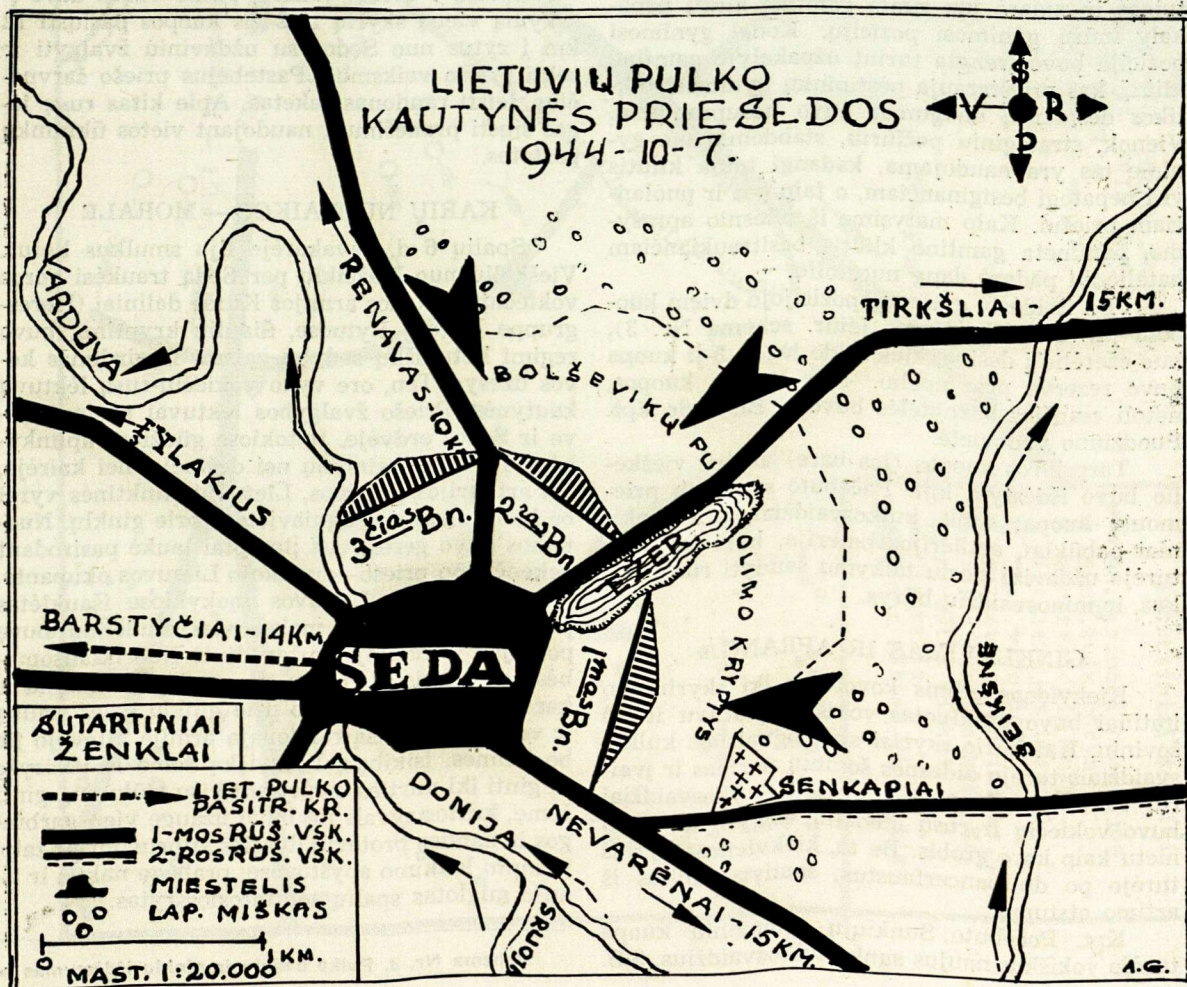
II Bn vadu buvo paskirtas kpt. Br., pasižymėjęs kautynėse su bolševikais Pabradės rajone 1941 m. II Bn adjutantu — ltn. N., 1 kuopos vadu — ltn. K.”

Trūkstant autentiškų žinių toliau bus stengiamasi pilniau atvaizduoti tik I Bn veiksmus. Reikia manyti, kad panaši situacija buvo ir kituose batalionuose. “I Bn būstinė tuo metu buvo Dainų kaime. Ten tuojau ir išvykome: aš, ltn. Vosylius ir kpt. Puodžiūnas. Dainų kaimas buvo apie 4 km į šiaurę nuo Sedos. Turėdamas truputį laisvo laiko, aplankiau II Bn antrąją kuopą, kuriai vadovavo mano geras pažįstamas, kuopos va-

das ltn. P. P.” — rašo toliau vyr. ltn. V. K. “Jį pažinau, kaip labai pavyzdingą neprikl. Lietuvos karininką. Jis man aprodė savo puikiai paruoštą ir sutvarkytą kuopą. Ltn. P. P. su ja buvo atkeliavęs nuo Panevėžio ir kuopa jau buvo dalyvavusi kautynėse su rusais. Kuopos virtuve ir kareivių maitinimu rūpinosi P. P. žmona, baigusi Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją. Šis susitikimas man paliko gilų įspūdį — koks didelis pasiryžimas buvo ginti savo tėvų žemę. Čia visur vyravo dvasia, kaip Nepriklausomybės kovų metu. Kareivių nuotaikos buvo geros. Visi troško atkeršyti Lietuvos grobikams — rusams.

“Vieną vakarą, jau sutemus, iš I Bn vado gavau įsakymą žygiuoti į Sedą ir užimti iš anksto paruoštus apkasus. Keturių km žygis nakties metu buvo atliktas greitai ir tvarkingai. Žygyje dalyvavo tik dvi pirmosios kuopos, trečioji kuo-

Schema Nr. 2. Pulko gynimosi pozicijos prie Sedos

pa buvo pasiūsta iškasti gynomosi apkasus į vakarus nuo Sedos, Barstyčių rajone. Uždavinį atlikus, ji turėjo prisijungti prie I Bn. Nuvykę, apkasuose jau radome 4-tą sunkiųjų priemonių kuopą. Išaušus rytui, pradėjau apžiūrinėti jau iš anksto batalionui paruoštus apkasus."

SEDOS GYNIMO SITUACIJOS PLANAS

(žiūr. schemą Nr. 2)

I Bn užėmė pozicijas dešinėje pusėje miestelio, į pietryčius.

II Bn priešais Sedos miestelį ir į kairę nuo jo.

III Bn, kaip nepilnai suformuotas, buvo paliktas rezerve miestelio rajone. Skiriamąją tarp I ir II batalionų pozicijų sudarė pailgas ežerėlis dešinėje miestelio (žiūr. schemą Nr. 3).

Užpakaly pozicijų per Sedos miestelį teka upelis Varduva. Pats upelis šiaip nebūtų didelė gamtos kliūtis, tačiau Sedos miestelio šiaurinėje pusėje ant upelio buvo padaryta užtvanka vandens malūnui. Del rudens lietu upelis buvo patvinęs ir sudarė jau rimtą gamtinę kliūtį užpakaly mūsų gynomosi pozicijų. Kodėl gynomosi pozicija buvo įrengta turint užpakalyje gamtinę kliūtį, kas prieštarauja pėstininkų gynomosi taktikos dėsniams, daugumai buvo nesuprantama. Vienok, strateginiu požiūriu, stabdomajame gynime tas yra naudojama, kadangi tokia kliūtis yra nepatogi besiginančiam, o taip pat ir puolančiam priešui. Kaip matysime iš tolesnio aprašymo, paminėta gamtinė kliūtis besitraukiančiam batalionui padarė daug nuostolių.

I Bn išsidėstė gynomosi pozicijoje dviem kuopom pirmame skaidinyje (žiūr. schemą Nr. 3), nuo ežerėlio į dešinę, kiek leido jėgos. 3-ji kuopa buvo rezerve prie upelio. Prie trečios kuopos, netoli esančios bažnytelės buvo ir Bn vado kpt. Puodžiūno vadovietė.

Tarp 2-ros kuopos (jos bare) abipus vieškelio buvo išdėstyta kpt. Počebuto sunkiųjų priemonių kuopa: sunk. kulkosvaidžiai, prieštankiniai pabūklai, artilerijos baterija, kuri taip pat turėjo uždavinį tiesiu taikymu šaudyti rusų tankus, ir minosvaidžių būrys.

GINKLAVIMAS IR APRANGA

Kiekvienas eilinis kovotojas iki skyrininko imtinai buvo ginkluotas vokišku šautuvu ir 40 šovinių. Kai kurie skyriai su lengvaisiais kulkosvaidžiais turėjo didesnes šovinių normas ir įvairių rankinių granatų. Lengvieji kulkosvaidžiai buvo vokiečių ir rusų modelių, išigyti kautynių metu kaip karo grobis. Be to, kiekvienas skyrius turėjo po du pancersfaustus, šaudyti tankus iš artimo atstumo.

Kpt. Počebuto Sunkiųjų priemonių kuopa turėjo vokiškus naujus sunk. kulkosvaidžius, S.S.

- 42 m. Jie tiko šaudyti ir lėktuvus. Be to, turėjo prieššarvinių šovinių šaudyti tankus. Kiekvienas kulkosvaidis turėjo po 5000 šovinių dėžėse ir po 200 metaliniuose kaspiniuose ir po 50 šovinių būgneliuose prieš lėktuvus. Artilerijos pabūklai, 75 mm rusiški, kiekvienas turėjo po 40 sviedinių. Minosvaidžiai turėjo didesnes minų normas ir jie su sunkiaisiais kulkosvaidžiais padarė daugiausia nuostolių puolantiems tankų priedangoje rusų pėstininkams. Nemaža kovotojų 2-je kuopoje, tarp jų ir keli skyrininkai, nebuvo anksčiau tarnavę kariuomenėje. Jiems nebuvo suspėta suteikti pagrindinį apmokymą. Kaip pavartoti pancersfaustus teko čia pat pamokyti kuopos vadui, jau būnant gynomosi pozicijoje.

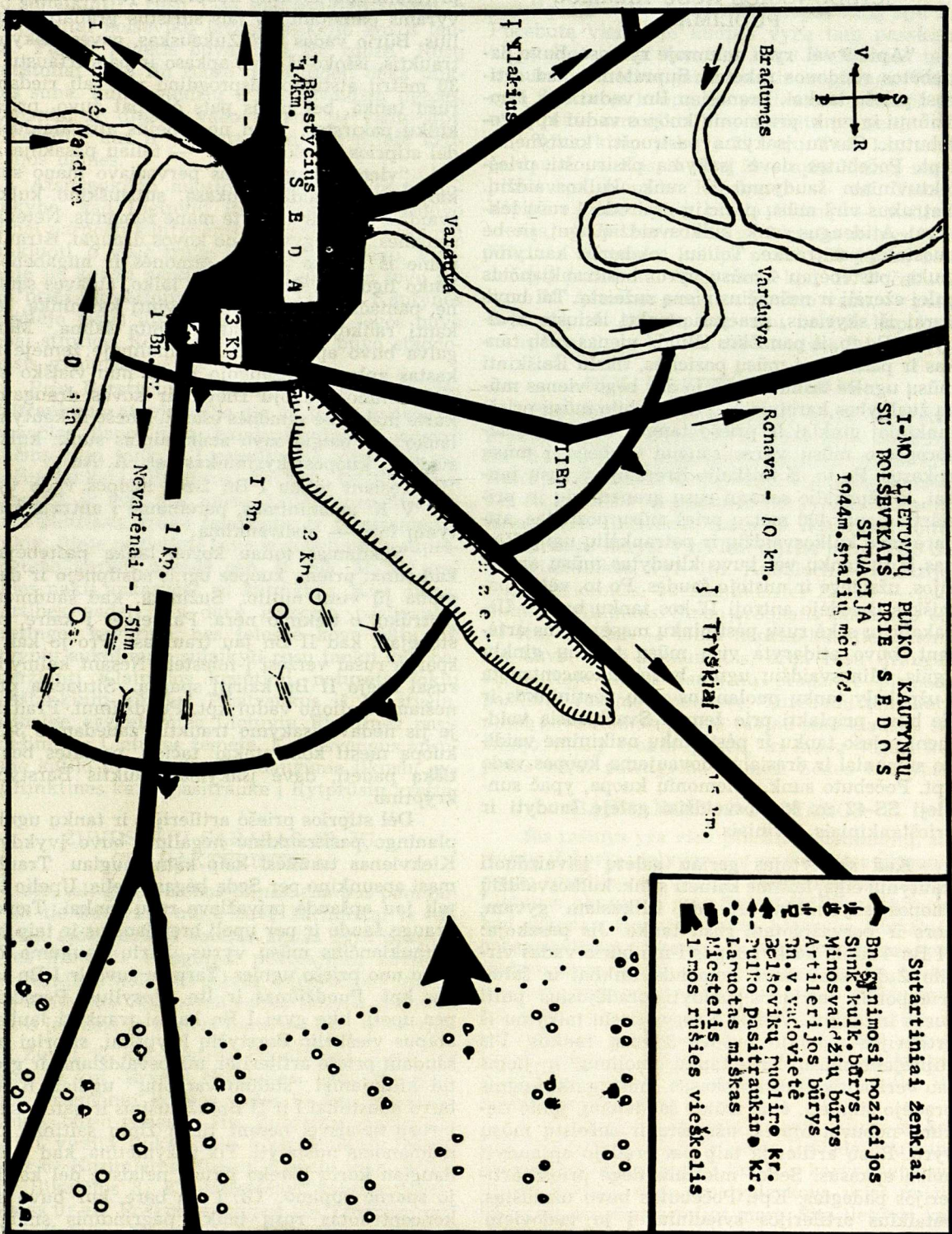
Apranga buvo įvairi, daugumoje nusidėvėjusi. Trūko batų ir šiltų rūbų. Tuo pačiu metu vokiečiai į Sedos sandėlius vežė rūbus ir ginklavimo reikmenis. Jeigu rusų puolimas būtų įvykęs vėliau, reikia manyti, ginklavimo ir aprangos trūkumai būtų buvę papildyti.

Spalių 6 dieną, vakare, pulko vadas davė įsakymą vieną skyrių iš 2-ros kuopos pasiūsti 12 km į rytus nuo Sedos su uždaviniu žvalgyti ir sekti priešo veiksmus. Pastebėjus priešą šarvuotus, leisti raudonas raketas. Apie kitas rusų jėgas siūsti pranešimus, naudojant vietos ūkininkų pastotes.

KARIŲ NUOTAIKOS — MORALĖ

Spalių 6 d. pavakarėje lijo smulkus lietus. Vieškeliu nuo Mažeikių per Sedą traukėsi voros vokiečių sumuštos armijos Kurše daliniai (Heresgruppe Nord). Rytuose, Šiaulių kryptimi, buvo regimi lietuviškų sodybų gaisrai ir girdimas kovos ūžesys. Ten, ore vyko vokiečių-rusų lėktuvų kautynės. Priešo žvalgybos lėktuvai pasirodydavo ir Sedos erdvėje. Ir tokiose gūdžiose aplinkybėse, neturint kaimynų nei dešinėje, nei kairėje, nei artilerijos paramos, Lietuvių Rinktinės vyrai be baimės stovėjo ugniavietėse prie ginklų. Nuotaikos buvo geros, visi įtemptai laukė pasirodant nekenčiamo priešą—rusiškojo Lietuvos okupanto. Nepriklausomos Lietuvos mokyklose išauklėtas patriotinis jaunimas: moksleiviai, studentai, buvę policijos tarnautojai, užgrūdinti Nepriklausomybės kovose visų laipsnių savanoriai karininkai ir kareiviai ramiai stovėjo prie ginklo prieš siaubą ir vergiją nešančią raudonąją armiją. Stovėjo jie be baimės, išsikibę į lietuvišką žemę ir pasiryžę ją ginti iki mirties, nepaisant visų trūkumų, ginti žemę, kurios syvais jie buvo užaugę vien garbingos ir narsios protėvių dvasios stiprinami. Ir taip, įtempto laukimo apystovose, prabėgo naktis ir išaušo miglotas spalių septintosios rytas.

Schema Nr. 3. Pulko dalių ir ginklų išdėstymas ➤

RAUDONOSIOS RUSŲ ARMIJOS PUOLIMAS

“Apie 9 val. ryto, tolumoje rytuose, buvo pastebėtos raudonos raketos. Supratome, kad artinasi prieš tankai. Pranešiau Bn vadui kpt. Puodžiūnui ir sunk. priemonių kuopos vadui kpt. Počebutui. Gavau įsakymą pasiruošti kautynėms. Kpt. Počebutas davė įsakymą pasiruošti priešlėktuviniam šaudymui iš sunk. kulkosvaidžių. Netrukus virš mūsų pozicijų pasirodė 4 rusų lėktuvai. Atidengus sunk. kulkosvaidžių ugnį, jie be nuostolių pasitraukė. Toliau, sekdamas kautynių lauką, pastebėjau 4 mūsų vyrus besitraukiančius palei ežerėlį ir nešančius vieną sužeistą. Tai buvo vyrai iš skyriaus, praėjusią naktį išsiūsto žvalgybai. Po to, iš pamiškės išlindo vienas rusų tankas ir pasileido į mūsų pozicijas, tikslu išaiškinti mūsų ugnies taškus. Šalia jo dar bėgo vienas mūsų žvalgybos kareivis. Bet čia prabilo mūsų prieštankiniai ginklai ir prieš tankas užsidegęs, sprogo, o mūsų vyras saugiai perbėgo į mūsų apkasus. Po to, iš miškelio išrėpliojo 5 rusų tankai, iš užpakalio sekami rusų granadierių ir, prisiartinę apie 400 metrų prieš mūsų pozicijas, atidarė savo kulkosvaidžių ir patrankėlių ugnį. Vienas iš tų tankų vėl buvo kliudytas mūsų artilerijos, užsidegė ir nustojo šaudęs. Po to, vėl iš pamiškės išriedėjo antroji 17-kos tankų banga. Užpakaly jų sekė rusų pėstininkų masė. Jiems artėjant, buvo atidaryta visų mūsų turimų ginklų ugnis. Minosvaidžių ugnis buvo sukoncentruota į užpakaly tankų puolančius rusų pėstininkus ir jie buvo priplakti prie žemės. Svarbiausią vaidmenį prieš tankų ir pėstininkų naikinime vaidino sumaniai ir drąsiai vadovaujama kuopos vado kpt. Počebuto sunk. priemonių kuopa, ypač sunkieji SS-42 m. kulkosvaidžiai galėję šaudyti ir prieštankiniais šovininiais.”

Kad skaitytojas geriau galėtų įsivaizduoti kautynių eigą, leisime kalbėti sunk. kulkosvaidžių kuopos skyrininkui A. Ad., išlikusiam gyvam, nors ir pervažiuotam rusų tanko. Jis pasakoja: “I Bn 4 sunk. kulk. kuopos I-mo būrio vadas viršila Žukauskas davė komandą taikliai ir šaltai trumpomis serijomis šaudyti pradėjusius pulti rusus ir tankus. Viršila Kvasys tiesiu taikymu iš artilerijos pabūklo nušovė 3 rusų tankus. Vis stiprėjant mūsų bare tankų puolimui ir jiems jau veržiantis į mūsų apkasus, mūsų ginklų ugnis pradėjo silpnėti, ėmė trūkti šaudmenų, jokio tiekimo nebuvo. Matėsi užmuštų ir sužeistų mūsų vyrų. Rusų artilerija taip pat pradėjo apšaudyti mūsų apkasus. Sedos miestelis degė prieš artilerijos padegtas. Kpt. Počebutas buvo užmuštas, pataikius artilerijos sviediniui į jo vadovietę. Rusų tankam besiveržiant į mūsų apkasus, keli iš jų buvo sužaloti mūsų sunk. kulkosvaidžių

prieštankinių šovinių, nukertant jų vikšrus, arba vyrams pametant po jais surištus granatų ryšulius. Būrio vadas virš Žukauskas, gavęs įsakymą trauktis, iššoko iš savo apkaso ir pancerfaustu iš 30 metrų atstumo susprogdino pro šalį riedantį rusų tanką, bet ir jis pats čia pat žuvo, prieš kulkų pakirstas. Man nespėjus atsipalaiduoti, dėl stiprios prieš ugnies” — toliau pasakoja A. Ad., “vienas rusų tankas pervaziavo mano sunkiojo kulkosvaidžio apkasą, sutriuškino kulkosvaidžio stovą ir užvertė mane žemėmis. Netekau sąmonės. Likę gyvi mano kovos draugai, ištraukė mane iš apkaso jau be sąmonės ir nugabeno į lauko lignoninę. Čia, po kiek laiko, atgavęs sąmonę, pamačiau prie manęs stovintį karininką, laikantį rankoje mano sutriuškintą šalną. Mano galva buvo aprišta. Kietoje molinėje žemėje iškastas apkasas apsaugojo mane nuo visiško sutriuškino. Dėkoju Dievui ir kovos draugams, kurie mane, be sąmonės esantį, išnešė iš kautynių lauko” — baigia savo atsiminimus sunk. kulkosvaidžių kuopos skyrininkas psk. A. Ad.

Tęsiant toliau I Bn 2-ros kuopos vado vyr. ltn. V. K. atsiminimus, pereiname į antrąją kautynių fazę — atsitraukimą.

“Sekdamas toliau kovos lauką pastebėjau, kad sunk. priem. kuopos ugnis susilpnėjo ir dauguma jų visai nutilo. Sužinota, kad šaudmenų pritrūko, o tiekimo nėra. Pažvelgęs į kairę, pastebėjau, kad II Bn jau traukiasi. Pro jo kairįjį sparną rusai veržėsi į miestelį. Nesant kaimynų, rusai apėjo II Bn kairįjį sparną. Situaciją pranešiau bataliono vadui kpt. Puodžiūnui. Pradžioje jis nedavė įsakymo trauktis, žadėdamas 3-čią kuopą mesti kontratakais, tačiau, pamatęs beviltišką padėtį, davė įsakymą trauktis Barstyčių kryptimi.

Dėl stiprios prieš artilerijos ir tankų ugnies planingo pasitraukimo negalima buvo įvykdyti. Kiekvienas traukėsi kaip kam saugiau. Traukimasi apsinkino per Sedą bėgas upelis. Upelio tiltelį jau apšaudė privažiavę rusų tankai. Tankai drauge šaudė ir per upelį brendančius ir taip besitraukiančius mūsų vyrus, kurių dauguma čia žuvo nuo prieš ugnies. Tarp jų žuvo ir I Bn vadas kpt. Puodžiūnas ir ltn. Vosylius. Persikėlę per upelį, likę gyvi I Bn kariai traukėsi laukais abipus vieškelio Barstyčių kryptimi, stipriai apšaudant prieš artilerijai, minosvaidžiams ir greitai kilnojamai “stalino vargonų” ugniai. Kokie buvo nuostoliai I ir II Bn užmuštais ir patekusiais į rusų nelaisvę, nesant tikrų žinių šaltinių, čia neįmanoma nustatyti. Tik pažymėtina, kad II Bn daugiau karių pateko į rusų nelaisvę dėl kairiojo sparno supimo. Gi, I Bn bare, kur buvo sukoncentruotas rusų tankų pagrindinis smūgis, buvo daugiau žuvusių. Bet ir bolševikai vien tik I-mo Bn bare patyrė didelius nuostolius. Čia bu-

vo sunaikinti 7 rusų T-34 tipo sunkieji tankai, o keli šimtai bolševikų lavonų nuklojo kovos lauką. Panaši padėtis buvo ir II Bn ruože. Rusų nuostoliai I-mo Bn ruože buvo dideli dėka taiklios sunk. kulkosvaidžių ir minosvaidžių ugnies, sumaniai ir drąsiai vadovaujant jų vadui kpt. Počebutui, kur ir jis pats žuvo nuo priešo artilerijos ugnies.”

Atsitraukimo nuostolius padidino ir ta aplinkybė, kad Lietuvių Rinktinės vyrai nebuvo pilnai paruošti kautynėms ir buvo nepakankamai ginkluoti, o ypač trūko šaudmenų. Tačiau, visuomoje jie kovėsi narsiai ir žuvo gindami tėvų žemę prieš šimteriopai stipresnį priešą. Kautynės negalėjo tęstis ilgai, nes rusų tankų jėgos buvo labai stiprios. Rinktinės uždavinys buvo stabdomasis gynimasis.

Prie Barstyčių ėjo linija apkasų, paruoštų atsitraukimo atvejui. Čia jie ir buvo panaudoti sekančios dienos rytą, bandant sulaikyti bepulančius rusų tankus. Į pagalbą čia atvyko 4 vokiečių tankai — Panteros. Neilgai, tačiau, buvo laikytasi ir čia, nes mūsų dalinių organizacija buvo pakrikus, trūko šaudmenų ir prieštankinių ginklų. Šioje pozicijoje savo sugebėjimą ir rūpestingumą kariais parodė gen. št. plk. M. N., pralaidęs naktį apkasuose su kareiviais. Kitą dieną, įvertinęs padėtį, jis davė įsakymą pasitraukti Kretingos kryptimi, nes tolesnė kova būtų tik gyvybių aukojimas: sulaikyti rusų tankų kylį besiveržiantį Klaipėdos kryptimi, neturėta jokių prieštankinių ginklų. Pasitraukus iš Barstyčių, pasibaigė organizuotas Lietuvių Rinktinės pasipriešinimas Lietuvos žemėje. Kad išvengus apsupimo katilo prie Klaipėdos, dauguma likusių gyvų Rinktinės karių pasitraukė į Rytprūsių kraštą.

ŽUVUSIŲJŲ SĄRAŠAS IR JŲ CHARAKTERISTIKA

Jis, toli gražu, nebus pilnas. Čia bus paminėti tik tie kautynių metu žuvę karininkai ir kareiviai, apie kuriuos suteikė žinias gyvi išlėję jų kovos draugai. Daugumai neatpažintų žuvusių, mes tegalime nulenkti galvas, pagerbdami jų amžiną atminimą. Vien ateinančios laisvos Lietuvos kartos įamžins jų vardus Lietuvos karo istorijoje.

Žuvę: 1) kpt. Petras Puodžiūnas, I-mo Bn vadas 2) kpt. Pranas Počebutas, I-mo Bn 4-tos sunk. priemonių kuopos vadas 3) ltn. Vosylius, 2 kuop. būrio vadas 4) ltn. Zubrickas, būrio vadas 5) viršila Žukauskas, sunk. kulkosv. būrio vadas 6) Kazimieras Ubonis, I būrio skyr. 7) eilinis Bikulčius 8) Kunkulevičius, sunk kulkosv. sekėjas 9) eil. Poškus, 4 kuopos 10) Truklica, minosvaidininkas 11) eil. Padvalskis 12) eil. Juozas Dubeika 13) j. psk. Petras Glinskas, sunk. kulk. skyr. skyrininkas.

Apie 4 sunk. priemonių kuopos vadą kpt. Pr. Počebutą vienas jo kuopos vyrų taip pasakoja: “Kpt. Počebutas kareivių buvo vadinamas tėvu ir buvo visų labai gerbiamas ir mėgiamas. Vieną rytą išrikiavęs kuopą, jis paklausė: — Kas iš jūsų vyrų esate zarasiškiai? — Išeikite į priekį.

Tokių kuopoje buvo 70 vyrų. Tada kapitonas paklausė: — Kas iš jūsų žino apie likimą mano brolio kpt. Henriko Počebuto? — Aš, Tamsta kapitone, žinau jūsų brolio likimą — atsiliepė vienas. — Jis žuvo 1943 m. birželio mėnesį prie Mūrinės Ašmenos, kai ją puolė 400 lenkų raudonųjų partizanų. Tuo metu kpt. H. Počebutas buvo M. Ašmenos atsparos punkto vadu, — pasakoja psk. A. Ad. Ir taip abu broliai kapitonai zarasiškiai žuvo kovose dėl Lietuvos laisvės.

PLK. MAEDERIO ŠTABAS

Plk. Maederis buvo karys tikra to žodžio prasme: drąsus, taktiškas ir labai gero išauklėjimo, apdovanotas augščiausio laipsnio riterio kryžiumi su kardais ir briliantais. Jis nebuvo nacis, bet tik kariškis ir palankus lietuviams. Jo adjutantas kpt. Stafenzki, kilęs iš Rytprūsių, buvo nepaprastas karys. Vyr. ltn. Christ buvo ūkio dalies viršininkas, vyr. ltn. Knobloch — divizijos žinių karininkas, oberzahlmeister Zaabe — maitinimo viršininkas. Štabo ordonans-karininku buvo ltn. Welker — labai nepalankus lietuviams. Jis buvo, arba komunistas, arba rusų draugas. Jis pačioje Sedos kautynių pradžioje pirmasis pasidavė rusams ir nelaisvę. Turėdami toki karininką savo rankose, rusai tuojau smulkiausiai sužinojo mūsų fronto padėtį ir mūsų jėgas, kas jiems labai palengvino laimėti Sedos kautynes.

BAIGIAMOSIOS PASTABOS

Šis rašinys yra vien pluoštas atsiminimų, surinktų iš karių, dalyvavusių paskutinėse didesnio masto organizuoto vieneto kautynėse su rusiškų Lietuvos okupantu prie Sedos. Būčiau dėkingas, kad daugiau žinantieji apie Lietuvių Rinktinės organizavimąsi ir kautynes platesne prasme, papildytų mano aprašymą. Tuo pasitarnautų Lietuvos karo istorijai ir pagerbtų žuvusių ginklo brolių atminimą. Drauge atsiprašau už klaidas ir netikslumus, pasitaikiusius ne iš blogos valios, bet dėl šaltinių stokos, neturėjimo lietuviškų karinių žemėlapių ir dėl greitai bėgančio laiko išblėsusių atsiminimų.

I. Iš aprašymo skaitytojas gali pajusti su koku užsidegimu, narsa ir savęs išsižadėjimu sunkiausiose kovos sąlygose lietuvis karys, nepaisydamas mirties, stojo į nelygią kovą prieš milžinišką raudonosios armijos masę. Šita lietuvių kario kovos dvasia, išauklėta per kartas Lietuvos karinėse tradicijose ir užgrūdinta laisvės kovose ryškiai apibūdina jo kovos vertę ir laisvės meilę.

RYTŲ FRONTE

(IŠ KARIO DIENORAŠČIO)

V. Č.

1943 metai birželio mėn. 6 diena, sekmadienis

... Šiandieną buvau Naugarde, teatre, kur pamačiau, kad yra žmonių, gyvenančių normalų gyvenimą. Ten taip išsiblaščiau, kad šiuo momentu nebegaliu sugaudyti ir savo minčių... Nežinau, neturiu supratimo kuo tas visas baigsis: arba turi greitai įvykti kokia permaina, arba vieną gražią dieną užversiu kojas ir taip liksiu ramus ant visados.

Na, jau dešimta valanda, turiu eiti patruluoti. Gal ten, tarp švilpiančių kulų ir nuolatinio pavojaus, gal kiek susikauptu...

Birželio 7 d., pirmadienis

Liūdnas ir kruvinas buvo vakarykštis sekmadienis. Apie dešimtą valandą vakar, su minos skeveldra krūtinėje krito mūsų draugas vilnietis Domas Požėla. Kartu su juo atvažiuovome viename vagone, kartu, vienoje troboje, šalia vienas kito, miegojome Rakome. Kartu, vienoje gretoje, atžygiavome į pozicijas ir — štai, jis jau šaltas lavonas...

Išeidavome naktimis su juo patruluoti, kiek mes prikalbėdavom, kiek gražių prisiminimų vienas kitam pripasakodavom ir dar gražesnių vaizdų ateičiai sukurdavom. Puikus buvo jis vyras, drąsus, draugiškas ir patriotas lietuvis, kurį žiaurus likimas išplėšė iš mūsų tarpo pačiame jo jaunystės ir šios gamtos pavasary.

Prisimenu, vieną kartą, nuvažiuavau į jų bunkerį. Jie gyveno palapinėje, nes bunkeris buvo vandens apsemtas. Vargas jam ten buvo:

II. Šis atsiminimų pluoštelis ir žuvusiųjų auka, gal būt, bent dalinai atrems nepamatuotus priekaištus, kad Lietuvos kariuomenė negynė tautos laisvės pirmosios okupacijos metu. Karys klauso ir vykdo įsakymus, gautus iš savo vadovybės ir krašto valdžios. Veiksmingas gynimasis yra įmanomas tik jei jis yra organizuotas ir ginkluotas. Dėl priekaištų, kad nesigynė, Lietuvos kariuomenė gali būti dėkinga tik savo karinei vadovybei, kurių įsakymų ji klausė ir laukė. Išdavikiškas jos vado gen. Vinco Vitkausko, Karvelio ir kitų, rusams pasidavimas, bei klasingas kariuomenės nuginklavimas atėmė jai galimybę pasipriešinti. Antraip, kariuomenė būtų kovojusi ir gynusi kraštą taip, kaip ji kovojo

smėlis, šalta, atsirado "partizanų" rūbuose, o be to, palapinė jokia apsauga nuo minų ir kaukiančių kulų. Tačiau, jis guodėsi, kad laikui atėjus gausias atostogų, o jie juk turi gauti pirmieji už visą pakeltą vargą. Taip, atostogas jis gavo pats pirmutinis...

Paguldėme jį į mūsų pačių sutvarkytus kapus, šalia vokiečių, ispanų ir latvių, kur išdygo naujas lietuviškas kryžius.

Neateis čia jį apraudoti žmona, neaplankys jo kapo mergaitės su gėlių puokštėmis, nes jis guli taip toli nuo numylėtos Tėvynės Lietuvos. Tik gal vėjelis praskrisdamas nuneš liūdną žinią, kad dar vienas Lietuvos sūnus praliejo kraują už šviesesnę Tėvynės rytojų, kad dar viena pilna jėgų gyvybė nusviro, kaip ir pridera kariui, su ginklu rankoje.

Ilsėkis, Domai, ir lai būna lengva Tau ši tolimoji žemė, nes ir ji kadaise buvo Lietuvos valdovų valdoma ir nevienas Algirdo pulkų vyrų praliejo čia savo kraują...

Liepos 1 d., ketvirtadienis

Jau prieš keletą dienų, po bunkerius pašliodo žinia, kad į mūsų užkampį atvažiuoja kape-lionas.

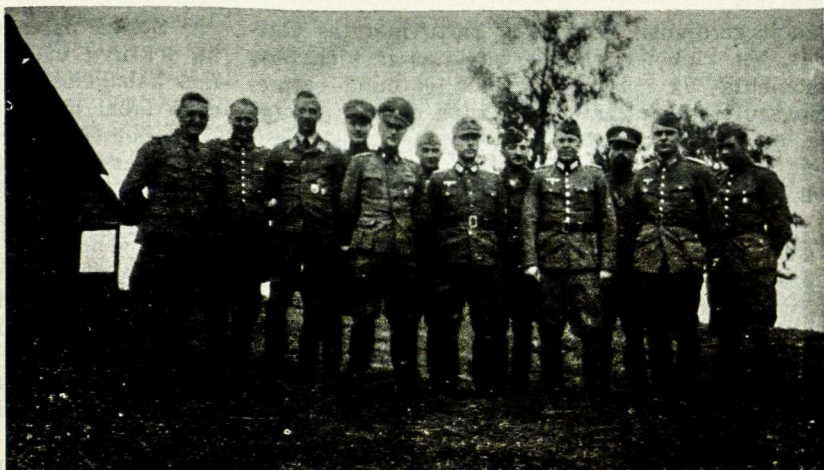
Pirmąsias pamaldas fronte turėjome birželio 29 d. Kažkas didaus ir ypatingai jaudinančio buvo tose pamaldose. Mūsų bažnyčia buvo panaši į katakombų laikų. Vienuolyno griuvusių vieną didesnę kamerą išvalėme ir paruošėme altorių: paprastą stalą apdengėm kariškomis milinėmis ir papuošėme laukų gėlėmis... Viskas

Giedraičių, Radviliškio, Sedos ir kit. kovų vieto-se. Gerai organizuotos ir didvyriškos Lietuvos partizanų kovos per keletą metų su rusišku okupantu ši teigimą tik patvirtina.

Užbaigdamas norėčiau padėkoti: 1) ltn. A.G. už situacinių braižinių paruošimą, 2) vyr. ltn. V. K. I Bn 2 kuopos vadui už atsiminimus, 3) ltn. J. Pr. už L. Rinktinės kūrimosi žinias, 4) sunk. kulk. psk. A.Ad. už vaizdingus kautynių prisiminimus, 5) kpt. Ž. už patarimus, sudarant I Bn gynimosi situacijos planą.

P.S. Kario žurnalo archyve paliekamas rak-tinis sąrašas pavardžių, tekste pažymėtų tik ini-cialais.

10. Fronto Bataliono karininkai, su vokiečių pareigūnais, Volchovo fronte, 1943 m. liepos 7 d.

taip primityvu, taip paprasta, bet koks džiugus jausmas, kada į tą improvizuotą bažnyčią pradėjo rinktis vyrai iš bunkerų. Kokia didi ir galinga giesmė išsiliejo iš krūtinių tų vyrų, kurie jau ketvirtas mėnuo kaip nieko daugiau negirdi kaip drebančią žemę, patrankų griausmą ir kulų zvimbimą. Koks jaudinantis momentas, išspaudęs ašaras seneliui kapelionui, kai pakylėjimo metu ant kelių suklypo vyrai, užgrūdinti viskuo. Ne vieno akyse pasirodė ašaros, o mes pasijutome toki mažučiai, kad rodos imtum ir prisiglaustum prie mamytės ir viskuo, viskuo jai pasiguostum...

Tokia malda gali pakilti tik fronte, tokia ji neaprašomai didi, kilni ir kartu gaivališka.

Rugpjūčio 25 d., trečiadienis

Laikas bėga nesulaikomai vienodai visur, tiek normaliam gyvenime, tiek fronto bunkeruose. Labai ryškiai prisimenu, kaip prieš penkis mėnesius išžygiavome iš Vilniaus. Ir tas viskas,

atrodo, buvo tik vakar... viskas dar atmintyje — mažiausia smulkmena, o jau — penki mėnesiai.

Žygiavome plentu iš Naugardo į Rakomą, kažkas pradėjo kalbėti, jog bunkeruose turėsime išbūti mažiausia šešis mėnesius. Šešis mėnesius? Dar visur buvo sniego. Reiškia, reikės praleisti visą vasarą ir pamatyti rudenį, kiek visko teks matyti, kiek pergyventi ir iš viso, ar sulauksi tų šešių mėnesių?

Iš pradžių viskas buvo taip įdomu, baisu, keista ir į viską žiūrėjau vis laukdamas dar baisesnių dalykų. Dabar, gi, viskas ir tie nuolatiniai kulkosvaizdžių tratėjimais, minų, sviedinių skeveldros virto taip įprasta, kaip kasdieninė duona. Be jų, atrodo, kažko trūktų mūsų gyvenime, būtų kažkaip neramu, nes ne taip, kaip įprasta, kaip visada.

Prieš porą dienų vidurnaktį stovėjau poste ir stebėjau mėnulio spinduliuose žaidžiančias Volkovo upės ir Ilmenio ežero bangas. Svajo-

10. Bn. būrys, su būrio vadu Itn. Petru Dumčium (žuves), diviz. vado inspekcinės apžiūros metu, Rakome prie Naugardo, 1943 m. rugpjūčio 5 d.

jau ir gėrėjaisi. Nors daug kartų matytas vaizdas, bet kiekvieną kartą vis kitas ir kiekvieną momentą vis naujas. Vienoks jis būna rytmečio saulei tekant, kitoks karštos dienos viduryje, ar mėnesienos prieblandoje, dar kitoks besileidžiančios saulės kaskadose, su žuvėdromis į planerius panašiomis...

10. Bn. kariai prie s. kulkosvaidžio Jurjevo vienuolyno cerkvės bokšte, atmuša rusų puolimą 1943 m. liepos 5 d.

↑ Sargyboje apkasuose prie Naugardo, 1943 m. spalio 5 d.

↓ Antroje Volchovo upės pusėje "draugai", kuriuos pasitikti yra pasiruošę 10. Bn. vyrai

Staiga pabudau iš svajonių, išgirdęs smarkų lėktuvų ūžesį. Galiausiai, pamačiau išmetamas kabančias raketas, kažkur toli. Naktį jos sudaro labai įdomų vaizdą. Tuo viskas nesibaigė. Dar momentas, ir padangę pradėjo raižyti galingi spinduliai pluoštais metami iš prožektorių. Vienas, antras, trečias milžiniškas spindulių pluoštas, paleistas stulpu, kyla augštin, iš lėto linkta tai vienon, tai kiton pusėn, susitinka su kitu tokiu pluoštu, susikryžiuoja ir vėl išsiskiria. Tarpais, vienon vieton subėga keli ir tada padangėn pradeda kilti raudonos, geltonos šviesos linijos: oerlikonai, kulkosvaidžiai ir zenitinė artilerija pradeda savo darbą. Kartas nuo karto padangę ir debesis nurausvina smarki bombų sprogimo ugnis. Jai užgėsus, vėl pasirodo nardančios ugnies linijos, kurios kartais sulinksta į puslankį, susikryžiuoja ir gęsta nakties tamsoje. Tris kartus padangėje blyksteli didi ugnis ir kometa, palikdama paskui save ugnies liežuvį, krinta žemėn — numuštas lėktuvas. Dar ilgai kyla rausva pašvaistė iš degančio padangių sakalo, kuris prieš keliolika minučių savo galingais sparnais skrodė nakties tylą. Įdomu stebėti tą šviesų žaismą, tačiau jis žiaurus, tai mirtis...

Kiek kiekvieną naktį žūva tokių plieno sakalų, ir dėl ko tas viskas? Kas gi gali būti sukurta toks didus, kas atlygintų tokias aukas?! Koki bus to žygio vaisiai, kuris reikalauja tautų puikiausių žiedų, nes tam kas statoma, imama medžiaga, ne palieję seniai, bet pilni energijos ir noro džiaugtis gyvenimu jaunuoliai. Koks pastatas iškils, sudėjus į jį tiek aukų, kraujo, ašarų ir dejonų? Baisu, jei tas viskas — veltui!... Prakeikti būtų vadai, kurie niekais paaukotų tiek jaunų gyvybių, turtų, vertybių ir ne kūrimui, o naikinimui. Dar truputis kantrybės, ir daugumas pamatys tai, ko jau seniai laukia — karo pabaigos.

Liovėsi jau ir gandai, niekas nebešnabžda ausin išvykimo termino. Apsipratom su viskuo ir daugumas jau ruošiasi sutikti žiemą. Aš turiu vilties kibirkštį, kad viskas turi baigtis gerai, ir dar prieš žiemą mes pamatysime Lietuvą...

Rugpjūčio 3d., antradienis

Netraukia akis žydinčios pievos, nevilioja kvepianti laukai, nes kiek akis užmato, vingiuojasi nupjautų rugių vargingos gubelės. Pavasaris praėjo... Laukai kvepia vasara, kvepia nauju derliumi, džiūstančiu šieniu, o akys nuolat kryпта tolumon, norėdamos pamatyti ką naują, nes atsibodo nuolatinis monotoniškumas.

Atsibodo vienuolyno griuvėsiai. Išėini už vartų, ir akis pagauna netolimo Naugardo baltus ir raudonus mūro pastatus. Didelis miestas su šimtais cerkvių. Vingiuoja Volkovas, čia pat

stūkso garsiojo Naugardo pilis, apvesta storiausiomis mūro sienomis. Ji tokia paslaptinga iš tolo, rodosi, susigūžusi savyje ir nenori niekam atidengti garsiosios praeities, kada ji atlaikydavo didžiausius puolimus. Kiek yra iškentėję jos sienos ir kiek jaunų gyvybių paliko gulėti jos giliuose grioviuose, kurie kadaise buvo pilni vandens, nors dabar juose tik piktžolės viešpatuoja. Daug puolimų ji atlaikė, bet neišlaikė Algirdo pulkų vyrų spaudimo. O gal ji buvo patenkinta ir mielai priėmė į savo sienų uždangą Didįjį Lietuvos Kunigaikštį? Gal džiaugėsi kartu su jo vyrais ir laimino juos besilsinčius po sunkaus žygio ir kovos? Kas ir beatspės tos garsiosios pilies paslaptį, jos romantiką? ...

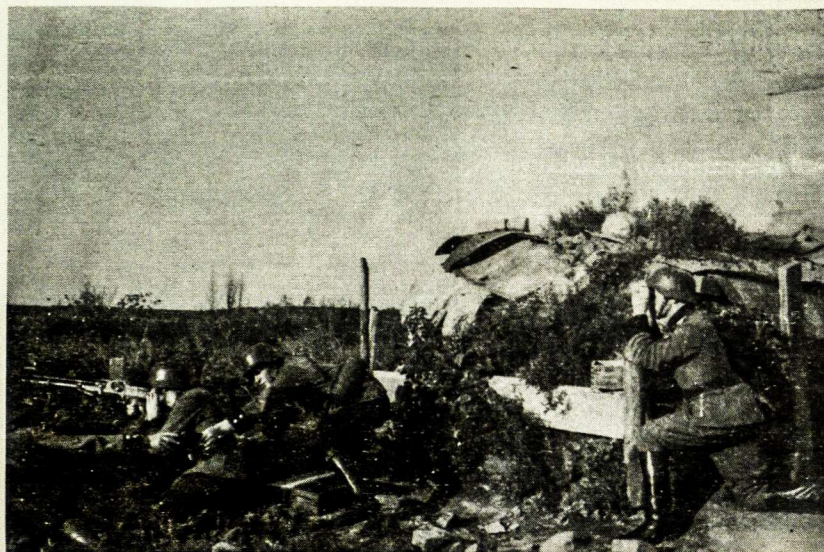
Senai nutilo ragų balsai, nebeskamba kanklės, ant augštų kuorų nebestovi budrus sargybinis. Netrypia pilies kiemo ristieji žirgai, neskamba šarvų, kalavijų plienas ir negirgžda pakeliamas tiltas. Prie pilies sienų netrimtuoja svečių, pasiuntinių trimitai, nesigirdi puolančio priešo įtužusių šauksmų ir jau labai senai nutilo kovų triukšmas.

Gilieji pilies grioviai priversti gruzdo, metamos į juos sąšlavos, nei žymės nebeliko pakeliamojamajam tiltui, o vartų sargybą neša ne milžinas, nuo galvos iki kojų šarvuotas riteris, bet šautuvą apglėbęs stovi sunykęs vokietukas. Po pilies kiemą vėl girdisi lietuviška kalba, bet jau ne valdovų, o turistų — karių, kurie su didžiausiu įdomumu apžiūrinėja senąją pilį ir mintimis grįžta į senuosius, garsiuosius laikus. Nors daug amžių prabėgo, daug vandens nutekėjo Volkovo upe, tačiau iš kiekvieno kampo, rodos, tave stebi žiloji senovė, kuri stebisi matydama tokius

10. Bn. kpt. Petrulionis (žuvęs) prie savo bunkerio Volchovo fronte. (Virš angos Geležinio Vilko vėliavėlė. Vokiška uniforma su lietuvišku skydeliu ant kairės rankovės.)

Lengv. kulkosvaidis, Volchovo fronte pozicijoje, pasiruošęs pasveikinti puolančius rusus kulkų ugnimi (antras iš k. šio dienoraščio autorius).

Po poilsio atgal į pozicijas... (1943 m.)

tylius ir susimąščiusius buvusių valdovų palikuonis.

O, vistik, nesijauti čia svetimas, papuoles į nežinomą miestą. Viskas atrodo sava ir net storosios mūro sienos, rodos, klauso su didžiausiu įtempimu lietuviškosios kalbos, jos žodžių.

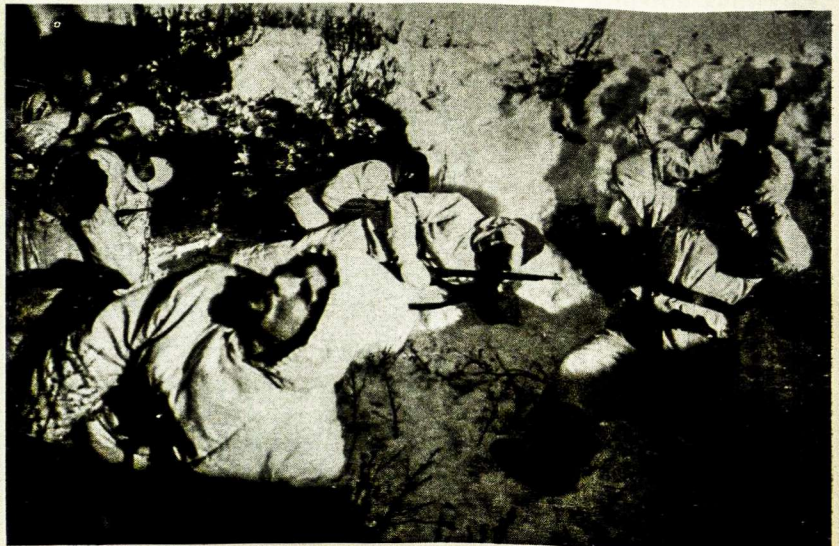
Čia nesenai būta kovos triukšmo, tik ne kardų žvangėjimo ir nesimatė laužų ugnies. Čia siuto modernaus karo technika. Beliko tik griuvėsių krūvos, degėsiai ir stovintys kaminai. Prabėga vienas kitas žalsva uniforma karys, praūžia sunkvežimis ir vėl viešpatauja tylą. Neli-

ko nė vieno senųjų civilinių gyventojų. Tiesa, kai kada, daugiausia naktį, atgyja senasis miestas. Neprisikelia senovės milžinai, neveda Algirdas raitelių pulkų, bet sprogtas minos, kaukia bombos ir dar daugiau daužo jau ir taip sunaikintą senąją Naugardą...

Rugsėjo 4 d., šeštadienis

Nors jau pirma valanda nakties, tačiau tiek daug turiu išpūdžių, jog esu priverstas tą viską aprašyti.

Vakar ligi pietų miegojęs, po pietų nuėjau

Rusų lėktuvų puolimo metu ant Ilmenio ežero (1943 m.)

Sužeistajam suteikiama pirmoji pagalba (1943 m. prie Ilmeno ežero)

salon, pas Vytautą Alilionį. Jis buvo gavęs keletą filmų, tad galvojau padaryti nuotraukų. Jį radau poste. Užsirūkėm ir pradėjom plepėtis. Apgalvojom atostogų malonumus, maršrutą. Jis sakėsi atostogų metu turėsiąs vesti. Giminės jį tam ruošia per laiškus, o jis pats irgi nesibaido. Tuo momentu mane pašaukė prie telefono. Kuopos budėtojas įsakė man ligi penktos valan-

dos pasiruošti išvykimui. — Tiltu bunkeris, — pagalvojau. Vytautas buvo žadėjęs po tarnybos ateiti vienuolynan, tad neatsisveikinęs išmöviau į savo bunkerį: įsakymas lieka įsakymu. Mat tapau viršininkams nepageidaujamas. Per dažnai pasakydavau tiesą į akis ir, be to, nemėgstu bataliavimo.

Tiltu bunkeris tai bausmės vieta. Man juo

Sargyboje prieš raudonąjį marą, Volchovo fronte 1943 m. birželio 25 d.

maloniau, kadangi visi gerieji žmonės jame jau yra buvę, arba ruošiasi jam. Ištikimiausi paliko keletas driskelių — balių. Dzingulevičius jau Dumčiaus buvo skirtas tiltan, bet atsiverkė, jo vieton buvo nukeltas kitas. Aš to padaryti niekada negalėčiau, man tai yra per žema. Tenai jau prieš mane buvo žmonės, tad galėsiu būti ir aš. Šiuo keitimu vienuolynas negalėjo būti liečiamas, bet aš tapau ištremtas ltn. Dumčiaus ir jo ubagočių dėka.

Pasiruošiau važiuoti geriausioj nuotakoj. Žinojau ten rasiąs Lekavecką, Reivytį, Gudžiuką, Tamošiūną, o su manim keliamas Pribušauskas. Tai vis vilniečiai ir pilna prasme žmonės, kurie mane supranta ir įvertina.

Kuopos vadas išvykęs atostogų. Jo pareigas eina vokiečiai, kuris jau baigia išprotėti. Blaškosi lyg plaštakė, papuolusi laužan. Vieną dieną duoda vieną įsakymą, kitą — reformuoja, vėliau vėl atstato senąją tvarką. Žodžiu, gaunasi chaosas. Lai būva jam gerai. Turiu vilties, kad gyvenime teks susidurti ir viską išsiaiškinti...

Atvykau tiltan. Vaizdas nepavydėitnas. Bunkeriai randasi po buvusiu tiltu, tarp milžiniškų polių. Prie pirmųjų polių mūsų ir vokiečių bunkeriai. Kitoje pusėje upės, daugiausia už 400 metrų — priešo bunkeriai. Apkasai ant apkasų, pilnā minų ir sviedinių išdaužytų duobių; bunkerių angos sušaudytos. Kiekvienu momentu po kojomis gali sprogti mina. Poželą užmušė prie pat bunkerio durų. O pats bunkeris, tai pilna žodžio prasme, pirmųjų fronto linijų bunkeris. Naktį ir dieną jame dega žibalinė lempa, nes 4 x 6 m plote gyvena aštuoni vyrai, guli ma naruose po du. Čiužinių jokių, nes taip lengviau apsiginti nuo parazitų: utėlių, blusų ir blaikių. Asmeniškai aš daugiau bijau tų kraugerių, negu viso pavojaus. Ginsimės, gal pasiseks apsisaugoti. Malkos yra vežamos iš apie 7 km atstumo, o vieną kilometrą, saugantis kulku, reikia atsinešti jas ant savo nuosavų pečių. Vanduo imamas nakties metu iš Volkovo, kiekvienu momentu rizikuojant savo gyvybe. Pietūs verdami iš eilės. Mėnesį būnant tilto bunkeryje tenka keturis kartus virti pietus.

Nors tai tikras fronto bunkeris, tačiau po visko išgyvento jis mus mažai jaudina. Gavome po pusbonkį romo. Būtina yra padaryti įkurtuves — geriam. Už bunkerio angų sproginėja minos, kaukia kulku serijos ir pasitusiai loja kulkosvaidžiai, o mes apsedę bunkerio stalą traukiame: "Lietuva, brangi mano tėvyne..." Tai fronto bunkerių romantika, kurią tegalima išgyventi, ji neatpasakojama.

Pietūs, Juos virė Reivytis... Skaniausi pietūs ir daug geresni, negu virtuvėje virti prityrusių virėjų. Po pietų vienas žmogus išeina kuopon parnešti pašto. Pašto jokio, tačiau jo par-

nešta žinia šturpu nukratė mus visus. Vėl nauja auka, žuvo — Alilionis!... Visų mylimas Vycka! Tik dvidešimt vienerių metų gražuolis ir mano draugas Vytautas!

Nutirpau. Žuvo ne nuo priešo kulkos, bet nuo draugo rankos. Kokia priežastis, dar nežinau, tačiau viskas blanksta prieš faktą: Vycka jau šaltas lavonas, kulka pervėrė jo krūtinę. Tą krūtinę, kuri turėjo tokią draugišką širdį ir taip troško gyventi. Tačiau, ką pajus tėvai netekę vienintelio sūnaus. O jie jį taip mylėjo. Siuntinukas vydavosi siuntinuką, o laiškų jam visuomet būdavo. Rašė tėvai, sesutė ir daug mergelių. Vestuvės, atostogos, džiaugsmas — o čia šaltas lavonas! Tai baisu!

Prisimenu, praėjusį pirmadienį laidojome kovos draugą Tvaskų. Jis buvo garbės būryje. Ginklu atsiveikinom su kovoje kritusiu draugu, daug nuotraukų padarėme prieš naujai supulto kampo. Ar jis pagalvojo, jo širdis ar atjautė, kad sekmadienį bus daromos nuotraukos vėl prieš karsto, kad kiti klausysis pilamų žemių bildėsio ant jo karsto lentų...

Šią naktį atėjo mano eilė nešti vandenį. Daugumas silpnesnių nervų to atlikti negali ir savo vieton samdo kitus. Iš tikrųjų nervai ir šaltakraujiškumas čia yra reikalingi. Nėsu bails ir nervus turiu stiprius, bet kai grįžau bunkerin, kojose jaučiau kažkokį neįprastą sunkumą.

Praeinama pro paskutinį atramos punktą, už kurio pasislėpęs seka vokiečių karys. Siauras takutis veda nuo griuvėsių prie upės. Upės pakraštys yra užminuotas, paliktas tik siauras tarpukas pasisemti vandeniui. Išeinama prieš pačias bolševikų bunkerių angas į plyną lauką. Atsistojama ant griuvėsių, į kuriuos gan dažnai sproginėja kulkosvaidžių kulku eilės. Brrr... šaltis pereina visu kūnu.

Didžiausio atsargumo reikia nenukrypti nuo takučio, nes būsi išneštas į orą, pervers ir šabadys kaip rėtį. Tai bene baisiausias turėtas mano pergyvenimas. Kitas reikalas yra puolimas, ataka. Čia yra visai kas kita. Be jokios apsaugos esi priešais prieš kulkosvaidžius ir šautuvus, kurių vamzdžiai — tik kelių šimtų metrų atstume. Kiekvienu momentu gali būti pastebėtas, o kur pasislėpsi? Laukia tik žiauri mirtis. Tai didysis nervų patikrinimas, o taip bus dar tris kartus! Jei grįšiu — būsiu perėjęs vandenį ir ugnį, ir nežinosiu, kur tyko manasis likimas. A. a. Vytautas Alilionis irgi atliko savo normą prie tilto, tačiau išliko nepaliestas, o krito ten, kur pavojaus tik pusės besama. Tik netikėtumui įvykus ten žūstama, o čia mirtis tai natūralus dalykas.

Pusė trijų. Išskiriant esančius sekykloje, visi miega. Aš budžiu prie alarmino varpo ir nuo trijų einu sekyklon.

RYTŲ LIETUVOS GYVENTOJŲ SARGYBOJE

K. K. U.

Važiuojant Amerikos keliais dažnai tenka matyti automobilius, aplipintus visokių miestų ar žymesnių turistinių vietovių vardais ant įvairaus formato popiergalių. Tikslas, atrodo, tik vienas — kad pasirodžius žymiu keliautoju, arba bent skirtingesniu nuo kitų žmonių esant. Visi tie “stickeriai” keliautojui nereikalingi, jis juk atsimena kur yra buvęs. Tam tikra prasme, šiuo atveju, yra šiek tiek panašumo ir su bet kokių prisiminimų rašymu. Ne sau jie rašomi, bet tik kitiems.

Laikas nuo laiko “Kario” puslapiuose tenka skaityti aprašytus įvairius atsiminimus. Šiokiu ar tokiu būdu, kiekvienas iš jų, apart tam tikro asmeniškumo, turi ryšio ir su bendrais tėvynės Lietuvos reikalais platesne prasme.

Mėginsiu rašyti ir aš. Ir asilas, gi, mirštančiam liūtui spyrė sakydamas: “Tegu išpažįsta ir mano magą”.

Per baigiamuosius egzaminus gimnazijoje skirtos 5-kios valandos rašomajam darbui atrodė gana trumpas laikas. Penkių mėnesių laikas parašyti straipsnį “Kariui” irgi neatrodo ilgas, kadangi, visvien, didesnę darbo dalį nuolat atidedi pabaigai.

Mačiau kažkokį žurnalą anglų kalba ant kurio buvo užrašyta: “tik vyrams”. Ant “Kario” viršelio užrašo “tik kariams” nereikia, tegu skaito visi. Šiais sunkiais tėvynei Lietuvai laikais, kiekvienas privalo būti karys, tik nebūtinai su šaunamuoju ginklu rankoje. Praėjusio karo metu, nuo 1939 m. iki 1945 m., visokiausiais atvejais, daug lietuvių, vienokiu ar kitokiu būdu kovojo, ar bent buvo pasiruošę kovoti prieš raudonąją siaubą. Neatrodytų, kad šis šešerių metų kovos laikotarpis būtų galima aprašyti, kaip viena lytė istorija. Daugumoje tada vyko tik smulkesnių vienetų veiksmai. Iš to laikotarpio turime Savisaugos dalinius, Vietinę rinktinę, policijos punktus ir policijos kuopas.

Man asmeniškai teko keletą metų vadovauti policijos kuopai, todėl visi mano prisiminimai daugiausiai apie policijos kuopų veikimą ir sūksis. Nežiūrint tragiškos užbaigos, aš didžiuojuosi bent dalimi prisidėjęs prie kovos prieš raudonąją slibiną.

Parašyti pilną Savisaugos dalinių istoriją būtų gerokai sudėtingas darbas. Jam reikėtų remtis vien tik atsiminimais.

Tenka sutikti nemažai karių, buvusių Savisaugos dalinių narių, kurie turi tikrai įvairių prisiminimų iš tų laikų. Vieni iš jų gal nėra įpratę tinkamai minties reikšti raštu, kiti, vėl, kaltintini, kad tėvų pinigais be reikalo svaidė mokslus eidami. Jie galėtų daug ką parašyti, bet neprisirengia.

Nors mano vadovaujama kuopa ir buvo kurią laiką Savisaugos dalinių bataliono sąstata, bet pasiklausęs kitų prisiminimų, jaučiu, kad mes buvome lyg kokiame užpečkyje, palyginus su kitais, kurie turėjo daug įvairių susidūrimų su raudonųjų bandomis.

Daug kas iš buvusių karių perskaitę “Karyje” mano blankius prisiminimus, tikriausiai, užsidegs noru rašyti galvodami, kad jeigu jau toki atsiminimai pretenduoja į spausdintinus tai ką bekalbėti apie tikrųjų kautynių dalyvių pergyvenimus.

Susiduriant su šiais visais atsiminimų klausimais tenka turėti galvoj jų aktualumą ir įdomumą. Kiekvienas iš tų daug tūkstančių buvusių karių su malonumu skaitys apie įvykius kurių dalyvis ir jis buvo.

Traukdamiesi į Vakarus 1944 m. kelios dešimtys tūkstančių lietuvių rūpinosi tik savimi ar savomis šeimomis. Tie, kiti, su ginklu rankoje, tačiau, turėjo dar ir augštesnį tikslą.

Su garbe minime visų žuvusių partizanų atmintį, kurie liko priešose užnugaryje 1944 metais ir tęsė kovą toliau net ištisą dešimtmetį. Tie visi partizanai tai ir buvo dalis įvairių tuometinių ginkluotų Lietuvos pajėgų. Nei viena tauta kažkokių karžygių daug neturi. Daugumą sudaro tik eiliniai kovotojai. Ne tų eilinių kovotojų kaltė, kad istorija pakrypo mūsų tėvynės nenaudai. Tačiau, jiems neužmirštami turėtų būti Napoleono žodžiai prieš mūsų Lombardijos lygumoję: “Kariai, kada nors vėliau, jei kas sužinos, kad dalyvavote šiose kautynėse, — sakys: Štai, eina karžygis.”

Rašydamas apie policijos kuopas neturiu jokios intencijos giedoti kažkokias melancholiškas

elegijas. Su malonumu prisimenu tuos kelis šimtus karių, su kuriais keletą metų teko kartu praleisti.

Mūsų 1944-45 metų padėtis, kai kuriais atžvilgiais, lygintina su Amerikos įsivėlimu į Vietnamo karą. Kaip turi Amerikos kareiviai jaustis kautynių lauke, žinodami tą baurią suirutę, kuri siaučia čia namie? Kaip jautėsi daug mūsų buvusių kareivių 1945 m., kai jie nebuvo priimami į pabėgėlių stovyklas?

Šiandieną, praėjus daug metų nuo tų laikų, be to, gerokai pasikeitus gyvenimo sąlygoms, taip jautriai tie reikalai jau neimami širdin.

Mūsų buvo paprastas, kasdieninis, sargybos dalinio gyvenimas, saugojant gyventojus nuo raudonųjų partizanų užpuodinėjimų. Mano vadovaujama kuopa veikė Vilniaus, Svyrių ir Švenčionių srityse.

Stengsiuosiu laikytis šiokios tokios chronologinės tvarkos, tačiau kokias tikslesnes datas atsiminti yra gerokai sunku. Aprašymuose, neminint pavardžių, bus kai kada, apie ką ir kas blogo pasakoma, nes reikia gi įvykius mėginti nušviesti teisingai. Apie save, turiu pasakyti, nerasite nieko blogo parašyta, kadangi dar nepiragau prie bolševikiškos savikritikos.

1941 m. birželio mėn. 22 d. karo pradžia mane užtiko Raseiniuose. Po kelių dienų mes, keletas žmonių ir "pasigrobėme" vietinę valdžią. Žinant, kad kariuomenė turi daug ką bendro su policija, man, kariui, teko organizuoti apskrities policiją. Iki sekančių metų pavasario, čia būta visokiausių įdomių įvykių, bet tai būtų jau perplati įžanga šiam rašiniui.

1942 metų vasarą dar vis tebedirbdamas normalų vidaus policijos darbą, atsidūriau Marijampolėje. Vieną kartą atvažiavęs čia policijos departamento direktorius pasiūlė man ar aš nesutikčiau perimti organizuojamos policijos mokyklos viršininko pareigas Kaune. Praktiškai galvojant, ši pozicija atrodė man priimtina ir aš sutikau šias pareigas užimti.

Policijos departamento direktoriaus nuomone, į policijos eiles yra patekę daug žmonių be tinkamų tam svarbiam darbui kvalifikacijų. Todėl nuspręsta buvo organizuoti trumpalaikius kursus, kur ši spraga būtų užpildyta.

Net ir po tiek daug metų negalėčiau šiaandien pasakyti ar policijos departamento direktorius tikrai turėjo omenyje tokią mokyklą, ar jis man tik melavo. Po poros mėnesių apmokymo, kurį sudarė vien tik grynai kariški dalykai, buvo

Policijos kuopos vyrai Kaune, užsiėmimų petraukos metu sportuoja, išmėgindami savo jėgas.

Po veiksmų prieš raudonuosius banditus, policijos dalinio vyrai rikiuojasi ant užšalusio Trakų ežero.

pranešta, kad mokyklos kuopa bus siunčiama į Rytų Lietuvą kovai su bolševikų partizanais. Apskričių policijos vadai ir nuovadų bei punktų vedėjai, turėdami galvoje apie būsimus policijos kadrus, į policijos mokyklą buvo atsiuntę itin policijos darbui tinkamus žmones. Apskritims buvo palikta teisė žmones keisti. Kai apskričių viršininkai ir policijų vadai sužinojo tikrąją tos kuopos paskirtį, tuoj mus užplūdo pakaitalai. Nereikia ir aiškinti, kad tuo metu į policijos eiles pakliūdavo ir tokių žmonių, kurie tam darbui buvo visiškai netinkami.

Mūsų kuopos kariškas apmokymas buvo gana sunkus, kadangi labai jau dažnai keitėsi kuopos sudėtis. Kariškais terminais kalbant, kuopą sudarė trys šaulių būriai ir vienas sunkiųjų kulkosvaidžių būrys. Šautuvus turėjome vokiškus, arba čekoslovakiškus, lengvuosius kulkosvaidžius angliškus ir sunkiuosius kulkosvaidžius rusiškus. Aš pats, kaip kuopos vadas, turėjau dviejų metų stažą pėstininkų pulke (didesnė tarnybos dalis buvo praleista Karo aviacijoje). Toks pat savo stažu buvo dar vienas iš būrio vadų. Kiti trys būrių vadai buvo senoki veteranai, bet kokį karinį apmokymą jau primiršę. Visi keturi būrių vadai amžiumi buvo už mane vyresni. Kiekvienas karys žino, kad ši aplinkybė vadovavimą sunkina. Reikia pripažinti, kad jeigu rusų partizanai

būtų tokios kovingos dvasios buvę kaip vietkongiečiai Vietname, tikrai mes būtumėm turėję daug bėdos. Vis tik, esama daug panašumo tarp tų dviejų partizaninių kovų nors ir skirtingose pasaulio dalyse vykstančiose. Bolševikų agentų verbavimo metodai mums yra žinomi, tad visiškai nenuostabu, kad kiekvienas gyventojas bijo savo kaimyno ir juo nepasitiki. Todėl kalbantis su jais visuomet sulauksi vieną ir tą patį atsakymą: "nieko nežinau".

Pradžioje buvau užsiminęs apie Savisaugos dalinių istoriją, tad gali kilti klausimas kodėl čia maišomas tas reikalas su policijos kuopa. Įvykiai taip klostėsi, kad vėliau atsirado dar viena policijos kuopa. Pradžioje tos kuopos veikė, kaip atskiri vienetai ir tik 1943 m. prie jų prijungiant Vytauto Didžiojo, vadinamąją reprezentacinę, kuopą buvo sudarytas Savisaugos dalinių batalionas paženklintas tam tikru triženkliu numeriu.

Pirmoji mano kuopos vieta buvo numatyta Švenčionyse. Kažkaip įdomu buvo iškelti į Vilniaus kraštą. Per daug metų girdėję apie lenkų priespaudą ten, jautėmės tikrai kaip savame krašte. Švenčionių apskritis tai tikrai lietuviška sritis. Per tuos kelis metus dar ilgesnį laiką teko kuopai stovėti Mikoliškėse ir Konstantinavoje. Ten jau daugiau gudų ir lenkų apylinkėse.

Bataliono sudėtyje kuopa ilgiausiai stovėjo Konstantinavoje. Kažkokių svarbių karinių operacijų mums atlikti neteko. Mano tikslas todėl yra aprašyti iš to laikotarpio tik keletą įdomesnių nuotykių.

Pirmasis ugnies krikštas, kurį, tačiau, būtų sunku tokiu vardu, pateisinamai, vadinti, buvo gautas vietovėje apie 10 km nuo Švenčionių. Sustoję viename kaime pasiteiravome, kada čia paskutinį kartą yra buvę rusai banditai ir kiek jų. Gavome atsakymą, kad jų čia labai senai nėra matę. Kaip vėliau paaiškėjo, banditų būta tame kaime tą pačią dieną. Žinoma, gyventojai bijodavo jų keršto už išdavimą.

Mūsų žvalgai pajudėję iš kaimo, susitiko atvažiuojančią ilgą raudonųjų vorą. Paaiškėjo, kad žmonės vistiek sugeba gerai taikytis prie vietos. Susišaudymo metu nušovėme iš viso 19 arklių, bet bandito — nei vieno.

Prie kuopos buvo priskirtas vienas ryšininkas vokiečių, puskarininkio laipsnio. 1943 m., jau esant bataliono sudėtyje toks vokiečių ryšininkas buvo ir prie bataliono štabo, tik jis buvo karininkas. Prie mūsų bataliono toks ryšininkas buvo ir kpt. (Hauptmann) Kühn. Iš mūsų dažnokų lengvų susidūrimų su banditais jis padarė išvadą, kad mes esame gerokai per atsargūs. Tačiau, kiek vėliau, turbūt, 1944 metų pradžioje, kažkokiam uždaviniui iš Pabradės išvyko 39 vokiečiai ir visi dingę, kaip į vandenį. Nuo to laiko tas vokiečių ryšininkas savo pašaipas metė.

Iš tų mūsų pirmųjų kautynių prie Švenčionių turėjome ir šiek tiek naudos: nušautų arklių skūras išmainėme pas kailiadirbį ant jau išdirbtos odos.

Švenčionyse buvome neilgai. Iš ten parsikėlėme pastovesnėn vieton į Mikoliškes. Tai nemažas miestelis tarp Vilniaus ir Svyrių. Šioje vietoje begyvenant jokių reikšmingesnių susidūrimų su banditais neįvyko. Stambesni jų būriai pradėjo gastroliuoti tik 1943 metų gale. Atrodė, kad policijos įgulos tam tikruose punktuose buvo tik gąsdinančio pobūdžio.

Iš gyvenimo Mikoliškėse prisimenu vieną juokingą nuotyki. Kuopos sudėtis išsilavinimo atžvilgiu buvo pasidariusi žymiai skirtinga nuo to meto kai kuopa buvo Kaune suformuota. Iš tų mano pirmųjų buvusių policijos tarnautojų gal tik pusė bebuvo likę. Be jokių ypatingų užsiėmimų ir žygių, gyvenimas buvo pasidaręs gana nuobodus. Laikydami kariuomenės su visuomene susiartinimo idėjos, mano kariai pusėtinai susibičiuliavo su vietiniais gyventojais. Samagono gamyba Vilniaus krašto kaimuose gerokai klestėjo. Tie visi išleisti įstatymai dėl naminės degtinės gaminimo buvo griežtai laikomi visoje Lietuvoje,

bet ne Vilniaus krašte. Į tą reikalą ten žiūrėta pro pirštus. Beveik kiekvienas gyventojas, be išimties, šio skystimo prilaikydavo. Paaiškėjo, kad iš kareiviškų antklodžių galima pasiūti neblogus paltus. Šiuo atradimu daug kas pradėjo pasinaudoti vartodami mainų prekybą. Pamačiau, kad reikalas jau per daug komplikuojasi. Vieną gražų rytą, surinkęs patikimų kareivių būrį, artimiausiose nuo kuopos stovėjimo gatvėse padariau kratą. Visą rastą degtinę įsakiau čia pat gatvėje išpilti. Turbūt, buvo atlikta kažkas panašaus į dar caro laikais vykusį, monopolijų daužymą. Senesnieji tą įvykį dar atsimena. Degtinės tada rado me tikrai daug. Gatvės pakraščiuose ji tekėjo, kaip lietaus vanduo. Pas mus, toliau, Lietuvoje niekas neprisipažintų kad tai jo degtinė, bet čia keletas gyventojų atbėgo prašydami palikti, kadangi tai esąs jų pragyvenimo šaltinis. Gal už pusvalandžio ar daugiau atbėga vienas kareivis iš vokiečių komendantūros su pranešimu, kad toks tai gyventojas specialiai gamina jiems degtinę. "Schade, zu spät mein Kamerad," degtinė jau išpilta, skambėjo atsakymas.

Iš Mikoliškių persikėlėme gyventi į Konstantinavą. Tai mažas bažnytkaimis pakelyje nuo Svyrių į Lentupį. Čia mes, su mažomis išvykomis pragyvenome iki pat to momento kai besiantinanti rusų armija pradėjo grasinti tom apylinkėm. Banditų veikimas žymiai sustiprėjo. Nesijautėme, kad savo buvimu rusų partizanus dar tebegąsdintume. Geležinkelių linijos būdavo sprogdinamos beveik kas naktį. Bažnytkaimyje turėjome medžiais įtvirtintus bunkerius. Už, maždaug, 20 km nuo mūsų, Minsko link, Kobylniko nemenkas miestelis jau buvo laikomas niekeno žemėje esąs. Kiek toliau į rytus nuo Naručio ežero, rusai banditai turėjo savo nulatinę buveinę. Turimais duomenimis jų skaičius tame rajone siekė apie 2000 žmonių. Vieną vienintelį kartą vokiečiai sutraukė stambesnes jėgas šio rajono išvalymui, bet didelių rezultatų nepasiekė. Miškai ir raistai ten yra neaprepiami. Vokiečiai jau buvo per silpni, kad galėtų tinkamai išvalyti užnugarį. Kituose rajonuose irgi buvo vykdomos lyg ir baudžiamosios ekspedicijos, bet, apart gyventojuose sukulto keršto, jokių tikslų jos nepasiekė. Hitlerio 1941 m. padaryta klaida, žiauriai elgiantis su rusų belaisviais, lydėjo vokiečius ir čia.

Iš savo nuolatinės stovėjimo vietos neperiodiškai darydavome išvykas į apylinkes, bet dažniausiai būdavome tik parengties stovyje ir laukdavome pranešimų apie pasirodancias gaujas. Ilgesnį laiką čia prabuvus, įgavome gyventojų pasitikėjimą ir jau turėjome lyg ir savų "šnipų". Po keletos stambesnių apylinkės kaimų apiplėšimų, kai gyventojai ateidavo skustis, išvarydavau juos bardamas kodėl niekas iš kaimo

ŠTAI TIE LIETUVOS "LAISVINTOJAI", RAUDONIEJI BANDITAI, SU KURIAIS KOVOJO LIETUVOS APSAUGOS DALYS IR POLICIJOS DALINIAI UŽTIKRINDAMI RAMYBĘ UŽFRONTĖJE:

Žalgirio brigados banditų stovykla Inkleriškių miške. Iš savo "zemliankų" išlindę, naktimis jie plėšdavo plačių apylinkių gyventojus.

Šiam banditų judėjimui vadovauti Maskvos buvo paskirti Giršas Zimanas—komisaras ir Motiejus Šumauskas—vadas.

"Per Lietuvos partizaninio judėjimo (t.y. raudonųjų plėšikų — Red.) štabą Tarybinė vyriausybė teikė nepaprastai didelę paramą mūsų partizanams, aprūpindama juos ginklais, šaudmenimis, medikamentais. Vien tik nuo 1943 m. birželio iki spalio mėn. tolimųjų skridimų lėktuvais buvo permesta 70 žmonių ir 16,340 kg. krovinių. Tarybų Lietuvos partizaninio judėjimo štabo viršininkas [paskirtas] Antanas Sniečkus." — Taip rašė pavergtoje Lietuvoje komunistų leidžiamas savaitraštis "švyturys".

← Kas, gi, buvo tie Lietuvos "liaudies partizana"? Kai kurių banditų vardai paaškina kas jie toki. Pav., "Žalgirio"-brigados nariai: Leontijus Kairo ir Ivanas Ivanovas.

↓ Trakų brigados vadovybė: Sergejus Sergejevas, Teofilis Mončiunskas ir Michailas Afoninas.

nesistengia duoti pranešimą tuojau pat, plėšimo metu. Vistik, vieną kartą, vienas gyventojas surizikavo tai padaryti ir mes spėjome laiku atvykti ir iš banditų viską atimti. Tam tikra dalis kuopos visą laiką buvo tokioje parengtyje, kad galėdavo per kelias minutes išvykti į žygį. Dažniausiai tai būdavo tik vienas kautynių skyrius. Nuo to įvykio, kai laiku pranešus, viskas iš banditų buvo atimta, vėliau mes su pranešimais jau jokios bėdos nebeturėdavome. Dažniausiai kaimuose banditus užklupti jau nesusėdavome ir grobį pagaudavom tik už 5 ar 10 km.

Mūsų rajone ties Naručio ežeru buvo įsikūrusi komunistų "Markovo" vardo brigada. Ji susidėjo iš atskirų būrių. Vieno būrio vardas buvo "Žalgiris". Atrodo, kad jame būta ir didesnio skaičiaus lietuvių. Maisto aprūpinimo būriai nebuvo ypatingai kovingi. Trumpai atsišaudydami jie greitai pabėgdavo savo grobį palikę. Gyventojai taip jau prie tam tikros tvarkos buvo pripratę, kad vejantis banditus ir jie, tuoj pat mūsų užnugaryje, sekdamo paskui. Susišaudžius jie išmoko ir tinkamai taikytis prie vietos. Grobį atėmus iš rusų banditų, tuoj čia pat jie, dažniausiai, savo turtą ir atgaudavo. Į tą skaičių įeidavo arkliai, karvės, kiaulės, avys, lašiniai, druska, audiniai.

Nepersenai teko skaityti vieno lietuvių bolsheviko, partizanų būrio vado, atsiminimus iš tų laikų. Jo tvirtinimu jie pasirūpindavę maistu jį atimdami iš buožių. Neteko man ten tose apylinkėse, tokių matyti. Dvaruose būdavo mažos ginkluotos lietuvių, ar vokiečių įgulos ir dažniausiai, banditai tokių vietų neužkabindavo.

Mes, čia Amerikoje, jau įpratome kiek kitaip žiūrėti į maistą ir rūbus. Mums tai nėra pati svarbiausia pragyvenimo išlaidų dalis, bet kitur, beveik visur pasaulyje, tai pirmos eilės reikalas. Taip buvo tuo metu Vilniaus krašte, taip ten tebėra ir dabar. Daugumoje, ten žmonės skurdžiau gyvena, kaip kad giliau Lietuvoje. Toks vos kelių hektarų, savininkas, netekęs vienos avies, skaudžiai pajunta toki nuostolį. Gaunamas iš vokiečių mano kuopai maisto davinyš nepasižymėjo nei kokybe nei kiekybe. Dažnai, visokių kombinacijų keliu, į kuopos katilą patekdavo ir kitokių priedų. Po kiekvienos tokios operacijos, atėmus iš banditų grobį, gyventojai duodavo kuopai šioki toki atlyginimą maisto produktais. Šiuo atžvilgiu, labai kuklūs nebuvo. Tokias savanoriškas kontribucijas mielai priimdavome. Vėliau paašškėjo, kad esama ir ne tokių jau geraširdžių, kurie nieko neduodavo, neatsižvelgdami į gaunamas iš mūsų kuopos paslaugas. Nevaizdavome mes jokių okupantų, bet gyventojai mus namiškiais irgi nelaike. Žinoma, susibičiuliavo kareiviai su vietiniais gyventojais, iš šalies žiūrint, neblogai, bet nemanau, kad tai buvo daroma iš

didelės meilės. "Peršako" įtakoje (taip vadinosi pats gerasis naminis spiritas), kareiviai ir ne taip jau malonių ir juokingų pokštų iškrėsdavo. Kareiviai yra panašūs visur. Pirmieji sutikti išlaisvintojai amerikiečiai, Vokietijoje, tuoj atėmė mano rankinį laikrodį.

Su drausmės palaikymu buvo keblus reikalas. Iš kuopos ribų nieko nenorėdavau perduoti bausmei, kur nors kitur, už bet kokį drausmei prasižengimą. Šį reikalą negrinėsiu kiek vėliau.

Netoli Konstantinavos, vos apie 1.5 km buvęs "Stara Wies" kaimas, draugiškumu mūsų atžvilgiu nepasižymėjo. Mat ten, netoli jo, buvo įrengta vokiečių radijo stotis saugoma nuolatinės sargybos. Aišku, kad vokiečių kareiviai po tą kaimą kiaušiniaudavo ir gyventojai nematė reikalo svetimus perėjūnus šelpti. Išsikėlus vokiečių radijo stočiai ir punktą perėmus vietinės policijos žinion santykiai su to kaimo gyventojais, kažkaip, visvien nesuartėjo. Reikia atsiminti, kad vienintelė susisiekimo priemonė, be turimų keiliolikos dviračių, buvo vietinių gyventojų vienkinkiai vežimai. Gerokai vėliau, jau kuopai esant bataliono sudėtyje, prie kuopos buvo priskirta ir keli vežimai su nuolatiniais valdiniais arkliais. Kadangi į tokį ūkininko vienkinkį vežimą patogiau tegalėjo sutilpti ne daugiau trijų kareivių ir vežikas, aišku, kad net ir skyriaus išvykai jais reikėdavo net keturių vežimų. Susėsti gal būtų galima ir daugiau, bet smėlėtais keliais arklįs daugiau pavežti nepajėgdavo.

Netikėtų išvykimų atvejams prie kuopos nuolatiniai nešdavo tarnybą 4 ar 5, kartais ir daugiau ūkininkų su vežimais. Vokiečiams esant "Stara Wies" kaimo pašonėje, mums vežimų—pastočių iš ten gauti nepavykdavo. Vieną dieną, gavęs pranešimą, kad banditai ruošiasi pulti Lentupio miestelį, skubos keliu pasiunčiau vieną skyrių į "Stara Wies" kaimą, kad paruoštų keiliolika pastočių. Už pusės valandos nukeliavęs su dviem būriais, neradau paruoštos nei vienos pastotės. Kiekvienas iš gyventojų vis rasdavo kokį nors pasiteisinimą, kodėl jis negali paruošti vežimą ir arklį. Lazdos naudoti neteko, bet ja grasindamas ir dar pakeltu balsu, perėjau išilgai visą kaimą įsakydamas paruošti pastotes visiems kaimo gyventojams. Atrodo, kad įspūdį padariau, kadangi atsirado pilnas kaimas ir vežimų ir arklį.

Paėmęs kiek mums buvo reikalinga, kitus atleidau. Išvykdamas toliau, kaimo gyventojams priminiau, kad bet kada ateityje jei nors vienas iš mano kareivių pasirodys kaimo pakraštyje ir sušvilps, tai nieko nelaukdami, visi privalo skubiai kinkyti arklius. Atrodytų gana žiauroka taip elgtis, bet mes ant jų buvome įpykę už nesiskai-

tymą su mūsiškiais, kai jie draugavo su vokiečių vietos radijo stoties igula. O, be to, man atrodo, karo meto sąlygose reikia, kaikada, kiek ir perdėto griežtumo. Praktikoje, dažnai, tai pasirodydavo naudinga.

Po kelių dienų, man esant kuopos raštinėje, atvykęs kareivis pranešė, kad iš "Stara Wies" kaimo yra atvykęs seniūnas su kelių žmonių delegacija ir nori mane matyti. Buvo savotiška staigmena, bet tuoj pajutau, kad jie turbūt mano grasinimų pabūgę, nutarė pasigerinti. Užimtas nebuvo, bet koks gi čia viršininkas pasirodys, kad tuojau šoksi jų sutikti.

Priėmiau delegaciją gal už kokio pusvalandžio. Seniūnas, kaip kaimo atstovas, pasakė prakalbą, kad kaimas nutaręs mūsų kuopą šiek tiek paremti maisto produktais. Vokiečiams jie duodavę, banditai patys pasiima o ir mums dabar būtų gal neprošalį karišką maistą kiek pagerinus. Pradžiai jie čia pat paklojo dešimtį vištų, krūvelę lašinių ir tris litrus "peršako".

Mėginau vaizduoti lyg ir užpykusį, kad jie čia lyg ir kyšį kuopai duoda, bet, žinoma, buvau tiek jų palenktas, kad nusileidau. Tačiau, iš tokios oficialios delegacijos "peršako" priimti negalėjau. Nuo to laiko mūsų santykiai su tuo kaimu pasidarė draugiški.

Kad būtų kiek vaizdžiau orientuotis vietovėse ir atstumuose duosiu apytikrų nuotolį tarp įvairių vietovių, kurių apylinkėse teko kuopai veikti. Nuo Vilniaus iki Konstantinavos (Minsko plentu) apie 95 km, Mikoliškės - Vilnius — 70 km, Mikoliškės - Konstantinava — 25 km, Konstantinava - Lentupis — 18 km, Konstantinava -

Švenčionys — 35 km, Kobilnikai - Konstantinava — 15 km.

Kobilnikai randasi apie 15 km į šiaurės rytus nuo Konstantinavos. Tai buvo paskutinis toliausias punktas kurį kuopos sudėtyje galėjome pasiekti. Norint žygiuoti toliau, jau reikėdavo didesnių jėgų. Pasaloms kai kada iškeliavome ir mažesnėm jėgom, bet, kaip taisyklė, ilgėną laiką vienoje vietoje apsistoti būdavo pavojinga. Gyventojų tarpe buvo nemažai raudonųjų agentų, kurie tuojau jiems perduodavo žinias apie visus mūsų veiksmus.

Apart Naručio ežero srities, vokiečiai dar vykdė vieną valymo operaciją Pastovių rajone, bet ir ta buvo neveiksminga. Jaunimas buvo vokiečių gaudomas darbams į Vokietiją, ūkiai deginami, gyvuliai siunčiami į skerdyklas. Savo pačių nelaimei, gyventojai buvo prislapstę šaudmenų savo trobesiuose. Kai keliems trobesiams degant šaudmenys pradėjo sproginėti, tai kiti trobesiai tyčia po to būdavo padegami, ir reikia pasakyti, kad beveik visur pasigirdavo šaudmenų sproginėjimai.

Žymiai veiksmingesni būdavo mažesnių dalinių veiksmai, bet vokiečiai, atrodo, norėjo gyventojus teroru įbauginti. Nuo Konstantinavos į šiaurę, be mūsų kuopos daugiau jokių ginkluotų jėgų nebebuvo. Kobilnikų mieste, rusai banditai jau laisvai vaikščiodavo. Nuo kuopos stovėjimo vietos, mes saugojome apie 40 km spinduliu. Jeigu laikyti Konstantinovą centru, tai apskritimas siektų šias vietas: Naručio ežeras, Kobilnikai, Pastoviai, Švenčionys, Pabradė, Gervėčiai. Lentupis, Šemetava, Mikoliškės, — jau būtų artimesniame apskritime.

Lietuvos Apsaugos Dalių 14. Bn. Sanitarų kursų I laidos pamokos lauke prie Sukilėlių kalnelio šiauliuose (1940 m. rugpj. 10 d.). Pamokos vedėjas — san. vyr. psk. Al. Dulinskas. (Iš san. vrš. A. Orakausko albumo.)

LIETUVOS KARININKAI POKARIO DEŠIMTMEČIO LAISVĖS KOVOSE

VLADAS RAMOJUS

*“Žydintį birželio rytą
Trempė vieškelį maskoliai —
Ir nuplėšė Baltą Vytį...
Ir pavergė laisvą brolių.”*

Lietuvos valstybės prezidentas, įteikdamas kardą Karo Mokyklą baigusiems jaunesniesiems leitenantams tardavo: “Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk!” Lietuvos valstybę, tačiau, 1940 m. birželio mėnesį ištiko tokia staigi tragedija, kad kardas — visų ginklų simbolis — nebuvo pakeltas ir to pasėkoje, Lietuvos vardas dingo iš Europos žemėlapiu, ji liko tik lyg kokia sezoninė valstybė. Tačiau anų metų gėdą ir augštųjų karininkijos sferų (turiu galvoje gen Vitkauską ir kt., tuo tarpu, kai gen. K. Musteikis stovėjo už pasipriešinimą) nerūžtingumą ir nesiorientavimą atpirkio 1941 m. birželio mėn. sukilimas ir Lietuvos partizanų laisvės kovos 1944-1954 m. laikotarpyje.

Šio rašinio, kurį specialiai užprašė “Kario” redaktorius sukaktuviniam žurnalo numeriui, tikslas yra pažvelgti į Lietuvos kariuomenės karininkus, dalyvavusius partizanų vestose Lietuvos laisvės kovose, kurios užtruko visą dešimtmetį ir, geriausiems vyrams žuvus, o iš kitur nesusilaukus pagalbos, galutinai buvo sustabdytos apie 1953-54 m., kai mirė Stalinas, o JAV prezidentu buvo išrinktas gen. D. Eisenhoweris. Amerikos valdžios įstaigos nutraukė bet kokią domėjimąsi Pabaltijy ir kitose bolševikų užimtose valstybėse vedamomis laisvės kovomis. Gerai išstudijavus eilę bolševikinių leidinių ir J. Dauranto “Partizanus” pamatome, kad prez. Trumano laikais susidomėjimas okupuotose kraštuose vedama rezistencija buvo palyginus nemažas, nors neveiksmingas, todėl neturėjęs lemiamos reikšmės. Šia tema reikėtų kito studijinio straipsnio su fotografijomis ir dokumentų ištraukomis.

Savo rašinį apie “Lietuvos karininkus pokario dešimtmečio laisvės kovose” grupuoju ne pagal vadovybės ar štabų rėmus, kurie nuolat ir be paliovos keitėsi, ne pagal laipsnių vyresniškumą, nes visų kovotojų auka buvo lygiai didelė ir brangi, bet pagal Lietuvos geografinę padalijimą — Augštaitiją, Žemaitiją ir Pietų Lietuvą.

Trumpą žvilgsnį metę į bendrą rezistencijos vadovybę matome, kad Vilniuje 1946 m. pradžio-

je VGP vadovybės priekyje stovėjo kpt. Jonas Noreika (gen. “Vėtra”), buv. “Kario” bendradarbis, vėliau bolševikų nužudytas. Pietų Lietuvos Partizanų (turėjusių “A”, vėliau “Dainavos” apygardos vardą) organizatorius ir vadas buvo plk. Juozas Vitkus - “Kazimieraitis”, žuvęs 1946 m. birželio mėnesį. LLA “Žemaičių Legiono” vadu (suėmus Adolfą Kubilių) buvo mjr. Juozas Siemaška, 1946 m. pavasarį aplankęs VGP vadovybę Vilniuje ir ilgai tarėsis su kpt. Jonu Noreika. Mjr. J. Siemaška 1946 m. bolševikų buvo pagautas ir viešai pakartas Telšiuose. Dešimtmečiu vėliau — 1956 m., Vengrijos sukilimo metu, buvo pagautas ir Kaune be teismo sušaudytas paskutinis dzūkų partizanų “Dainavos” apyg. vadas ltn. Adolfas Ramanauskas, kurio bunkeryje slaptėsi iš Vakarų į kovos lauką grįžęs Juozas Lukša-Daumantas, partizanų Karo Mokyklose gavęs karininko laipsnį.

Mums yra žinoma, kad 1944 m. bolševikams grįžtant į Lietuvą, LLA vyriausioje vadovybėje buvo jos įsteigėjas Kazys Veverskis, gen. Motiejus Pečiulionis ir gusarų ltn. Adolfas Eidimtas, pokaryje garsėjęs žemaičių partizanų tarpe, bet jau 1945 m. pavasarį bolševikų nužudytas Lukiškių kalėjime, Vilniuje, kur praeiviai matė kalėjimo pasienyje išmestus jo palaikus. Kokius žygius partizanų kovose atliko vienintėlis į tą sąjūdį įsijungęs Lietuvos kariuomenės generolas, tiksliai dar nežinome, nors vėliau jam teko išskelauti į Vorkutą ir ten su dešimtimis tūkstančių kitų lietuvių kėsti sunkią vergo dalį.

AUGŠTAITIJA

Naujausios žinios iš rytų Augštaitijos mums atskleidžia dar negirdėtą kpt. Galminą (slapv.). Manoma, kad jis yra kilęs nuo Linkuvos, 1919 m. savanoriu kovėsi su bolševikais Dauguvos fronte, 1944 m. įstojo į partizanus. Ryšių reikalais jis buvo pasiūstas į Kraslavos apyl. Latvijoje, kad kovai prieš bolševikus sudarius vieningą frontą su latviais partizanais. Vėliau 8 vyrų lydimas jis vyko į Gardiną ir Lydą pasitarimams

su gudų ir lenkų laisvės kovotojais. Apie 1947 m., kautynėse Raudinės bei Suvieko miškuose, jis buvo peršautas, ryšininčės vežamas mirė. Jo lavonas buvo pakištas po ledu ant Čičirio ežero, kai sribai iš visų pusių supo ryšininčę su kapi-tono lavonu. Vienas iš kpt. Galmino adjutantų — ltn. Janonis, kilęs iš Rudžių km., Kamajų vls., Rokiškio aps., savo partizanų dalinį kurį laiką buvo išvedęs į Latviją ir ten susijungęs su latviais kovotojais. Sužeistas, jis pateko į bolševikų nagus ir buvo nukankintas. Tenka pažymėti, kad kautynėse prie Kriaunų žuvo ir Latvijos kariuomenės karininkas *Rezeknietis* (slapv.), dalyvavęs latvių partizanų sąjūdyje. 1944 m. rudenį Radžionių km. laukuose žuvo ltn. *Aleksandras Sviklys (Cvinkla)*, kuris dar vokiečių okupacijos metais už kiaules supirko nemažai ginklų ir apginklavo rytų augštaičių kovotojų dalinius.

Biržų aps. plačiai skambėjo aviacijos kpt. *Albino Tindžiulio* vadovaujamo vyrų žygiai. Jo dalinys laikėsi apie Salamiestį, Vabalninko vls. Kpt. A. Tindžiulis žuvo 1949 m. sausyje. 1951 m. pradžioje vienas iš žuvusio kpt. A. Tindžiulio dalinio kovotojų — Jonas Čepulis — tarp Papilio ir Pandėlio buvo pastebėtas tebedėjęs Lietuvos kariuomenės uniformą. LLA Panevėžio apyg. pirmasis vadas buvo ltn. *Stepas Girdžiūnas*, žuvęs 1945 rugsėjo mėnesį, po jo — ltn. *Vladas Jazokas*, g. 1920 m. Pasvalyje. Ltn. Jazokas taip pat žuvo, nors jo mirties data dar nepaskelbta. Sėduvos ir Rozalimo apylinkių laisvės kovotojams vadovavo kpt. *Izidorius Pucevičius - "Radvila"*, 1945.VIII.26 iš pasalų nušautas Rozalimo sribų. Ramygalos - Vadoklių apylinkėse kovojo ltn. *Petro Bliekos* vadovaujami vyrai, o Žaliojoje girioje — ltn. *Antano Šilo*, žuvusio 1945 m. sausio 21 d. Pagal bolševikinius duomenis ltn. A. Šilas buvo lėktuvu persiūstas iš Vokietijos ir nuleistas į Žaliąją girią. Bet jis, kaip ir kiti partizanų daliniai, buvo paklusnus LLA Panevėžio apyg. vado ltn. *Stepo Girdžiūno* vadovybei. Istorijai telieka žinoma, kad 1945 m. vasarą ltn. Girdžiūnas vyko į slaptą pasitarimą su kpt. Izidorium Pucevičium ir, šokdamas per griovį jis nelaimingai persišovė ranką, iki mirties — 1945.IX — liko invalidas, gi jo įpėdinis ltn. VI. Jazokas turėjo įrengęs slaptus ginklų sandėlius, kurie buvo surandami tik pagal specialią schemą. Tą schemą, ir po to ginklų sandėlius, NKVD tesurado tik 1953 m. per Kalėdas, kai jau ltn. VI. Jazokas buvo žuvęs ir Lietuvos rezistencija buvo beveik likviduota.

Ukmergės apskrityje, kur dalis laisvės kovotojų būrių priklausė "Žaliajam Velniui", kovojusiam daugiausia Trakų bei Kaišiadorių apskrityse, vieno dalinio vadas buvo kpt. *Krištaponis*. Jis su savo pavaduotoju Jonu Pakėnu žuvo 1945 m. sausio mėn. Iš kovojančio krašto 1952 m. gautomis žiniomis, Augštaitijoje egzistavo Krištapo-

nio vardo partizanų rinktinė, lygiai kaip Dzūki-joje — Kazimieraičio. Galimas dalykas, kad partizanai dalinius pavadino savo žuvusiųjų vadų vardais.

Išskirtinai tenka pabrėžti kpt. *Juozo Ūselio* likimą. Karo metu jis tarnavo Lietuvių savisaugos daliniuose, buvo kuopos vadas LVR Karo mokykloje Marijampolėje. 1945 m. "Pakalnio" slapyvardžiu įsijungė į partizanų sąjūdį Ukmergės apylinkėse. 1947 m. pavasarį sumušus "Žaliojo Velnio" rinktinę, jis kurį laiką slapstėsi, bet tų pačių metų spalio mėn. buvo suimtas ir ištremtas į Sibirą. 1958 m. iš vergų stovyklos paleistas, dirbo Norilsko (Krasnojarsko krašte) mechaninėje gamykloje. Ten, nors ir amnestuotas, tačiau lietuvių komunistėlių iššifruotas, buvo vėl areštuotas, parvežtas į Lietuvą ir 1962.X.10 Vilniuje drauge su kitais aštuoniais lietuviais nuteistas mirties bausme ir sušaudytas. Taigi, lietuvių karininko kraujas už Lietuvos laisvę buvo pralietas dar ir 1962 metų bėgyje.

"Žaliojo Velnio" sąrangoje, kuriai priklausė ir virš minimi ukmergiškiai laisvės kovotojai (pagrindinės "Žaliojo Velnio" jėgos veikė daugiausia Trakų ir Kaišiadorių apskr.), buvo garsi "Didžiosios Kovos" rinktinė. Jai vadovavo *majoras Švilas*, žuvęs Dainavos miškuose, o jo adjutantais — ltn. *J. Markulis*, krito kovoje 1945 m. kovo mėn. Šios rinktinės štabas ilgesnį laiką glaudėsi Čiobiškio prieglaudoje, kur buvo spausdinamas rinktinės laikraštis "Žalioji Giria". Vyriausias "Žaliojo Velnio" dalinių vadas buvo *viršila Jonas Misiūnas*, vokiečių laikais tarnavęs gen. P. Plechavičiaus Vietinėje Rinktinėje. Vienomis žiniomis, jis žuvo kovos lauke, kitomis — bolševikų buvęs gyvas paimtas. Kovose jis parodęs retos, tiesiog legendinės drąsos. Jo daliniuose augštuose postuose buvęs ir vienas kitas kunigas, gi viršilo Jono Misiūno adjutantų skelbiama buvęs ltn. *Piliakalnis*, kurio tikroji pavardė neišaiškinta.

ŽEMAITIJA

Žemaičių partizanų pokario dešimtmečio kovose iš karininkijos tarpo kaip vienas didžiųjų švyturių nušvinta *majoras Jonas Siemaška - "Liepa"*. Gimęs 1907 m. Panevėžio apskr., baigęs Karo mokyklą, jis tarnavo Lietuvos kariuomenėje, o vokiečių okupacijos metais — Savisaugos daliniuose. Karo pabaigos sulaukė Kuršo apsupime. Išsiveržęs iš bolševikų nagų, kartu su kpt. *Stepu Januševičium*, ryšininkais Broniu Petrausku ir Ipolitu Zumlungiu, patraukė į miškus ir pamažu vyko Žemaitijos link. Pataikė pasiekti Varnių apylinkes tuo metu, kai LLA Žemaičių Legiono vadui *Adolfui Kubiliui* patekus į NKVD rankas, buvo būtinais reikalingas naujas žmogus vadovauti žemaičiams laisvės kovotojams. Prie Varnių

Lietuvos partizanų — laisvės kovotojų — vadų mokykla, miške, 1946-48 m.

mjr. J. Siemaška susitiko su LLA Žemaičių Legiono štabo atstovais ir 1945 m. rugsėjo pabaigoje perėmė Žemaičių Legiono vado pareigas. Pradžioje jo štabas buvo prie Varnių, vėliau Mažeikių aps., Sedos vls. Sujungęs vienon vadovybėn žemaičius laisvės kovotojus, 1946.III.15 jis nuvyko į Vilnių ir susitiko su LGP tarybos nariais, jų tarpe kpt. J. Noreika-“gen. Vėtra”. Bet netrukus po šio susitikimo, 1946 m. pavasarį mjr. J. Siemaška gyvas pateko į NKVD rankas, ir liudininkų pasakojimu, buvo pakartas Telšiuose. Po mjr. J. Siemaškos mirties Žemaičių Legiono vadas buvo jau nebe karininkas, bet ekonomistas *Fortunatas Ašoklis*, taip pat žuvęs laisvės kovoje.

Kretingos apskr. kovojusiai “Kardo” rinktinėi vadovavo *ltn. Ožeraitis*. 1946 m. ankstyvą pavasarį jis įkliuvo į enkavedistų spąstus. Toks pat likimas ištiko ir Žarėnų partizanų būrio vadą *ltn. Venclauską*. 1945.IV.4 jis slapta vyko į Žemaičių Legiono štabą Alsėdžių apylinkėse ir čia užėjo ant NKVD slapukų. Taip pat reikia nepamiršti, kad 1944 m. rudenį ir 1944-45 m. žiemą žemaičius partizanus dažnai lankė ir ne vienų kautyinių sekmėmis bei skaudžiais nuostoliais dalinosi, LLA centrinio štabo atstovas *ltn. Adolfas Eidimtas*, nužudytas Vilniuje 1945 m. pavasarį

Iš kaikurių naujausių liudininkų pasakojimų matyti, kad 1949-52 m., partizanų sąjūdžiui, dėl didelių nuostolių ir iš kitur nesulaukiamos

paramos, blėstant, nebedaug karininkų bebuvę likę vadovybėje. Antai, 1949 m. rudenį iš Juodaičių miškų, Raseinių apskr., išniro partizanų vora. Visi jie dėvėjo lietuviškomis kariškomis uniformomis, su Gedimino stulpais — Raseinių rinktinės ženklu — ant rankovių. Gi rinktinės vadas tuo metu buvo Raseinių gimnazijos moksleivis B. A. Kai vyresnieji broliai bei vadai, jų tarpe ir karininkai, liko išguldyti kovų laukuose, jų žygdarbiai ir aukos įkvėpė jaunimą užimti kritusiųjų brolių vietas.

Prof. Stasio Žymanto žiniomis 1951 m. suparalizavus LLKS Tarybos prezidiumo pirmininką *kpt. Juozą Žemaitį, ltn. Adolfas Ramanauskas* - “*Vanagas*” perėmė jo pareigas. Kadangi kpt. J. Žemaičio veikla ilgesnį laiką buvo žinoma Žemaitijoje, tikėtina, kad jis bus vienas iš ilgiausiai išsilaukusių karininkų žemaičių partizanų tarpe ir pasiekęs pačias viršūnes rezistencijos vadovybėje tais skaudžiais rezistencijai metais, kai žuvo J. Lukša-“*Daumantas*” ir kai buvo suduoti kiti pagrindiniai smūgiai vilties dar vis nepraradusiems broliams partizanams.

Š.m. rugpjūčio 31 d. ir rugsėjo 1 d. “*Tiesa*” plačiai atskleidžia buvusio vieno iš narsiausių partizanų vadų — “*Žilaičio*” — veiklą. Bolševikai vengia minėti tikrosios šio karininko pavardės, tik pastebi, kad jis užsienyje baigė Karo akademiją ir jo daliniai siekė Raseinių, Tauragės ir

Telšių apskritis. Labai galimas dalykas, kad po "Žilaičio" slapyvarde bolševikai slepia kpt. Juozą Žemaitį.

Komunistinio "Švyturio" 1966 m. Nr. 8, 9 ir 10 paskelbta buvusios partizanų ryšininkės mokytojos Eug. G. prievartinė išpažintis. Dokumentuodama žuvusius partizanus, ji pastebėjo, kad buvęs sušaudytas ir kpt. J. Žemaitis, "buržuazinės kariuomenės karininkas", baigęs Prancūzijos akademiją. Tad tik ką perskaičius "Žilaičio" veiklą komunistinėje versijoje ir įsigilinus į prof. St. Žymanto užuominas, kad kpt. J. Žemaitis buvęs suparalizuotas, kitokį šio didvyrio likimą sunku įsivaizduoti, kaip tik mirtį pakariant ar sušaudant. Tad gal čia ir tiesą rašo buvusi partizanų ryšininkė mokytoja Eugenija G.

Trumpai žvilgterėjus į žemaičių rezistenciją, tarp kitų iš jos neišbraukiami lieka tie du didieji vardai: mjr. Jono Siemaškos ir kpt. Juozo Žemaičio.

PIETŲ LIETUVA

Pietų Lietuvos (Suvalkijos, Zanavykijos ir Dzūkijos) rezistencija mums yra geriausiai pažįstama, nes iš tų kovų lauko, 1948 m. pradžioje, laisvąjį pasaulį pasiekė 1946.XI.1 partizanų vadovybės į kapitono laipsnį pakeltas ir visų Lietuvos partizanų tuometinio vado plk. "Vyčio" adjutantu paskirtas kpt. Juozas Lukša - "Daumantas", mums palikęs didžios vertės dokumentinių atsiminimų tomą "Partizanai už geležinės uždangos" (antroji papildytoji laida, pavadinta "Partizanų" vardu). Dalis J. Daumanto minimų slapyvardžių laiko tekmės jau yra atskleista viešumai. Tarp jų yra ir eilė karininkų.

Antrosios bolševikų okupacijos metu pirmieji žygiai centralizuoti gausių Lietuvos partizanų veiklą buvo pradėti Suvalkijos užkampyje — Skardupio bažnytkaimyje. 1945 m. birželio mėn. į Skardupį buvo pakviestas kpt. *Taunys* ir paskirtas rajoninio štabo viršininku. 1945 m. rugpjūčio mėn. ten pat buvo sudarytas "Tauro" apygardos štabas ir jo viršininku išrinktas ltn. *Vytautas Bacevičius*. Bendra politinė vadovybė buvo pavesta plk. *Butkevičiui*. Kpt. *Tauniui* ir ltn. *V. Bacevičiui* neilgai teteko išbūti pareigose. 1945 m. lapkričio mėn. jie buvo pasiųsti į Kauną ryšių reikalais. Iš ten jie jau nebe grįžo, nes buvo suimti. Toliau "Tauro" apygardai vadovavo *majoras Mykolas Jonas*, žuvęs 1946 m. birželyje, kurio tikrosios pavardės dar nežinome. "A" apygardai vadovavo plk. "Kazimieraitis" (Juozas Vitkus). 1946 m. balandžio 23 d. abiejų apygardų vadai susitikę nutarė sudaryti bendrą Pietų Lietuvos partizanų štabą, kurio vadu buvo išrinktas plk. *Juozas Vitkus*. Bet ir šis drąsus rezistentas žuvo 1946 vasa-

ra dzūkų miškuose. Jis buvo gimęs 1901 m. Tirkšliuose; 1926 m. baigė Augštųjų Karo Technikos kursų statybos laidą, 1934 m. — karo inžinerijos mokyklą Briuselyje. Grįžęs į Lietuvą buvo paskirtas į pionierių batalioną, vėliau į Karo mokyklą lektoriumi. Jau pirmame bolševikmetyje įsijungęs į rezistencijos veiklą, su ja nesiskyrė ir nacių okupacijos metais, o antrajame bolševikmetyje likimas jam lėmė išeiti į ginkluotos kovos lauką ir būti kovojančių vyrų vadu. Kovos lauke jis ir žuvo, palikdamas labai nedaugelio pokario partizanų eilėse kovojusiųjų augštojo laipsnio karininkų tarpe patį šviesiausią vardą.

Vienas iš plk. J. Vitkaus bendradarbių antinacinėje rezistencijoje — ltn. *Vytautas Gontys*, kilęs iš Šiaulių, 1943 m. atvyko į Leipalingį mokytojauti. Pagal bolševikų paskelbtus dokumentus, nacių okupacijos metais plk. Vitkus lankydamasis pas ltn. V. Gontį ir jie planavę partizaninę veiklą galimos bolševikų okupacijos atveju. Kai raud. armija vėl sugrįžo į Lietuvą, ltn. V. Gontys suorganizavo partizanų dalinius Leipalingio apylinkėse, Pūščių miškuose, ir jiems vadovavo. Ltn. V. Gontis pavardė iš sovietinių šaltinių dingsta kartu su plk. Vitkaus mirtimi ir jo likimas yra nežinomas. Trys buvę Pūščių miško partizanai buvo viešai pakarti Alytuje 1951 m. gruodžio pradžioje. Tai — *Zigmas Stravinskas*, *Juozas Kvedaravičius* ir *Petras Simonavičius*. Šis žiaurus sprendimas buvo įvykdytas tik ką neseniai žuvus kpt. *Juozui Lukšai* (1951 m. spalio mėn.). Tų pačių metų vasario 16 d. Subartonių miškų, literatūros klasiko *Vinco Krėvės* gimtųjų Subartonių pašonėje, buvo sunaikintas paskutinis partizanų bunkeris, o Lazdijų apylinkėse, enkavedistų į spąstus buvo gudriai įviliotas Lazdijų apylinkėse veikusio "Keršto" partizanų būrio narsus vadas ltn. *Šumlinskas*. Šio vyro priešas niekaip negalėjo sunaikinti kovos lauke. Todėl, suėmė leitenanto žmoną, o vėliau pas ją į kameras įsodino užsimaskavusį NKVD suokalbininką. Šis prikalbėjo Šumlinskienei bėgti į laisvę. Buvo slapta užmegzti ryšiai su jos vyru. Tačiau, visa tai žinojo NKVD. Vos jiems tik pabėgus, ant žmonos belaukiančio Šumlinsko užgriuvo enkavedistai ir jį gyvą suėmė. Apie tai tik prieš kelis mėnesius paskelbė komunistinė "Tiesa", o šį išdavimą įvykdęs L. Kimževas, kuris jau anksčiau buvo pražudęs kelis partizanus, dabar yra tarybinis deputatas, taigi, dabartinės pavergtos Lietuvos "seimo" atstovas.

Tarp plk. Vitkaus kovotojų svarbų vaidmenį suvaidino ir kpt. *Domininkas Jėčys*, savu laiku buvęs Šiaulių apskrities šaulių rinktinės vadas, vėliau — civilinis tarnautojas Alytuje, o oku-

pacijų metais — pagrindžio narys. Antrosios bolševikų okupacijos pradžioje jis buvo atskiros "Dzūkų" partizanų rinktinės vadas. Po plk. J. Vitkaus mirties vėl buvo padalintas į atskiras apygardas neseniai įkurtas Pietų Lietuvos partizanų štabas. Taip gimė dzūkų partizanų "Dainavos" apygarda. 1946 m. rudenį šios apygardos vadu buvo išrinktas kpt. D. Jėčys — "Ažuolis", plačiai minimas J. Daumanto "Partizanuose". Jam pavyko gerai suorganizuoti visą apygardą, ją suskirstant į rinktines, kuopas, būrius. Tačiau, 1947 m. rugpjūčio 11 (pagal J. Daumantą liepos 11) "Dainavos" apygardos štabo bunkerį išliko didelė nelaimė — jį paslapčiomis apsupo milžiniškos priešų jėgos. Beviltiškų kautynių metu žuvo apygardos vadas kpt. D. Jėčys su keliais kitais štabo nariais, o bolševikai, netverdami džiaugsmu, pirmą kartą spaudoje viešai paskelbė, kad sunaikintas pagrindžio organizacijos centras — "Dainavos" apygardos štabas. Iki tol apie organizuotą partizanų veiklą, štabus, bei pagrindžio spaudą buvo tylima.

Po šios nelaimės "Dainavos" apygarda nesilikvidavo, jai stėjo vadovauti nauji žmonės ir partizanų veikla Pietų Lietuvoje buvo gyva iki 1951-52 m. Taip pat yra žinoma, kad paskutinis "Dainavos" apygardos vadas buvo *ltn. Adolfas Ramanauskas*, bolševikų pagautas Vengrijos sukilimo dienomis, 1956 m. rudenį ir Kaune, be teismo, sušaudytas. *Ltn. A. Ramanausko* — "Vanago" bunkeryje yra slapstęsis, iš Vakarų 1950 m. atgal į kovos lauką grįžęs, partizanų kapitonas Juozas Lukša, o *ltn. Ramanauskui*, paskutiniaisiais rezistencijos metais, kada didžioji dalis aktyviųjų kovotojų ir ypač vadų buvo jau žuvę, teko suvaidinti žymų vaidmenį. Jo veiklai rezistencijoje aptarti reikia atskiros straipsnio, kuriam autentiškų žinių, rašančio šiuos žodžius, jau yra surinkta. Bet pačios pagrindinės žinios turi būti Lietuvos okupanto paruoštoje NKVD 50-ties metų sukakties istorijoje. Ištraukos iš to ruošiamo leidinio prieš keliolika mėnesių buvo paskelbtos komunistinėje spaudoje. Jos plačiai lietuviams ir *ltn. Ramanauską*. Bet iki šiol knyga dar nepasirodė, nors sukaktuviniai metai ir praėjo. Matomai, užkliuvo už Maskvos cenzorių.

Baigiant, negalima užmiršti ir *ltn. Martyno Vičkačkos*, Onušio (Trakų aps.) būrio vado, dalyvavusio didžiajame Dzūkijos ir Vilnijos partizanų atstovų pasitarime, Meškučių km., Onušio vls., 1945 m. vasario mėn. 5 d., kur buvo susirinkę 160 - 180 partizanų vadų ir dalinių atstovų. Pas *ltn. M. Vičkačką* ne kartą lankėsi ir augštesniojo štabo atstovas *ltn. "Lūšis"*, padėjęs gerai suorganizuoti Onušio, Trakų bei Vėlkininkų apylinkių laisvės kovotojus. *Ltn. Vič-*

Kpt. Juozas Daumantas-Lukša, baigęs partizanų Karo mokyklą, aprašė jų kovas. 1951 m. jis žuvo kovos lauke už Lietuvos laisvę.

kačka priešui į rankas pateko 1945 m. rugpjūčio mėn. 27 d., o vėlesnių šio būrio vadų bunkerį NKVD surado tik 1949 m. rugpjūčio mėn., ketveriems metams praslinkus nuo pirmojo vado suėmimo.

Į kuri Lietuvos kampelį bežvelgsime, visur rasime buvusių partizanų kovų pėdas. Mažosios Tarybinės enciklopedijos I tome minimos 175 vietovės, kur buvo pasireiškę partizanų veiksmai pokario dešimtmetyje. Kai išeis visi trys tomai, tokių vietovių skaičius sieks 500. Tai žinia, kaip plačiai pokario Lietuvoje buvo suliepsnojęs laisvės sąjūdis, o šiame straipsnyje specialiai atrinktos Lietuvos kariuomenės karininkų pavardės, toli gražu, ne visos, akivaizdžiai mums byloja apie Lietuvos karininkijos įnašą į partizanų vestą Lietuvos laisvės kovą.

Žvelgiant į tai, negalima sakyti, kad Lietuvos kariuomenės egzistencija ir jos herojinis epas baigėsi bolševikams ją, kaip savistovų vienetą, likvidavus ir įjungus į raudonosios armijos 29 šaulių korpa. Lietuvos kariuomenės tradicijos buvo tęsiamos ir per partizanų laisvės kovų dešimtmetį, ir visas šis laikotarpis Lietuvos istorijoje nušvinta naujo herojinio epo spinduliais. Laisvėje esantiems ramovėnams, birutietėms ar šauliams belieka premijomis ir kitokiais būdais skatinti laisvuosius menininkus, kad to laikotarpio atspindžiai būtų įamžinti literatūroje, dailėje, muzikoje. Tai būtų geriausias paminklas partizanų eilėse kritusiems karininkams ir kitiems laisvės kovotojams.

(Be autoriaus sutikimo šį straipsnį draudžiama perspausdinti kituose laikraščiuose ar leidiniuose. — Red.)

MAŽOSIOS LIETUVOS DRAGŪNŲ PULKAS

DR. P. REKLAITIS

*Lygios lankos, žalios pievos,
Balti dobilėliai;
Čia vaikščiojo, uliavojo
Du baltu dragūnu.*

*Ei jūs, dragūn dragūnėliai
Balti dobilėliai,
Ko vaikščiojat uliavojat
Po Slezingės žemę?*

*Ir atlėkė juodas varnas,
Juodasis varnelis,
Ir parnešė baltą ranką
Ir aukso žiedelį.*

*Ei tu, varne, juodvarne,
Juodasis varneli,
Kur tu gavai baltą ranką
Ir aukso žiedelį?*

*Už Kistrino, pas Kistriną
Didžioj krygėj buvau;
Čion gavau aš baltą ranką
Ir aukso žiedelį.*

Lietuvių liaudies daina (1)

Mažosios Lietuvos gyventojų prisiminimuose tvirtinama, kad Klaipėdos krašto lietuviai didžiudavosi karinę prievolę atlikę pas Tilžės dragūnus.² Šiam pulkui pernai būtų suėję 250 metų. Čia reprodukuojama litografinė vinjetė išleista jubilėjiniame leidinyje, kuris pasirodė prieš 100 metų, kai buvo sukakę 150 metų nuo pulko įsteigimo (Pav. 1). Nežinome, ar prof. H. Kretschmeris, kuris 1866 m. Berlyne nupiešė šią vinjetę, vadovavosi prūsiškuoju pagrindinumu ar priešingai šamojinga vaizduote, šalia prūsiškųjų pulko emblemų įjungdamas į dekoraciją Lietuvos Vytį. Prūsijos pulko simbolikoje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės herbas yra įdomus istorinis anachronizmas.

Pulko istorija yra prūsiška valstybiškąja prasme, ir prasideda toli nuo Lietuvos. Augustas II Saksonijos ir Lietuvos-Lenkijos karalius atidavė Prūsijos karaliui 780 saksų raitelių, iš kurių Prūsijos generolas-majoras Wuthenow, Potsdame, prie Berlyno, savo karaliaus 1717 balandžio 19 d. įsakymu suformavo dragūnų pulką. Šitie dragūnai vadinti "porcelianiniais"; mat buvo pasakojama, kad Prūsijos karalius už perleistus saksų raitelius Augustui II-jam padovanojo porceliano ir gintaro dirbinių kabinetą (kollekciją). Tų pačių 1717 m. gruodžio mėn. pulkas išžygiavo į Mažąją Lietuvą. 1718 m. sausio mėn. 10 d. jis pasiekė Įsrutį, kur įsikūrė štabas, atskiros dalys sustojo Tilžėje, Ragainėje, Goldapėje, Stalupėnuose ir Pilkalnyje. 1794-1800 m. Tilžėje miestiečių lėšomis buvo pastatytos specialios kareivinės visam pulkui.³

Lietuvius buvo pradėta verbuoti neužilgo po pulko įsikūrimo Tilžėje, kaip rodo lietuvių liau-

dies daina mininti baltus dragūnus Silezijos karuose (prieš 1745). Mažojoje Lietuvoje stovintį pulką turbūt jau XVIII a. pradėta vadinti, iš pradžių neoficialiai, "lietuviškuoju", galbūt dėl jame tarnaujančių lietuvių, bet greičiau teritorine prasme. Būdvardinė lytis vokiško žodžio "litauisch" yra dviprasme — lietuviškas pagal lietuvių, arba lietuviškas pagal Lietuvą, kaip kraštą. Prūsijos valstybėje buvo pulkų vadinamų Westfalijos, Vakarų Prūsijos, Silezijos, Rytų Prūsijos. Lietuva Prūsijoje buvo taip pat teritorinė—administracinė sąvoka, Rytprūsiams nesubordinuota, bet koordinuota. Tai pvz. rodo ministerio Schrötterio 1798-1802 m. paruošto garsaus žemėlapiu titulinis: "Karte von Ost-Preussen nebst Preussisch Litthauen und West-Preussen." Prūsijos Lietuva buvo suprantama ne kaip Rytprūsių dalis, bet labiau kaip atskira Prūsijos valstybės provincija.

Aprašomasis dragūnų pulkas No. 7 nuo 1739 metų oficialiai būdavo vadinamas vadų vardais. 1808 m. lapkričio 7 d. jis buvo pavadintas, tiesa, "Rytprūsių dragūnų pulkas", bet 1808 m. lapkričio 14 d. jau gavo vardą "Dragūnai No. 3 Lietuvos dragūnų pulkas". 1816 m. žodis "lietuviškas" (lietuvių) būdavo dedamas į skliaustelius. 1818-1860 m. pulkas buvo vadinamas paprastai "Dragūnų pulkas No. 1". 1860 m. liepos mėn. 4 d. įsakymu pulkas atgauna savo seną vardą "lietuviškas dragūnų pulkas (No. 1)". 1861 m. panaikina mi skliausteliai apie No. 1, o 1861 m. spalio mėn. 18 d. pridedamas ir pulko garbės vado Prūsijos princo Alberto vardas.⁴ Šis vardas pulkui išsilaiškė iki jo likvidacijos 1919 m. Jo tradiciją iki 1945 m. kapituliacijos laikė "Kavalerijos 1 pulkas".

Veteranai dar ir po II Pasaulinio karo, šaukdami savo suvažiavimus, neužmiršdavo prie pulko vardo pažymėti "Litth."⁵

Kiek lietuvių šiame Prūsijos dragūnų pulke tarnavo turimi šaltiniai nenurodo. Savaiame aišku, kad nevisuomet pavardės lytis sutampa su išpažįstama tautybe, bet nesant duomenų apie tautybę, tenka vadovautis pavardžių kalbine forma, kad bent apytikriai išaiškinti lietuviško elemento apimtį jo kilmės prasme.

Iš Kählerio patiekiamo karininkų sąrašo galima matyti, kad karininkai XIX amžiuje pulke buvo, be mažų išimčių, vokiečiai, daugiausia bajorai, kilę iš Prūsijos dvarų. Du karininkai su lietuviškai skambančiomis pavardėmis minimi 1760 m.: jaunesnysis leitenantas von Tyszka iš Prūsijos ir von Butramenewicz (Butrimavičius) iš Lenkijos, greičiau iš Lietuvos, nes Didžioji Lietuva anuo metu laikyta Lenkijos karalystės dalimi. Lietuva, kaip karininko tėvynė pirmą kartą nurodoma 1756 m.: profosas t.y. karo policijos vadas Albus Matzkus — aus Litthauen.⁶ 1805 m. minimas leitenantas Franz von Jagmin (Jagminas) iš vad. Neu-Ostpreussen t.y. iš Suvalkijos. 1806 m. lapkričio mėn. ordinu apdovanotas puskarininkis Packolatis. Nuo 1813 m. Lietuva kaip tėvynė karininkų sąrašė pažymima dažniau, bet šie visi iš Lietuvos kilę karininkai turi vokiškas pavardes.

Kitokia buvo kareivių etnologinė sudėtis. Nors pilnų kareivių sąrašų neturime, bet iš dragūnų pavardžių minimų išimtinėmis progomis galima spręsti, kad XIX a. mažiausiai 30% kareivių turėjo lietuviškos formos pavardes, taigi bus buvę kilę iš, daugiau ar mažiau, lietuviškų kaimų. 1759 m. mūšyje prie Torgau atakoje austrų nelaisvėn paimtas dragūnas Wandszus tuoj austrų generolo su dovanomis paleidžiamas sakant: "Tokį drąsų vyrą reikia drąsiajam pulkui išlaikyti".⁷ 1806 m. lapkričio mėn. ordinais dekoruojami dragūnai Letat ir Albat.⁸ 1812 m. liepos mėn. pasižymėjusiųjų tarpe minimas dragūnas Jurkātis, 1812 m. spalio mėn. dragūnai Puskepat ir Prischat, 1813 m. balandžio mėn. — Spudėit, Lotories, Larkschat; 1813 m. rugpjūčio mėn. geležinį kryžių gavusiųjų sąrašė lietuviškų pavardžių daugiau: dragūnai Albat, Priwat, Mekschat, Lenkeit, Steguweit, Krickszuns, Borat, Gerulat, jun., Lekschat, Kalweit, Dowidat, Stachulat, beto iš šaulių dalinio grandinis Donalitus (Donėlaitis) ir Buttkus.⁹ Karaliaučiaus Pilies-Bažnyčioje buvo paminklinė lenta su 1813-1815 m. dragūnų pulko žuvusiųjų bei mirusiųjų pavardėmis, jų tarpe rasimė Donalitus J., v. Tyszka, Jurkat, Podzkus, Burblies, Jodat, Kūmst, Kudzus, Steppons, Staschulat, Meschkat, Pet-schulat.¹⁰

Pav. 1. Mažosios Lietuvos dragūnų pulko 150 metų jubilėjaus titulinė vinjetė. Dešinėje matomas Lietuvos Vytis, kairėje žemai — XVIII a. "porcelianinis dragūnas". Nuotrauka iš Kählerio veikalo (Johann-Gottfried-Herderio Instituto biblioteka Marburge).

1812 m. rugsėjo mėn. mūšių aprašyme išliko užfiksuotas toks kuriozinis epizodas, kuris truputį praskleidžia lietuvybės klausimą pulke. Rusų 6 svarų kulka-sviedinys pataikė grandiniui Markšaičiui (Markschat) į balno sągą. Raitelis, cituojant Kählerį, sušuko: "Kas tass Paukstene (was ist das für ein Vogel)!" ir savo ranka pagavo šitą kulka, kuri net raitelio nei žirgo nesužeidusi.¹¹ Sakinys lietuvių kalba vokiškame šaltinyje, kad ir netiksliai perduotas, nelauktai mums vaizdžiai parodo, kad bent XIX a. pabaigoje pulke, nežiūrint vokiškos vadovybės, lietuvių kalba buvo kasdieninis reiškinys.

1870-71 m. kare Prancūzijoje žuvo 1 karininkas ir 30 dragūnų, jų tarpe Šiemoneit, Graetschus, Jurgis(!) Baltruschat, Waltereit. Geležinį kryžių gavo kitų tarpe Adomeit, Gandras, Kliwoneit, Petereit, Schobriēs. Nuo 1879. XII pamal-

Pav. 3. Mažosios Lietuvos dragūnų pulko uniformos 1867 m. Nuotrauka iš Kählerio veikalo (Johann-Gottfried-Herderio Instituto biblioteka Marburge).

dos pulkui laikomos Tilžės Lietuvių Bažnyčioje (Litthausische Landkirche), kurioms praversti paskirtas superintendentas Hoffheinzas.¹²

Lietuviškų pavardžių daugiau mini Pirmojo Didžiojo Karo operacijų aprašymas. Minimi vakmistrai pavardėmis kaip Laurischkat, Surkus, pulko gydytojas dr. Josties ir kaikurie kiti turėję žemuosius karininkų laipsnius. Žuvusiųjų, sužeistų ir dingusiųjų kareivių sąrašas apima 276 pavardes, iš kurių 70 aiškiai lietuviškos.¹³ Visa tai rodo, kad valstiečių ir lietuvių kilmės karių pulke padaugėjo, jų pakilimo galimybės išsiplėtė, kas nereiškia, kad lietuviškumo gyvybė būtų sustiprėjusi. Lietuviškos pavardės, kaip buvo pastebėta, tik nurodo į lietuvišką kilmę, bet nereiškia tautybės pilna prasme. Ypač XX a. pradžioje lietuviškų pavardžių turėtojai, kaip moko mūsų patyrimai Klaipėdos krašte, nemaža dalimi lietuvių tautinės sąmonės neturėjo ir lietuvių kalbos jau nevertėjo. Šiuo klausimu autentiškų liudijimų, pvz. platesnių atsiminimų formoje, neturime.

Mažosios Lietuvos dragūnų pulkas dalyvavo visuose Prūsijos valstybės karuose XVIII a., Si-

lezijos kare, Septynių metų kare, 1807 m. kovojo prieš Napoleoną prie Prūsijos Ylavos, lydėjo karalienę Luizą per Kuršių Neringą į Klaipėdą.¹⁴ Apie atskiras operacijas buvo išlikę istorikų panaudoti smulkūs raportai, kaikuriems žygiams maršrutai. 1812 m. birželio mėn. 28 d. abu lietuvių eskadronai perėjo sieną dalyvaudami Napoleono žygyje prieš Rusiją, žygiavo pro Tauragę, Skaudvilę, Nemakščius, Viduklę, Raseinius, okupavo Panevėžį, Telšius, Šiaulius, Smilgius, Pušalotą, Joniškėlį, kovėsi prie Mūšos, užėmė Mintaują ir Bauskę, kurios apylinkėse kovėsi su rusais, taip pat prie Rygos. Traukdamiesi 1812 m. 26-28 gruodžio prie Piktupėnų ir Ragainės turėjo paskutinius susirėmimus su rusų kavalerija. 1813 m. kovėsi prieš Napoleoną prie Leipciogo, žygiavo į Prancūziją, iš kur 1816 m. grįžo į Tilžę. 1863 m. Lietuvoje ir Lenkijoje prasidėjus sukilimui Mažosios Lietuvos dragūnams buvo liepta saugoti Prūsijos sieną.¹⁵

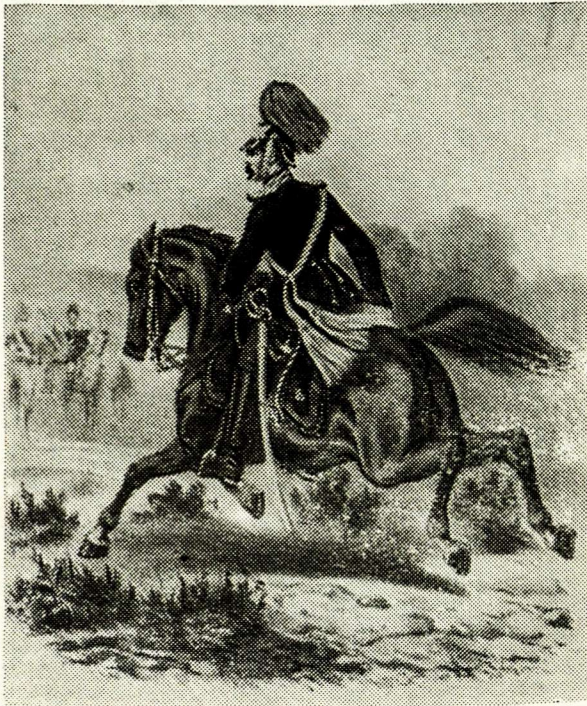
Pirmojo Didžiojo Karo metu pulkas kovodamas su rusais vėl operavo daugiausiai Lietuvos teritorijoje. 1914 m. rugpjūčio mėn. priešinosi rusams prie Eitkūnų ir Kybartų, įsivėlė į sunkias kovas Mozūrų ežeruose ir Augustavo apylinkėse. 1915 m. vasario mėn. 11 d. peržengė Prū-

Pav. 3. Mažosios Lietuvos dragūnų pulko kariai kovojant prieš Napoleoną 1813 m. Dragūnas vilki "litevka". (Originalas autoriaus rinkinyje).

sijos sieną, užėmė Marijampolę ir įsikasė prie Šešupės krantų (1915 m. gegužės mėn. 14 d. iki rugpjūčio mėn. 15 d.). 1915 rugpjūčio mėn. 9 d. persikėlė per Nemuną ties Seredžiumi, pulko eskadronai dalyvavo sunkiose puolimo ir žvalgyimo operacijose į šiaurę nuo Kauno ir Neries, ruože Vendžiogala - Jonava - Skaruliai - Kernavė - Musninkai, iš kur pasuko šiaurėn į Ukmergę (1915 m. rugpjūčio mėn. 9 d. - rugsėjo 6 d.). Turėdami daug nuostolių kovose dėl Vilniaus, miestą iš šiaurės apeidami ir apsupdami rusų kariuomenę, pasiekė Smurgainius (1915 m. rugsėjo mėn. 9 d. - 30 d.). Pulko 5 eskadronai turėję po 115 raitelių, dabar teturėjo kovai tinkamų raitelių tik maždaug po 90. Po kovų prie Drisvėtų ežero ir Kurše (1915 m. spalio mėn. 10 d. iki lapkričio mėn. 1 d.) pasibaigė pulko pirmasis frontinis kovos tarpsnis. Paskirtas poilsiu pulkas Kurše gavo uždavinį saugoti pajūrio krantą (1915 m. lapkričio mėn. 2 d. iki 1917 m. rugpjūčio 23 d.). 1917 m. vasarą pulkas vėl metamas frontan, dalyvavo žiauriuose kovose prie Rygos (rugsėjo 1 d. iki spalio mėn. 21 d.) ir prieš plėšikus Lietuvoje (lapkričio mėn. 2 d. iki 1918 m. vasario mėn. 2 d.). Kovoiant jau prieš bolševikus 1918 m. jojo į Estiją ir į Ukrainą (vasario mėn. 22 d. iki gruodžio 31 d.). Iš Ukrainos raiti jodami visą kelią,

Pav. 4. Mažosios Lietuvos dragūnų pulko adjutantas (Originalas autoriaus rinkinyje.)

Pav. 5. Mažosios Lietuvos dragūnų pulko atsisveikinamoji vinjetė. Dragūnas I-jo Pasaulinio karo aprangoje. Fone Tilžės miestas su Luizės tiltu per Nemuną. Apačioje vardai vietovių, kur mūsų pulkas dalyvavo. Nuotrauka iš Osterroht'o veikalų. (Göttingeno universiteto biblioteka.)

dragūnai sugrįžo į Tilžę 1919 m. vasario mėn. 23 d. Pulko vadas, pasitraukdamas iš Ukrainos, nevykdė štabo įsakymo grįžti traukiniu ir taip išvengė apiplėšimų ir žudymų. Kariuomenės teismas vadą vėliau už šį nepaklusnumą išteisino pripažindamas, kad jis pasielgė teisingai.¹⁶

1919 m. spalio 1 d. pulkas likviduojamas. Jo eskadronų likučiai sujungiami su ulonų pulku sudarant vieną "Kavalerijos pulką 1", kurio pirmasis eskadronas perėmė buv. Lietuvių Dragūnų Pulko tradiciją.¹⁷

Dragūnai XVIII a. ginklavimą turėjo pestininkų. Dar Pirmajame Didžiajame Kare kovose naudojo raitelių jietis. Uniforma steigimo metu buvo balta, bet 1745 m. įvesti mėlyni švarkai su raudonais ženklais. Mėlyna ir raudona, kaip pulko spalvos, pasiliko iki 1910 m., kada buvo įvesta taip pat pilkai-žalia apranga pritaikyta lauko

operacijoms; senoji uniforma tuo tarpu buvo pakikta paradams (žr. pav. 2-5).

¹ Plg. Z. Kuzmickis: Lietuvių literatūra I. Kaunas 1931, p. 68. Daina atspindi istorinius įvykius. Slezingės žemė reiškia Sileziją. Silezijos karai vyko 1742 m. ir 1744 m. Pirmajame Silezijos kare žuvo 152 dragūnai, kas paaiškina dainos tragišką simboliką. Dragūnai balti, nes pirmoji dragūnų uniforma buvo balta, bet jau 1745 m. įvesta mėlyna uniforma. Taigi, daina sukurta iš elementų senesnių kaip 1745 m.

² Eugen Kalkschmidt: Vom Memeland bis München. Erinnerungen. Hamburg-Bergedorf 1948, p. 26.

³ Kähler: Einhundert und fünfzig Jahre des königlich preussischen Litthausischen Dragoner-Regiments Nr. 1 (Prinz Albrecht von Preussen) seit seiner Errichtung am 1. May 1717 bis zur Gegenwart. Berlin 1867, p. 5, 11 ir tt.; Osterroht und Herrmann: Geschichte des Dragoner-Regiments Prinz Albrecht von Preussen (Litthausisches) Nr. 1 1717-1919, Berlin 1930, p. 3 ir tt.

⁴ Kähler p. 801-803.

⁵ "Bund ehem. Tilsiter Prinz Albrecht Dragoner Litth. Nr. 1." Skelbimas suvažiavimui Hannoveryje. Plg. Deutsche Soldaten-Zeitung. München, 20. April 1962, Nr. 15.

⁶ Kähler p. 663.

⁷ Osterroht u. Herrmann p. 9.

⁸ Kähler p. 8.

⁹ ten pat p. 216, 317, 370.

¹⁰ ten pat p. 613-614.

¹¹ ten pat p. 290.

¹² Sieg: Geschichte des Dragoner-Regiments Prinz Albrecht von Preussen (Litthausisches) Nr. 1 1867-1881. Berlin 1883, p. 165, 244, 259.

¹³ Kullat, Kauschat, Graudons, Uszkoreit, Auschrat, Condereit, Giewat, Jurgeleit, Margies, Naujoks, Rimkus, Barbsties, Ruddies, Rasokat, Delkus, Schilloks, Gudat, Kawohl II Jurgis (!), Schaulies, Balzuweit, Ballandat, Woszlyu, Buttgerreit, Petereit, Jotzat, Petschat, Smuikat, Rudat Jurgis (!), Malskies, Raudies, Buttikus, Jakubeit, Kallweit, Dulies, Grigat, Balzuweit, Endrunat, Warnat, Alseiks, Schapoks, Wieberneit, Domscheit, Ellereit, Uredat, Saunus, Mikuscheit, Albrouscheit, Stirneit, Josteit, Mikat, Kischkat, Gailus, Grigoleit, Stepputis, Galgsdies, Szugat, Schwirkschliesz, Jagstat, Tomscheit, Endruhn, Stennull, Oksas, Baltruschat, Josupeit, Pallasdies, Smetons, Schaulies, Strasdat, Petrat. (Pavardės nelietuvintos,

cinio tinklo, išskiriant papapijų klebonus. Tuo pasinaudojo tuometiniai krašto okupantai—vokiečiai, be kliūčių sudarydami savo kariškos valdžios aparatą. Kraštas buvo žiauriai ekonomiškai išnaudojamas. Kariškoji valdžia slopino ir lietuvių tautinį judėjimą bei siekimą Lietuvai nepriklausomybę.

Gen. Liudendorfas, buvęs vokiečių kariuomenės generalinio štabo viršininkas, besilankydamas Lietuvoje, sugalvojęs, kad reikia Lietuvą ir dar kitus prie jos prieinančius plotus apgyvendinti vokiečiais. Taip jis rašo savo atsiminimuose. Kaip žinome, tada toks planas nepasisekė, bet jis vėl buvo pradėtas vykdyti per II-į Pas. karą.

Prelegentas lygino daugelį atvejų

Aus den Verbänden

Bund ehem. Tilsiter Prinz Albrecht Dragoner Litth. Nr. 1

Am 23./24. Juni findet das traditionelle Treffen der Kameraden mit ihren Angehörigen im Fürstensaal, Hauptbahnhof, Hannover, statt. Anmeldungen nimmt der Quartiermacher Kamerad Fritz Lorbach, Hannover-Herrenhausen, Rögner Str. 4, entgegen. Weitere Auskunft:

Bruno Masurath, 352 Hofgeismar, Marktstraße 13

Litth. Ulanen-Regiment Nr. 12 / Jäger-Regiment zu Pferde Nr. 9

Standort: Insterburg-Ostpreußen
2. Kavalleriebrigade

Unser diesjähriges gemeinsames Treffen findet statt: Am 23./24. September in Hannover, Thüringer Hof. Tagesordnung mit Zeitangabe geht jedem Kameraden zu. Termin bitte vormerken!

Die Vorsitzenden:

Ulanen-Rgt. 12: Oberstlt. a. D. W. Wahnschaffe, Wolfenbüttel, Eichendorffstr. 2

Jäger-Rgt. zu Pferde 9: Rittm. a. D. E. Schlange, Bonn-Beuel, Rheinstr. 33

Inf.-Rgt. „Prinz Carl“ (4. Großh. Hess.) Nr. 118

Vorl. letztes Treffen am 20. 8. in der alten Garnison Worms/Rhein. Auskunft:

Ob.-Stud.-Rat Dr. ...

Iškarpos iš vokiečių karių laikraščio (1961-62 m.) skelbiančios Lietuvių dragūnų plk. Nr. 1 ir Lietuvių ulanų plk. Nr. 12 tradicinius buv. karių suvažiavimus.

duotos taip kaip užfiksuota šaltinyje. Plg. Osterroht u. Herrmann p. 303-311).

¹⁴ Kalkschmidt p. 65.

¹⁵ Kähler p. 512.

¹⁶ Visas operacijas labai smulkiai aprašė savo veikle Osterroht ir Herrmann (žr. išnašą 3).

¹⁷ ten pat p. 273-274.

LIETUVOS KARIUOMENĖS ATKŪRIMO PRISIMINIMAS

DLK Kęstučio š. kp. lapkričio mėn. 24 d. suruošė Lietuvos ginkluotų jėgų atkūrimo minėjimą, pravestą susirinkimo forma. Jį atidarė kp. pirm. š. P. Petrušaitis. JAV Himną sugiedojo š. Ida Tamulėnienė. Kun. P. P. Činikas, MIC, šv. Kazimiero parapijos klebonas, perskaitė momentui pritaikintą maldą.

Svečias iš Čikagos, Jonas Dainauskas, skaitė paskaitą apie to meto padėtį krašte, kada buvo pradėta atstatyti Lietuvos valstybė. Karo veiksmai buvo nusiaubę kraštą. Masė pabėgėlių pasitraukė į Rusijos gilumą, panašiai kaip per II-į Pas. karą — į Vokietiją. Neliko jokio administra-

su šiandienine padėtimi. Kartais ir okupantų numatyti, kaip geriau pavergti kraštą, planai, gali būti panaudoti laisvės reikalui, tik reikia apie juos žinoti, todėl žinojimas yra labai svarbus ginklas laisvės kovoje.

Paskaita buvo gerai paruošta, atidengė daug nežinomų istorinių faktų, todėl, nors ir ilgoka, klausytojų buvo atydziai sekama.

Minėjimas buvo baigtas Lietuvos Himnu. Po minėjimo buvo pobūvis, kurio metu J. Dainauskas trumpai supažindino dalyvius su ano meto padėtimi Lenkijoje ir privačiai atsakė į paskaitoje paliestus klausimus.

Minėjime dalyvavo savanoriai — kūrėjai: plk. Jonas Kazitėnas, Steponas Satkūnas, Adolfas Vadeiša ir Julius Umbrasas. P. P.

LIETUVIAI SUMUŠA TOTORIUS TIES KLECKU

1506 m. rugpjūčio 5-8 d.

GEN. ST. DIRMANTAS

Nuo 1502 m. beveik kas met pasikartojantys totorių užpuolimai pasiekė DLK sritis gulinčias net į šiaurę nuo Pinsko balų. Čia lik šiol nebuvo nuolatinės gynybos, t.v., užtvaros. 1505 m. vasarą didysis totorių dalinys buvo pasiekęs Naugarduką, Vilnių, Minską, Polocką, Vitebską, Drucką. Mūsų padėtį sunkino tada karas su Maskva. Totoriai ir buvo Maskvos užsiundyti. Kai totoriai puolė ir sekančiais, 1506 m., su Rytų kaimynu galiojo paliaubos, o pati Maskva tada kariavo su Kazanės totoriais. Gegužės mėn. gale iš Krymo išsirengė keli tūkstančiai totorių, kurie, sunaikinę pakely žymius lietuvių Rusės plotus, ties Lojevų peržengė Dnieprą ir įsiveržė Tikrojon Lietuvon. Per Brahiną, Mozyrį ir Petrikavą jie pasiekė Klecką (kiek piečiau Nesvyžiaus).

Pats Klecko miestas, jau 1503 m. totorių sudegintas ir išgriautas, negalėjo apsiginti. Užpuolimas buvo staigus ir Slucko kunigaikštijos vėliava buvo išbėgiojusi. Totoriai Klecke įsitaisė pagrindinę stovyklą-bazę-rinkimosi vietą, totoriškai vadinamą *košą* (iš čia kazokų koš ir košo atamanas) ir visomis kryptimis išsiuntinėjo mažesnius raitus skaidinius t.v. čambulus, kurie jų įprastu kariavimo būdu, turėjo pelenais paversti kuodidžiausius plotus aplink košą, prisiplėšti gyvulių ir kitokių turtų bei grobio o svarbiausia — prisirinkti jaunesnių gyventojų, t.y., t.v., "jasyro", pardavimui vergijon į Azijos musulmonų žemes. Čambulai kelių dienų bėgyje turėjo baigti kiekvienas savo ekspediciją ir grįžti Klecko košan anksčiau, negu lietuviai suskubs sukelti gynybą.

Did. Lietuvos kunigaikštis Aleksandras jau 1506 m. kovo mėn., turėdamas galvoje pasikartojančius totorių nusiaubimus, Liublino seime pasirūpino apie apsigynimą. PR vaivadijose buvo sukelti bajorai o Tikrojoje Lietuvoje pradėta samdyti karius, daugiausiai serbus (tada vadina mus racais). Vienok tas pasirengimas buvo vykdomas lėtai ir liepos mėn. gale, kai D. k. Aleksandras atvyko iš Vilniaus į Lydą į lietuvišką seimą, — valdovo tarnyboje Lietuvoje buvo tik nedidelis serbų dalinys. O Lydoje buvo sužinota,

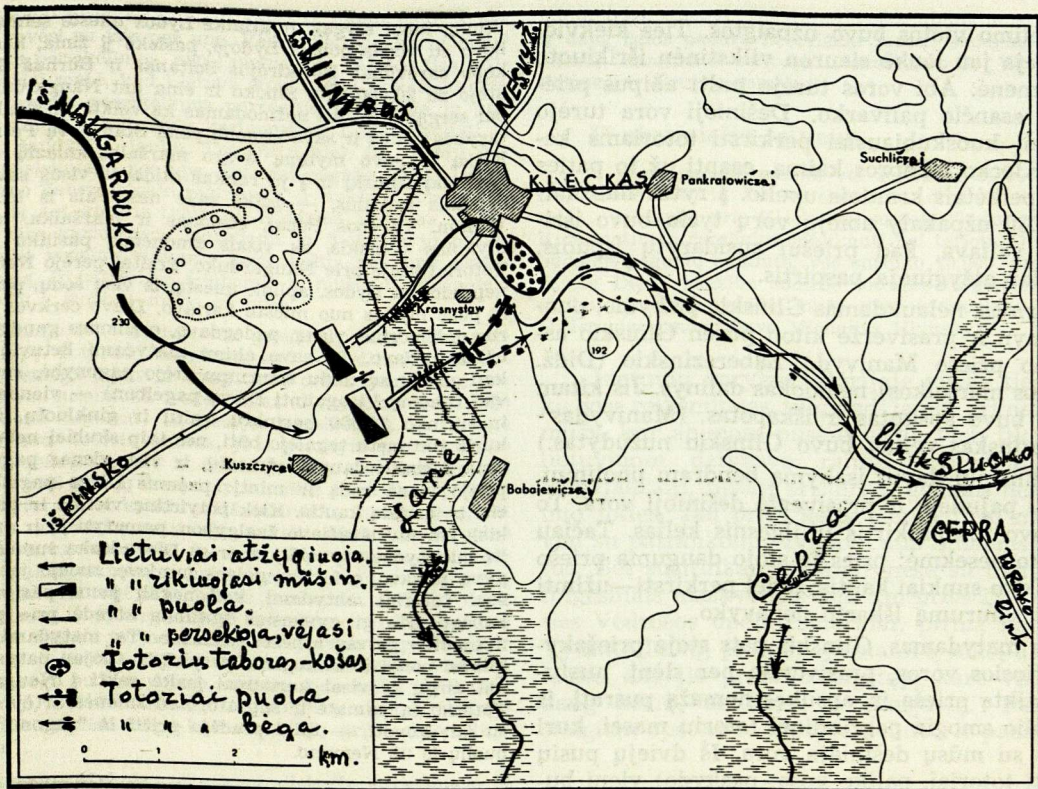
kad totorių čambulai degina kaimus nuo miesto vos tik vienos žygio dienos atstume. Did. kunig. pašaukė artimųjų Lietuvos sričių "žemės tarnybą", kuriai vadovauti, pats būdamas nesveikas, paskyrė Lietuvos etmoną Strumilą-Kišką ir dvaro maršalką kniazių Mykolą Glinskį.

Būdamas ligonis, kunigaikštis iš Lydos liepos 25 ant neštuvų grįžo Vilniun.

Laukdama kariuomenės susitelkimo, vadovybė žvalgybon buvo išsiuntusi iš serbų sudarytą joją, kuri suteikė apie priešą jau visai tikrų žinių. Netrukus ties Lyda susikaupė apie 7,000 Lietuvos karių. Šios jėgos branduolį sudarė "žemės tarnybos" Gardino, Naugarduko, Minsko, jau susitvarkiusio Slucko ir dar kitos vėliavos. Taipogi serbai ir dvaro 400 žirgų dalinys. Tai buvo vien tik jotis ir dvi patrankos (raitoji art.).

Rugpjūčio 3 d. kita joja atvedė pagautus totorius, kurie parodė, kad košas susimetęs Klecke o čambulai dar nėra grįžę iš "zagonų". Lietuviškoje stovykloje buvo nutarta skubiai žygiuoti prieš link: pradžioje sumušti — "nusemti" košą, o vėliau paeiliui susemti grįžtančius čambulus su grobiu ir jasyru. Išžygiuota nedelsiant, dar tos pačios dienos vakare ir, t.v. "komunikų", t.y. be parguolės vežimų ir kitokių apsunkinimų, bet su patrankėlėmis. Paryčiais buvo pasiektas Ostašinas. Čia nuo pabėgėlių sužinota, kad totoriai plėšia artimiausioje apylinkėje. Trumpai pailsėjęs buvo nužygiuota Polonečkos kryptimi. Voros žygis buvo apsaugotas priešakine sauga ir jos priešakyje žygiuojančiais patruliais. Nebuvo pamiršta ir šoninė apsauga.

Pakelyje buvo užkluptas vienas čambulas. Panaudojus šoninį, ties Iškoldze, keliuką čambului buvo smogta iš dviejų šonų ir jis buvo sumuštas, išlaisvinti jasyran patekę ir paimta grobio. Nakvynei buvo sustota Neliepove, 20 km nuo Klecko. Kai kurie iš sumušto čambulo pasprukę totoriai suskubo pranešti Klecke košo vadovybei, kad lietuviai artėja. Susirgęs etmonas Kiška toliau vadovauti nebegalėjo ir vyresnieji nutarė klausyti kniaziaus M. Glinskio, dvaro maršalkos komandos.

Kautynės ties Klecku 1506 m. rugpjūčio 5-8 d.

Prityręs (ypač kovose su totoriais) karo vadas Glinskis (pats kilęs iš totorių; senoji jo pavardė: Batyjus) Neliepove padarė svarbų sprendimą. Jo suvokta, kad smūgis į Klecko košą naudojant artimiausią iš Naugarduko kelią, paliks totoriams laisvą galimybę pasprukti PR kryptimi, link Cepros bei Turovo. Todėl, jis nutarė laukais ir šunkeliais persimesti iš lik šiol žygiuoto Naugarduko kelio į pietus, į Pinsko kelią. Smūgis piečiau Klecko rytų kryptimi leistų perkirsti totoriams pasitraukimo kelią pro Ceprą Turovo ar Slucko kryptimi.

Totoriai mūsų kariuomenės persimetimo iš Naugarduko kelio į Pinsko nepastebėjo, nes žygis buvo pridengtas iškilimų ir miškų. Nuo 230 m kalnelio nusileidžiant mūsiškiai pamatė totorius pasiruošusius kovai.

Prie Klecko buvo maždaug pusė totorių jėgų. Jau buvo suskubta "koše" sukaupti kiek jasyro ir kito grobio. Greit turėjo grįžti čambulai su laimikiais nuo Ašmenos, Minsko, Volkovisko. Totoriai, kiek apsunkinti grobiu ir jasyru, nebuvo linkę be kovos pasprukti, o taipogi nenorėjo palikti be paramos pačius vienus dar negrįžusius

čambulus. Todėl jie apsisprendė rizikuoti stoti kovon, pasitikėdami savo jėgomis ir savo taboro gana saugia padėtim.

Lietuvius nuo totorių stovyklos skyrė, siauroje vietoje, apie 1 km pločio klampus Lanės upelio slėnis. Čia buvo įrengtas ilgokas kamšos kelias su dviem (išardytai) tiltais per patį upelį. Totoriai tikėjosi strėlėmis sukliudyti mūsų raiteliams persikelti per slėnį o persikėlusius per Lanę pulti nuo greta košo esančio kalnelio (192 m) visa savo jotimi ir nustumti lietuvius atgal į pelkę ir į upę.

1506.VIII.5 prieš vidurdienį samdytų serbų (racų) žvalgai jieškodami brastų per Lanę susikirto su totorių arcauninkais. Glinskis serbus parėmė penkiais šimtais raitelių o kartu įsakė kuokskubiausiai paruošti bent kokį perėjimą per upę ir slėnį. Pridengiami lankų strėlių, neskaitlingų tada šaudyklių ir dviejų patrankelių ugnies, mūsų kariai tiesė iš parankinės medžiagos — medžių, žabų, lentgalių vieną persikėlimą prie Pinsko kelio o antrą, dešinią, apie 500 m piečiau. Darbo metu nuostoliai nuo įgudusių totorių lankininkų buvo nemaži. Bet po trijų valandų abi

persikėlimo vietos buvo užbaigtos. Ties kiekviena perėja jau laukė siauron vilkstinė išrikiuota kariuomenė. Abi voros turėjo pulti abipus priešakyje esančio palivarko. Dešinioji vora turėjo uždavinį kuoskubiausiam perkirsti totoriams kelią iš Klecko į Cepros kaimą, esantį už to paties vardo pelkėtais krantais upelio. Į rytus nuo kalnelio 230 užpakaly abiejų vorų tyčia buvo išrikiuota vėliava, kad priešui susidarytų išpūdis, neva dar atžygiuoja paspirtis.

Pirmas, nelaukdamas Glinskio įsakymo, puolė pirmyn ir prasiveržė kiton pusėn Glinskio asmeninio priešo Manivido-Zaberezinskio (Didž. Lietuvos maršalkos) nedidokas dalinys. Jis kitam krante buvo apsuptas ir iškapotas. (Manividas-Zaberezinskas vėliau buvo Glinskio nužudytas.)

Glinskiui davus įsakymą bendram puolimui, pirmoji pajudėjo ir prasiveržė dešinioji vora. To reikalavo jos paskirtis ir ilgesnis kelias. Tačiau ją ištiko nesėkmė: prieš ją stėjo dauguma priešo jėgų. Teko sunkiai kautis, todėl perkirsti—užimti Cepros siaurumą iškart nepavyko.

Tą matydamas, Glinskis pats stoja priešakyje kairiosios voros, prasiveržia per slėnį, nustumia sutiktą priešą ir, apsukęs nemažą pusratį, iš užpakalio smogia pagrindinei totorių masei, kuri kovojo su mūsų dešiniąja vora. Iš dviejų pusių suremti totoriai, palikę košą, paskydo; vieni buvo nudėti, kiti pateko nelaisvėn o daliai jų vistiek pavyko leistis bėgti į PR. Juos vytiš leidosi lengvoji lietuvių jotis. Dauguma totorių gavo galą tarp Lanės ir Cepros upelių. Persekiojant bėgančius, lietuvių buvo sumušta visa eilė totorių būrių ties Slucku, Petrykovu, Žitomiru, Ovruču, Kopylium ir kt. Prie Klecko nelaisvėn buvo paimta apie 3000. Laimėta nemažai suvartyto grobio, vien žirgų ir arklių — apie 30,000 o, svarbiausia, — išlaisvinta jasyran patekusių apie 40,000 krikščionių, kurių laukė baisioji turkų, ar arabų vergija.

Didžiausioji pergalėtojų dalis pasiliko po mūšio prie Klecko. Jie, kaip žinome, laukė grįžtančių čambulų. Juos vieną po kito nugalėdavo netikėtai iš pasalų užpuldami. Deja, kai kurie buvo išpėti, ar patys pajutę neatvyko ir išsisukę, grįžo kitais keliais. Paskutinis čambulas buvo apsuptas VIII.8 t.y., ketvirtą dieną po mūšio.

Nežinomo vardo autorius, mūšio dalyvis, ne vėliau kaip 1575 m. aprašo tą patį įvykį DLK raštinių kalba lotyniškais rašmenimis taip vadinamoje Lietuviškoje *Bychovco* kronikoje. Kronikos rankraštis dingio XIX a. Atspausdino jį Teodoras Narbutas Vilniuje 1846 m. rinkiny *Pomniki do dziejow litewskich*".

"7015 o nuo Viešpaties gimimo 1507 m. po bedieviškųjų totorių nualinimo lietuviškų žemių, atvažiavo karalius ir didysai kunigaikštis Aleksandras iš Lenkijos į

Vilnių, labai sergąs, ir atlaikė Lydos mieste seimą, o kai buvo su visais ponais Lydoje, pasiekė jį žinia, kad Perekopo carevičiai, Bitykirėjus Soltanas ir Burnuš Soltanas atėjo su 20,000 prie Slucko ir eina ant Naugarduko. Labai sergąs karalius nežinodamas ką veikti pasišaukė savo tarybos ponus ir savo etmoną poną Stanislovą Petro sūnų Kišką ir savo mylimą dvaro maršalką-kniazių Mykolą Lvovičių Glinskį ir į jų rankas atidavęs visus savo valstybinius reikalus, — įsakė save neštuvais iš lėto nešti Vilniun. Tarybos Ponai, etmonas ir maršalka, kniazius Mykolas Glinskis, su visais žmonėmis pasiliko Lydoje. Totoriai atėję prie Naugarduko, greitai perėjo Nemuną ir neprieidami Lydos, aplink miestą, iš visų šonų, per mylią ir pusę mylios nuo miesto kariavo, Dievo cerkves ir dvarus didžiuosius, viską, padėgdavo, o žmones gaudydavo ir užmušinėdavo. Tą savo akimi matydami lietuvių ponai, kad ant jų su tokiu žiaurumu atėjo pagonybė, suvažiavo visi (paėmę Visagalintį Dievą pagalbon) — vienon vieton ir surinko 10,000 parinktų, raitų ir ginkluotų, žmonių, kurie tuo metu tegalėjo būti, nes taip skubiai nebuvo galima surinkti daugiau žmonių, ir visi, vienas pagal kitą, priėjo vieną rodą ir mintį: paėmus Dievą pagalbon tik eiti ir su jais kautis. Kiek įsitvirtinę vietoje ir pasirinkę kiek žmonių išvažiavo žvalgybon, pamatyti jų ir apie mylią nuo Lydos užpuolė juos ir su Dievo loska sumušė, kiek gyvų pagavo, o kitiem galvas nupjovė, sudėjo jas į maišus. Totoriai matydami, kad negali jiems pasipriešinti, pabėgo. Tie gi gyvuosius imtinius atvedė prie ponų, o nupjautas galvas atnešė maišuose. Tą matydami, linkminosi ponai ir džiaugsmo perpildyti, tuojau patys sėdosi ant žirgų ir visai kariaunai įsakė sekti į Naugarduką. Totoriai tą pamatė ir suprato, kad žmonės artėja ir nori su jais kovoti, — taigi pradėjo grįžti iš "zagonų" — išpuolių iš už Nemuno.

Ponai su visa kariuomene atvykę Naugardukan, liko Naugarduke 3 dienas ir pasiuntė žmones tiksliai sužinoti, kur carevičiai su savo košu stovi. Ponai Nemrovičiai, ponas Jurgis ir ponas Andrius, tapo pasiūti ir ties Horodyščiu sugavo 6 totorius ir juos atvedė prie ponų. Anie gi pasakė, kad carevičiai stovi košu ties Klecko miestu ir kad taip greit visi iš "zagonų" negali sugrįžti. Apie tą sužinoję ir save pavedė mielam Dievui, ponai išvažiavo iš Naugarduko rugpjūčio mėnesio 4 dieną, pirmadienio vakare, dar prieš sutemas ir ėjo iš Naugardelio pro Ostašyną. O sekančią dieną, antradienį, atbėgo kai kurie bajorai nuo Cyryno ir nuo Polonečkos sakydami, kad totoriai juos vijosi, ir randasi arti jų kariuomenės. Ponai ir visa kariuomenė, mažai pasilsėję Ostašyne, nuėjo link Polonečkos, o priešakinės sargybos už Iškolodzės pasivijo 500 totorių, grįžtančių iš "zagonų" į Klecką ir pasivijo, sumušė juos, o kitus gyvus pagavo, likučiai gi pabėgo už upės, už Ušos ir pribuvę Kleckan, į savo stovyklas, pasakė carevičiams, kad Lietuva ateina pas juos kautis. Pulkybės perpildyti ir savim pasitikę carevičiai nieko nesibijodami pasiruošė kovai. Tą dieną ponai su visa savo kariuomene nakvojo Neliepovo kaime, nedaėjus Molevo, o kitą rytą, trečiadienį, rugpjūčio 6 dieną, Viešpaties Persimaitymo dieną, anksti atsikėlę ir surikiavę voras (hufce—tuntus) kaip dera mūšiu, — tiesiai nuėjo Klecko link. Gi etmonas, ponas Stanislovas Petro s. Kiška, tuo laiku labai sergąs, negalėjo sėsti ant žirgo, bet didelėm pastangom įsakė save vežti vežime ir ponai, matydami, kad etmonas labai nesveikas, o be jo negali būti kariuomenėje tvarkos, sugalvojo ir tam laikui etmonystę pavedė kniaziumi Mykolui Lvovičiui Glinskiui ir visi sutiko jam būti paklusnūs. Taigi, kniazius Mykolas Glinskis pradėjo vadovauti kariuomenei ir patraukė į Klecką o priešaky pasiuntė kelius šimtus raitelių ir taip atėjo prie Klečesko, prie Lanės upės nuo pietų prie Krasnostavo ir nuo kalno prie upės. Pamatė totorių pulkus stovinčius parengtyje mūšiu, nuo jų atskirtus upe, o dėl blogo perėjimo per tą

upę negalėjo greit su jais susikauti ir ilgiau negu 3 valandas kovėsi su jais per upę. Vėliau lietuvių kariuomenė įvykdė du persikėlimus, abu į pietus nuo kamos ties prūdu. Totoriai matė, kad Lietuva stovi kietai ir nesiskubina kautis, o stato persikėlimus norėdama greit prie jų prieiti. Ir pradėjo iš lietuvių kariuomenės į juos šaudyti iš armotų, šaudyklių, lankų. Tuo metu kiek tai bajorų per anksti pasiskubino per upę. Totoriai pagavo Kaptį (Kopcia), pono Zabrzezinskio raštininką ir nukirtė jam galvą, nešiojo ją ant koto ir tyčiojosi. Kniazius Mykolas su ponais ir visa kariuomenė matydami jų juoką ir jų pašaipas, įsakė visiems pulkams greit keltis per upę abiem perėjimais. Ir užtriūbė triūbomis ir mušdami surmomis (zagravšy v surmy) nuėjo už upės.

Dešiniojo šono kariuomenė greičiau paskubėjo ir perėjo per upę. Totoriai, matydami, kad ne visi kartu pereina per upę, smogė į juos ir daug tame dešiniajame šone pažeidė ir vos nesumušė. Todėl kniazius Mykolas paskubėjo kairiu šonu (sparnu) ir, perėjęs persikėlimą, — smogė kiauurai visus totorių pulkus, juos perskyrė pusiau. O po to ir tie mūsų žmonės iš dešiniojo šono pasitaisė ir ant jų puolė ir iš abiejų šonų taip sumaišė totoriškus pulkus, kad totoriai ne tik kautis prieš lietuvišką kariuomenę, bet nei akių nei rankų neįstengė pakelti. Kniazius Mykolas su visa kariuomenė vijo juos iki Cėpros upės, gaudydamas ir galbindamas, o kai totoriai atbėgo prie Cėpros, tai beveik visi upėje ir baloje paskendo... Taip daug buvo totorių ir jų žirgų upėje ir baloje, kad lietuvių kariuomenė žirgais perjo ir pėsti pereidavo per negyvų totorių ir jų arklių kūnus. O tuos neskaitylingus totorius, kurie pabėgo su carevičiais, sučiupo prie kelių iš Slucko, Petrykovo, Ovručo, Žitomiro, iš Volynės, visuose šonuose juos žudė ir plėšė taip, kad mažai jų grįžo ordon (t.y. Kryman).

Kniazius Mykolas Glinskis ir lietuvių kariuomenė tą dieną stovėdama mūšiasvietėje ir kiauurą dieną jodinėdama ir gainiodama apie Cėprą ir už Cėpros — pagavo ir užmušė daugybę totorių. Grįžo Kleckan vesdama su savim skaitlingus imtinius ir laimėtą auksą bei sidabrą, ir šarvus, ir aprangą, ir labai vertingus žirgus. Ir juos pripildė neišpasakytas džiaugsmas bei linksmybė. Tą naktį praleido ramiai. Totoriai, kurie nebuvo mūšyje ir nežinojo apie tai, kas nutiko, ėmė grįžti su grobiu, bet..."

Šioje vietoje rankraštis buvo nutrūkęs. Turbūt metraštininkas toliau buvo aprašęs likvidavimą iš plėšiamųjų žygių grįžtančių totorių čambulų...

Pagaliau trečiasis aprašas:

"1506 m. atėjo Magmatas Kirej Soltanas, Perekopo caraitis, su savo broliais, Ir atėjo prie Dniepro ant Lojevo kalno ir tenai persikėlė per Dnieprą pats Magometas Kerej Soltan ir nuėjo prie Minsko pilies Lietuvos viduryje o prie Slucko pasiuntė savo du brolius. O Slucko pilyje buvo užsidariusi kunigaikštienė Anastazija. Ir taip aplink Slucką griovė, "podmioty čynili" (? darė) ir ugnį pakišdavo. Ir pilį šturmavo. Vienok sluckėnai vyriškai gynėsi, taip kad daug totorių paklojo. O pats vyriausias caras Magmatas Kerejus Soltanas tą pačią dieną košu (taboru—stovykla) sustojo ties Minsku ir paleido užjotimus (raidus, zagonus, plėšiamus žygius) iki Vilniaus ir Užnerio krašto, taipogi į Vitebsko, Polocko, Drucko žemę ir visus lietuviškus ir rusiškus kraštus. O anie jo du broliai, aplankę Slucką, nuėjo prie Naugarduko. O tuo metu visi Lietuvos ponai sėmavo Naugarduke, kurie pamatę "gvaltą", išvažiavo iš Naugarduko už Nemuno. O totoriai, paėmę Naugarduką, juos vijosi ir daug žalos padarė. O caraitis Magmatas Kirėjus, kuris ties Minsko

pilim košu stovėjo, sunaikino visus aplinkinius valsčius ir daug žalos padarė lietuviškai žemei: sudegino Minsko miestą, sunaikino cerkves, vienuolynus ir Vitebsko ir Polocko ir Drucko žemėje."

Iš ukrainiečių šaltinių:

"...tais pačiais metais vėl susirinko 30,000 totorių ir įsibrovė lietuvių žemėn ardydami, degindami, plėšdami... patraukę prie Klecko ir, sustoję "košu" pagal pilį, išsiuntinėjo čambulus plėšikauti bei terioti. O Lietuva, būdama pagonių nualinta, vos surinko 10,000. Smogė košą, su Dievo pagalba sudirbo totorius ir grįžtančius su grobiu čambulus paeiliui mušė visus (porazilana golovu). O lietuvių etmonu buvo Michallas Hlynskyj."

Lietuvių karybos istorijoje mūsų ties Klecku yra reikšmingas tuo, kad jame, grynai lauko mūšy, kur abiejose pusėse veikė vien tik raitija, lietuviuose dalyvavo raitoji artilerija, aišku, lengviausioji, raitoji artilerija, gebanti neatsilikti nuo joties. Jau prieš kelis metus 1500 m. lietuviavai su patrankomis žygiavo nuo Smalensko į rytus. Bet susitinkamos kautynėse su daug skaitlingesniais maskvėnais keli km prieš Dorogobužą ties Vėdrošos upeliu smarkiai, pirmą kartą nuo Vytauto laikų, pralaimėjo stambų mūšį atvirame lauke. Čia jie prarado augštąją karo vadovybę, daug karių, artileriją ir gurguolę. Patrankos staigiam apsupimo mūšyje nebuvo ir panaudotos.

Abiejų tautų respublikos sričių totorių užpuolimų STATISTIKA — LITERATURA

A. Walawender. Kronika klęsk elementarnych w Polsce i krajach sąsiednich w latach 1450-1586. 2-ji dalis: Zniščenja wojenne i požary, Lwow, 1935 — paduoda per 137 metus 84 užpuolimus.

A. Rolle paduoda per 100 metų (1450-1550) 24 užpuolimus; per 33 metus (1566-1599) — 6 užpuolimus; per 33 metus (1600-1633) — 5 užpuolimus. A. J. Rolle, Zameczki podolskie na kresach multanskich, Varšava, 1880.

M. Hruševskij, Barskoje starostvo, Kijevas 1894.

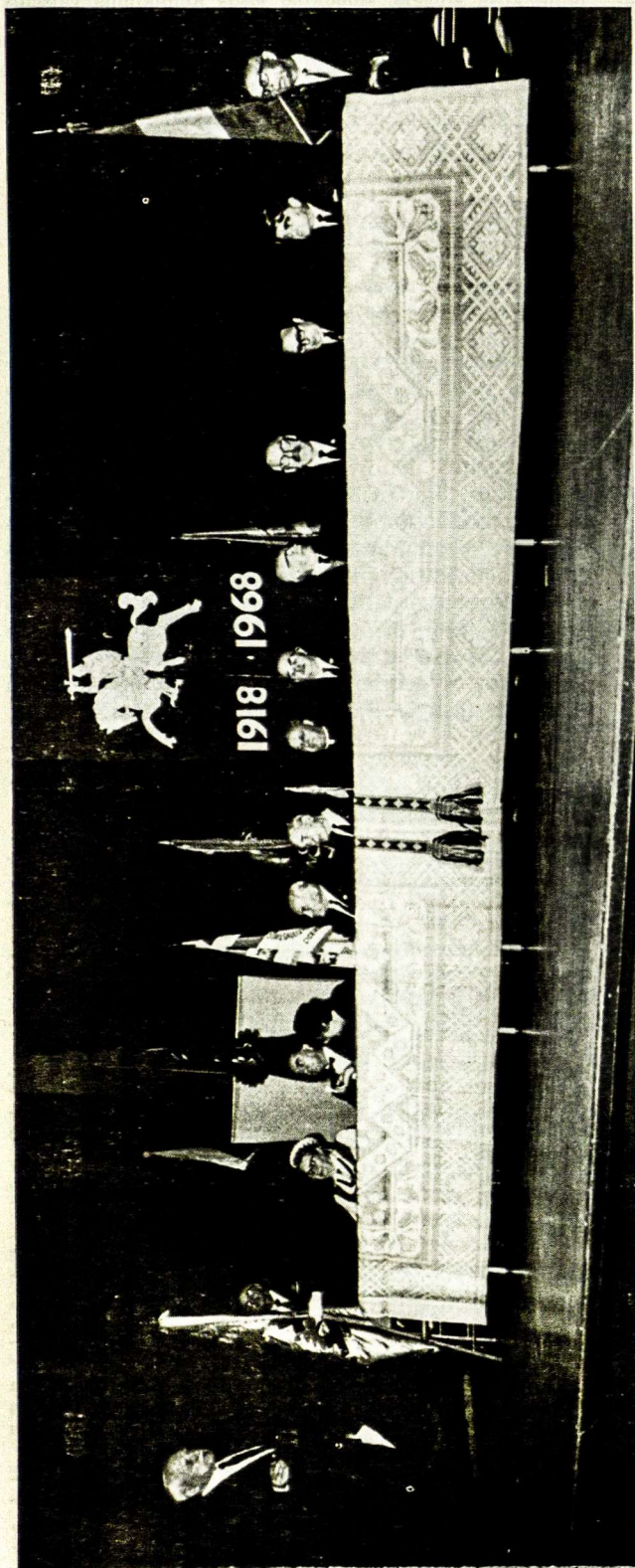
T. Korzonas: Dzieje wojen i wojskowosci w Polsce, I-II, Krakow 1912. I-jam tome: 218-234; II-jam t. 105-107, 110, 113-116, 156, I 196-227 psl.: per 47 metus (1600-1647) — 76 užpuolimus; per 39 metus (1605-1644) — 75 užpuolimus.

T. Narbutas: Pomniki do dziejow litewskich. Vilnius, 1848, 75-78 psl. Studia i materialy do historii wojskowosci. VIII - I, 1962.

Horn, Maurycy Chronologiai sasięg najazdow tatarskich na ziemie Rzeczypospolitej Polskiej w l. 1600-1647.

Kai kuriais metais totoriai užpuolė pakartotinai, net po penkis kartus, pav., 1605, 1610, 1612, 1617, 1618, 1622. Etninių lietuviškų žemių totoriai nepasiekdavo. Vytauto apgyvendinti totoriai ištikimai ėjo savo pareigas ir prisiimtas prievoles kariškai tarnauti valdovui, o vėliau Lietuvos etmonui, pareikalavus. Tam nebuvo reikalingas seimo sutikimas. Kovojo gerai net prieš savo tautiečius — Krymo totorius, Lietuvą užpuolėdėjusius.

Netarai Krymo totoriai buvo mūsų sąjungininkai — talkininkai kovose su Maskva, švedais, o su Lietuvos kariuomenė (vadovaujami etmono V. Gosievskio), 1656.X.8, ties Prostkais, Grajeve, sumušė brandenburgiečius-prūsus.

Lietuvos Ginkluotųjų jėgų atkūrimo 50 metų sukakties minėjimo Čikagoje iškilmingos akademijos garbės prezidentas: M. Babickienė, L. Prapuolenis, Dr. V. Sruogienė, plk. K. Škirpa, gen. Filonovičius, vysk. V. Brizgys, kons. P. Daužvardis, J. Bachunas, gen. P. Plechavičius, B. Nainys, E. Bartkus ir B. Tvarkūnas. Stovi LVS "Ramovės" pirm. prof. gen. S. Dirmantas. Nuotr. M. Nagio

RAMOVĖNŲ ŠĄSKRYDIS IR LIETUVOS GINKLUOTŲ JĖGŲ ATKŪRIMO 50 M. SUKAKTIES MINEJIMAS ČIKAGOJE

Š.m. lapkričio mėn. 23-24 d.d. Čikagoje įvyko Lietuvos Ginkluotųjų Jėgų atkūrimo 50-čio jubilėjinis minėjimas, atžymėtas LVS "Ramovės" ir "DLK Birutės" Dr-jos skyrių atstovų-vių suvažiavimais, banketu, pamaldomis, apeigomis prie Lietuvos Laisvės Kovų paminklo ir iškilminga akademija su oficialia bei menine dalimi.

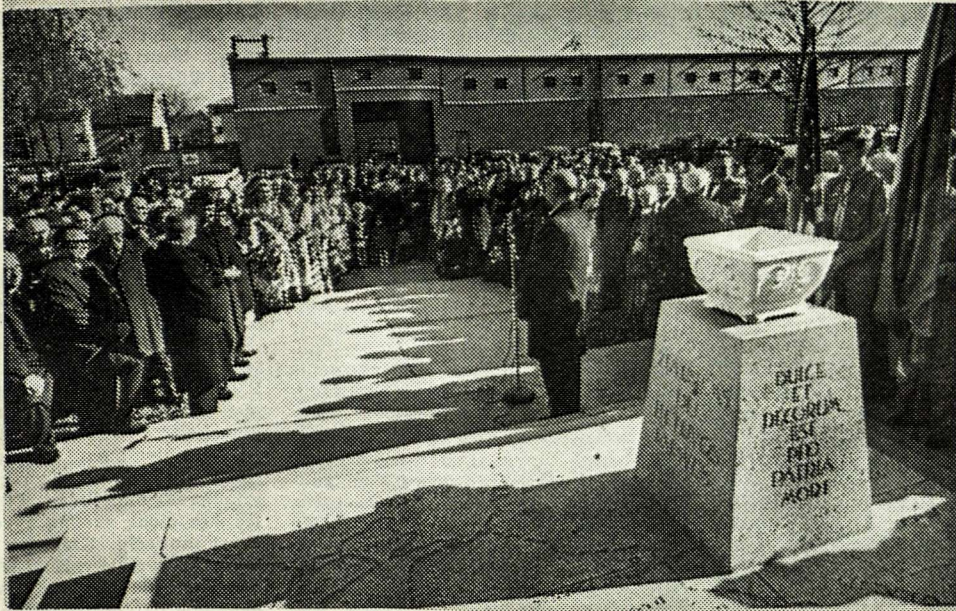
Dviejų dienų buvusių Lietuvos kariuomenės karių sąskrydis ir Lapkričio 23-sios dienos šventinė programa buvo pradėta šeštadienį, LVS "Ramovės" ir "DLK Birutės" Dr-jos skyrių atstovų-atstovių suvažiavimais Jaunimo Centro patalpose.

Bendras abiejų suvažiavimų atidarymas, dalyvaujant birutininkėms, ramovėnams ir svečiams, buvo pradėtas 10:30 ryto, tradiciniu ramovėnų susikaupimu, A. Juškevičiui skaitant Lietuvos Prisiminimo tekstą. Suvažiavimą atidarė ir sveikinimo žodžius tarė LVS "Ramovės" CV-bos pirmininkas prof. S. Dirmantas ir "DLK Birutės" Dr-jos CV-bos pirmininkė M. Babickienė. Šia proga, Lietuvos Laisvės Kovų metams atžymėti, buvo įteiktos buvusio ALT'o Čikagos skyriaus pirmininko J. Pakalkos dovanos, skirtos LVS "Ramovėi", "DLK Birutės Dr-jai" ir Lietuvos Laisvės Kovų muzėjaus vedėjui p. Šeštakauskui. Atidarius suvažiavimus, toliau sekė darbo posėdžiai.

LVS "Ramovės" darbo posėdį pradedant, CV-bos pirmininkas prof. S. Dirmantas, į prezidiumą, posėdžiui pirmininkauti, pakvietė M. Rėklaitį, vicepirmininkais — J. Česonį ir R. Liormaną, sekretoriauti — E. Vengianską ir J. Stankūną.

Priešpietinio posėdžio metu buvo išklausti LVS "Ramovės" Centro valdybos, Kontrolės komisijos, Garbės Teismo, būdingesni "Ramovės" skyrių atstovų pranešimai ir pravesotos diskusijos pranešimų temomis. Malonią staigmeną suvažiavimui patiekė Ukrainiečių Veteranų sąjungos pirmininkas gen. Vasil Filonovičius, kuris mjr. J. Čėsnos lydimas, atvykęs į suvažiavimą, tarė labai šiltus sveikinimo žodžius skirtus ramovėnams ir garbingai Lietuvos kariuomenei. Priešpietinis posėdis užtruko iki 2 val., kada sesės birutininkės visus suvažiavimo dalyvius pakvietė užkandžiams.

2:45 val. p.p. suvažiavimo darbai, kietos pirmininkaujančio M. Rėklaitio rankos vedami, buvo tęsiami to-

Minėjimo dalyviai klausosi gen. J. Černiaus žodžio prie Lietuvos Laisvės Kovų paminklo Čikagoje. Nuotr. M. Nagio

liau. Popietiniame posėdyje buvo aptarti LVS "Ramovės" statuto papildymo, būsimosios CV-bos būstinės, rinkimų procedūros ir kiti organizaciniai reikalai, bei, šiuo metu aktualūs, santykių su gimtuoju kraštu palaikymo klausimai. Taip pat buvo išklaustyta žurnalo "Karys" atstovo L. Bilerio įdomus pranešimas, liečiantis šio žurnalo reikalus, svarstyti sąjungos veiklos suaktyvinimo klausimai, ir padaryta visa eilė svarbių nutarimų.

Už ypatingus nuopelnus LVS "Ramovėi" ir visai Lietuvii tautai, suvažiavimas sąjungos garbės nariais pripažino: Pirmuosius žuvusius už Lietuvos laisvę karius — karin. A. Juozapavičių ir kareivį A. Lukšį, didvyriškus Lietuvos laisvės kovotojus, partizanus — gen. Pečiulionį, plk. Vitkų-Kazimieraitį, part. Daumantą-Lukšą ir Sąjungai nusipelnusius — Lietuvos Diplomatiijos šefą min. St. Lozoraitį ir prof. S. Dirmantą.

Suvažiavimas, Lietuvos Laisvės Kovų metų ir Lietuvos karinių jėgų atkūrimo 50-čio sukakties minėjimo proga, nutarė pasveikinti JAV prezidentą L. B. Johnsoną ir naujai išrinktą į prezidentus R. M. Nixoną.

Istorinis LVS "Ramovės" skyrių atstovų suvažiavimas buvo baigtas Lietuvos Himnu. Čia tenka paminėti, kad šis suvažiavimas savo dvasia buvo darbingas, gyvas ir kūrybingas.

Jame dalyvavo 53 deleguoti atstovai ir buvo atstovaujama 19 LVS "Ramovės" skyrių.

Ramovėnams gyvai besvarstant savo organizacinius reikalus, tuo pat metu, sesės birutininkės aptarė "DLK Birutės" Dr-jos veiklos klausimus ir nustatė Dr-jos veiklos gaires ateičiai.

Suvažiavimus užbaigus, vakare, Jaunimo Centro didžiojoje salėje, įvyko ramovėnų, birutininkių ir svečių bendras pobūvis — balius su vaisėmis, menine programa ir šokiais. Meninę programą, padainuodama ke liolika dainų, atliko sol. Linkevičiūtė, jai akomponavo muz. Vasaitis. Pobūvio metu susirinkusius pasveikino LVS "Ramovės" Čikagos skyriaus valdybos pirmininkas A. Juškevičius. Solistė buvo apdovanota raudonų rožių puokšte.

Iškilmingas minėjimas

Sekmadienį, lapkričio mėn. 24 d., esant labai gražiam saulėtam orui, iškilmingomis pamaldomis, apeigomis prie Lietuvos Laisvės Kovų paminklo ir didinga akademija, buvo paminėta Lietuvos ginkluotų jėgų 50-čio sukaktis.

Tėvų Jėzuitų koplyčioje, 11 val. ryto, dalyvaujant didelei masei žmonių ir organizacijų vėliavoms, vysk. V. Brizgys atlaikė pamaldas už žuvusius Lietuvos karius, bei visus laisvės kovotojus ir pasakė tai dienai

specialiai skirtą pamokslą. Pamaldų metu giedojo sol. Mažeikienė.

Po pamaldų, tūkstantinė minia, ramovėnai, birutininkės, kūrėjai savanoriai, Vyties Kryžiaus kavaleriai ir Amerikos Legijono, ukrainiečių bei lietuviškų organizacijų vėliavos, atžygiavo prie Lietuvos Laisvės Kovų paminklo žuvusius už Lietuvos laisvę karius ir visus laisvės kovotojus pagerbti. Čia, Lietuvos Karo Invalidų sąjungos pirm. p. Tvardūnas, asistuojant sav. kūr. ir partizanei p. Statkevičienei, uždegė aukurą. Žodį tarė gen. Černius. Aukuro dūmams smilkstant ir visiems giedant Mariją, Marija... LVS "Ramovės" CV-bos pirm. prof. S. Dirmantas, asistuojant sesėms birutininkėms, padėjo vainiką LVS "Ramovės" ir "DLK Birutės" Dr-jos vardu. Vainikus padėjusių eilėn įsijungė: Ukrainiečių Veteranų sąjunga, Lietuvos Kūrėjai-Savanoriai, Liet. Šaulių Są-ga ir kitos organizacijos.

Tritimui ir Amerikos Legijono Dariaus ir Girėno posto garbės sargybos šautuvų šūvių salvėms nuskambėjus, buvo baigtos išpūdingos apeigos prie Lietuvos Laisvės Kovų paminklo ir vėliavų rikiuotė visus navedė į Jaunimo Centro didžiąją salę iškilmingai akademijai. Apeigas prie paminklo pravedė Liet. Laisvės Kovų muzėjaus vedėjas p. Šeštakauskas.

Graziai birutininkės Z. Juškevičienės dekoruotoje scenoje, akademiją atidarė, ją pradėjo ir pravedė LVS "Ramovės" CV-bos pirmininkas prof. S. Dirmantas, pakviesdamas į prezidentumą "DLK Birutės" pirmininkę M. Babickienę, 1941 m. sukilimo dalyvį L. Prapuolienį, prof. V. Sruogienę, pirmąjį Lietuvos Kūrėjų-savanorių plk. K. Škirpą, Ukrainiečių Veteranų S-gos pirm. gen. Filonovičių, vysk. V. Brizgį, Liet. gen. konsulą dr. P. Daužvardį, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirm. p. Bachuną, Sąjungos garbės narį gen. P. Plechavičių, Amerikos Lietuvių Bendruomenės pirm. p. Nainį, ALTo pirm. E. Bartkų ir Karo Invalidų s-gos pirm. A. Tvarčūną.

Prezidiumui ir vėliavoms užėjus vietas, sol. Mažeikienei sugiedojus Lietuvos ir JAV Himnus, buvo pradėta akademijos programa. Čia, Lietuvos kariams-ramovėnams, Lietuvos Karinių jėgų atkūrimo 50-čio sukakties proga šiltus sveikinimo žodžius tarė prezidento nariai. Ypatingai šiltą ir prasmingą žodį pasakė ukrainiečių veteranų atstovas gen. Filonovičius, kuris baigdamas, per gen. konsulą P. Daužvardį Ukrainos Vyriausybės Išeivijoje vardu, Lietuvos

dipl. šefui min. S. Lozoraičiui įteikė Petliūros Kryžių ir anksčiau šiuo kryžiumi apdovanotiems — prof. S. Dirmantui ir kons. P. Daužvardžiui, perdavė specialius diplomus—gramatas.

Išklausius sveikinimų įvyko LVS "Ramovės" Garbės narių gen. kons. P. Daužvardžio, gen. P. Plechavičiaus ir kons. dr. J. Bielskio, specialiais diplomais atžymėjimas ir sekė I-jo Liet. Kūrėjo-Savanorio plk. K. Škirpos paskaita, nukėlusį susirinkusius į 1918-sius metus, netolimą praeitį ir patekusi gan įdomių minčių žvelgiant į ateitį. Po paskaitos dail. A. Rūkštelė pristatė susirinkusiems minėjimo dalyviams savo nutapytą Lietuvos Laisvės Kovos idėją vaizduojantį paveikslą, skiriamą šiam minėjimui atžymėti, o ram. E. Vengianskas perskaitė sveikinimus gautus raštu. Raštu sveikino: Lietuvos Dipl. šefas min. S. Lozoraitis, VLIKO pirm. K. Valiūnas, Liet. gen. kons. J. Bielskis, PLB Kultūros tarybos pirm. dr. A. Klimas, gen. S. Raštikis, Estų Veteranų s-gos pirm. S. Tootsi, Kanados Ukrainiečių Veteranų sąjunga, Balzeco Kultūros muzėjus, Liet. Jūrų skautija, Lietuvių Istorijos draugija,

Lietuvių Profesorių draugija, Pasaulio Liet. Inžinierių ir Architektų sąjunga, Tautinės są-gos Čikagos skyrius, Varpininkų Filisterių dr-ja, Š. Amerikos Lietuvių Studentų sąjunga, Rochesterio Lituanistinė mokykla, LVS "Ramovės" Sidnėjaus skyrius, Adolfas Damušis, Juozas Brazaitis, plk. J. Vėbra, Birutė ir Antanas Novickiai. Sekė vėliavų išnešimas ir tuo baigėsi akademijos oficialioji dalis.

Po trumpos pertraukos buvo pradėta meninė dalis. Ją atliko žinomas Amerikos lietuvis, buv. Metropolitan operos solistas, Algirdas Brazis, savo sodriu baritonu padainavęs keletą, karinę dvasinę sukeliančių, dainų. Solistui akomponavo muz. Vasaitis. Meninę dalį pravedė ram. E. Vengianskas.

Tuo ir buvo baigtas Lietuvos Ginkluotų jėgų atkūrimo 50-čio iškilmingas minėjimas Čikagoje, sutraukęs didelį skaičių vyresniojo amžiaus tautiečių. Kaip jau dabar priimta, koplyčioje, prie Lietuvos Laisvės Kovų paminklo ir ypatingai akademijoje dalyje, pasigesta lietuviškojo atžalyno — mūsų jaunimo, kas verčia mus giliai susimąstyti...

Ed. Vg.

Kūrėjai-savanoriai, pagerbti Lietuvos Kariuomenės 50 metų atkūrimo jubilėjų švenčiant, Brooklyne, lapkričio 30 d. Iš k.: J. Jankus, J. Zakaruskas, V. Alksninis, A. Novickis, J. Šlepetys, L. Virbickas ir J. Kiaunė.

L. Tamošaičio nuotr.

Skyriaus kultūrinių reikalų vedėjas Vytautas Čėsna prie mikrofono. L. Tamošaičio nuotr.

50 METŲ JUBILĖJAUS ŠVENTĖ BROOKLYNE

Lietuvos Kariuomenės Atkūrimo jubilėjus buvo atšvęstas Brooklyne lapkričio 30 d., Kolumbo Vyčių salėje.

Plk. A. Novickis išsamiai ir įdomiai apžvelgė įvykius prieš 50 metų, kariuomenės atsikūrimą ir jos kovas.

Meninėje dalyje pasireiškė J. Rūtenis įkalbėjęs savo kūrybos į magnetinę juostelę ir V. Čėsna, sodriai padeklamavęs.

Apie šimtas minėjimo dalyvių sudėdė apie vaisių stalus, po programos vaišinosi ir geram orkestrui grojant pasišoko.

Minėjimo pavykimui daug darbo įdėjo skyriaus valdyba vadovaujama p-ko kpt. Vaclovo Alksninio ir kult. reik. vedėjas Vytautas Čėsna, kuriam teko atlikti didžiąją parengiamojo darbo dalį.

Scenos ir salės papuošimu rūpinosi dail. Jurgis Juodis. N. D.

BOSTONO RAMOVĖNAI PAMINĖJO KARIUOMENĖS ATKŪRIMĄ

Lietuvos kariuomenės atkūrimo 50 metų sukaktį Bostono ramovėnai atšventė lapkričio 10 d. Tą dieną, sekmadienį, 10 val. ryto, šv. Petro lietuvių parapijos bažnyčioje klebonas kun. Baltrašūnas atlaikė pamaldas už visus žuvusius Lietuvos laisvės kovose karius ir partizanus ir pasakė pritaikintą pamokslą. Ramovėnai ir kitos Bostono lietuvių jaunimo organizacijos dalyvavo pamaldose su savo vėliavomis. Po pietų 3 val., Lietuvių Piliiečių klubo auditorijoje įvyko iškilmingas minėjimas. Salės scena buvo papuošta Nežinomojo Kareivio kapo paminklo (buv. Karo Muzėjaus sodelyje) išpūdinga imitacija. Atidarydamas iškilmingą minėjimą Ramovės skyr. pirmininkas K. Šimėnas pakvietė jaunimo organizacijas įnešti į sceną vėliavas. Kun. Vembrė sukalbėjo maldą už Lietuvą. Kompoz. Julius Gaidelis pianinu pagrojo Lietuvos ir Amerikos Himnus. Toliau skyriaus pirmininkas K. Šimėnas pakvietė savanorius-kūrėjus ir jaunimo organizacijas uždėti vainikus ant Nežinomojo Kareivio kapo. Savanorių-

kūr. vietinio skyriaus vardu vainiką padėjo Pr. Martinkus. Toliau jaunimo organizacijos: skautų, ateitininkų, Lituanistinės mokyklos ir neolituanių atstovai padėjo prie Nežinomojo Kareivio kapo paminklo gėlių puokštes ir kiekvienas pasakė po posmelį iš patriotinės mūsų žymių poetų poezijos, o užbaigai, visi drauge, apsupę paminklą, pakartojo eiles visi vienbalsiai. Jų buvo aštuoni — keturios mergytės ir keturi berniukai, pasipuošę tautiniais rūbais: Vilija Leščinskaitė, Rimantas Bajerčius, Andrius Ambraziejus, Kristina Jančiauskaitė, Saulius Cibas, Nijolė Ivaškaitė, Ramunė Cibaitė ir Vytautas Adomkaitis.

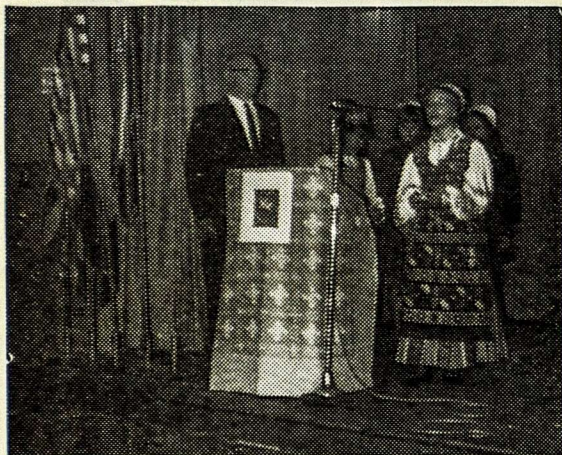
Jaunųjų pasirodymas scenoje ir jų pagerbimas Nežinomojo Kareivio kapo publikai paliko gilų išpūdį. Pagrindinę kalbą pasakė minėjime VL IKO pirmininkas Juozas Audėnas. Jo kalba buvo turininga ir gerai paruošta. Savo kalbos pabaigoje jis priminė, kad iš okupuotos Lietuvos mums yra atėjęs toks įsakymas: "Tikėkite taip, kaip mes tikime į laisvą ir nepriklausomą Lietuvą; rūpinkitės savo vaikus išauklėti lietuviais, kad po jūsų būtų kam kovoti dėl Lietuvos laisvės. Darykite viską, ką galite pa-

dėti Lietuvai išsilaisvinti, o Lietuva vėl bus laisva!"

Meninę minėjimo programą atliko Worcesterio Meno mėgėjų ratelio kvintetas; jo sudėtyje: E. Gorodickienė, U. Roževičienė, A. Brantienė, V. Roževičius ir K. Naikelienė. Jiems akompanavo muz. J. Burdulis. Kvintetas padainavo 10 populiarių ir partizanų dainų kaip "Tėviškėlė", "Graži tėvynė mano", "Nežinomajam Kariui", "Aš verkiau parimus" ir kit.

Worcesterio kvintetas gražiai laikosi scenoje. Moterys dėvi tautiniais rūbais ir vienetas yra gerai susidainavęs. Parinktos dainos atitiko vakaro nuotaiką ir publikos buvo šilčiau priimtos. Tarp dainų Birutė Adomavičiūtė gražiai padeklamavo J. Mikšto eilėraštį "Kariui". Meninėje programoje vadovavo J. Vizbaras.

Po meninės programos dalies visi svečiai ir programos dalyviai ramovėnų ponių buvo pavaišinti skaniais užkandžiais, tortais ir kavute. Vėliau vyko pasilinksminimas, grojant Worcesterio skautų orkestrui. Nežiūrint, kad tą dieną buvo blogas oras, svečių susirinko gausiai ir visi buvo patenkinti šventės patriotine programa. J. V. Sūduvas

L.V. Ramovės Bostono sk. p-kas K. Šimėnas atidaro minėjimą. Eiles deklamuoja Vilija Leščinskaitė. Deš. — skautui Jonui Kovui trimituojant, Pr. Martinkus simboliškai padeda vainiką prie Nežinomo Kareivio kapo kūrėjų-savanorių J. Rentelio nuotr.

KARIUOMENĖS 50-MEČIO ATKŪRIMO MINĖJIMAS TORONTE

praėjo gana iškilmingai. Minėjimas pradėtas šeštadienį 23 lapkričio "Tėvynės prisiminimai" radio programoje specialiai skirtam pusvalandyje, kuriam vadovavo Kanados rinktinės vadovas š. St. Jokubaitis. Programoje dalyvavo dailiojo žodžio kūrėjas A. Sutkaitis, perkeldamas savo gražia elniuota kūryba klausytojus į sunkius nepriklausomybės atstatymo laikus prieš 50 metų ir kovas už ją ir iškeldamas kario didvyriškumą ir tautos dėkingumą didvyriams už atkovotą laisvę. Deklamacijų pertraukų metu skambėjo karių dainos ir maršai.

Lapkričio 24 d., sekmadienį, 11 val. iškilmės buvo pradėtos lietuvių šventovėse pamaldomis su pritaikytais dienos reikšmei pamokslais. Organizuotai su vėliavomis dalyvavo pamaldose sav. kūrėjai ir šauliai. Šventės minėjimas įvyko Prisikėlimo parapijos salėje, kurią atidarė, oficialią dalį pravedęs, š. St. Jokubaitis. Vėliavas įnešus invokaciją skaitė kun. Rafaelis Šakalys, O.F.M. Kalbą pasakė apie Nepriklausomybės kovas su Lietuvos priešais, sav. kūrėjas ir visuomenės veikėjas J. Matulionis. Oficialioji dalis buvo baigta visų dalyvių sugiedotu Tautos Himnu.

Pagrindinę programos dalį atliko Čikagos šaulių teatras, suvaidinęs S. Čiurlionienės 4 veiksmų dramą "Aušros sūnūs". Aktoriai savo gražia vaidyba perkėlė žiūrovus į praeities, spaudos draudimo ir lietuvių tautos pastangų, atkovojant Lietuvai laisvę,

laikus. Žiūrovai vaidinimą sekė su nepaprastu susidomėjimu, tai ypač buvo pastebima III ir IV veiksmuose, kurie buvo sekami daugumos su ašarom akyse.

Vaidinimo tema tiko dienos nuotakai, todėl vaidinimui užsibaigus, žiūrovai aktoriams nuoširdžiai paplojo už jų pasiaukavimą, prarandant savo liuoslaikį, tolimą kelionę, ne pasipelnymo tikslais, bet pasišventimo menui, tautiečiams ir Lietuvai Tėvynei.

Minėjimą uždarė ir visiems, bet kuo prisidėjusiems prie šventės minėjimo, padėjo L.B. Toronto apylinkės pirmininkas adv. G. Balčiūnas. Įpatingą padėką išreiškė Čikagos šaulių teatro aktoriams ir šventės minėjimo komitetui, kurį sudarė pirmininkas, šaulių rinktinės vadovas š. St. Jokubaitis ir nariai: sav. kūrėjų skyriaus p-kas V. Štreitas ir buvusių karių — H. Stepaitis.

Po minėjimo, apylinkės valdybos rūpesčiu, šaulių Pūtvio kuopos moterų skyriaus vadovė šaulė Dambrauskienė savo bute paruošė vakarienę iš Čikagos atvykusiems aktoriams. Be aktorių dalyvavo šventei ruošti komitetas ir L.B. Toronto apylinkės p-kas. Vakarienės metu pasakyta keletas kalbų. Kai kurie atnaujino senas pažintis ir palinkėjo sėkmės, vieni kitiems ateičiai. š. P. G.

Dr. A. Budreckio str. "Lietuviškoji ekspansija" ir P. Būtėno — "Daukšiai" bus tęsiami gruodžio KARYJE. Red.

ĮSPŪDŽIAI IŠ LVS RAMOVĖ SKYRIŲ ATSTOVŲ SUVAŽIAVIMO

š.m. lapkričio 23 d. Čikagoje, Jaunimo Centro patalpose įvyko LVS Ramovės skyrių atstovų suvažiavimas. Dalyvavo daugiau kaip 50 atstovų.

Išklausius pranešimų buvo konstatuota, kad ne visi buvę Lietuvos kariuomenės kariai priklauso "Ramovės" organizacijai. Jaunoji karta (kitų kariuomenių veteranai lietuviai), nors pageidaujami, vistiek vengia įsijungti. Dėlei to S-ga nei skaičiumi, nei pajėgumu neauga, o veikiant amžiui, jos eilės retėja. Dabartinis ramovėnų skaičius siekia apie 700 narių, kas, pagal S. Dirmantą, reiškia vieną batalioną.

Nario mokestį nutarta laikyti privalomu visiems nariams. Tai reiškia pensininkams išimties nedaryti, nes greit pensininkai sudarys daugumą, o nario mokestis, nors ir mažas, bet S-gos egzistencijai yra būtinas; gi \$3.00 metams, juk, nėra daug. Tai būtų taisyklė, bet, žinia, išimčių ir čia gali būti. Sekančiai kadencijai Centro organų rinkimus nutarta vykdyti korespondenciniu būdu, o vėliau — CV atsiklaus skyrius. Diskusijose kai kurių atstovų buvo pageidauta įvesti uniforminę kepurę, taipogi atstatyti karinių laipsnių vartojimą. Tačiau tie pageidavimai neprašė.

Santykių su gimtuoju kraštu klausimas plačiau nebuvo nagrinėtas, nes po referento K. Dabulevičiaus kalbos sekusiose diskusijose tuojau buvo užkliūta už J. Lanskoronskio pasmerkimo klausimo: ar CV, prieš pasmerkdamą L., buvo išklausiusi jo paties paaiškinimą, ar rėmėsi tik kitų in-

1. Siunčiamųjų čekių, ar "Money Order" grafoje *Pay to the order of* prašome rašyti tik "Karys" (ne Warrior, ar kitaip).
2. Kas norėtų gauti pakvitavimą už prenumeratą, prašome užpildyti du lapelius ir abu prisiųsti su mokesčiu "Kariui". Vienas iš jų (gauta) bus Jums pakvituotas ir gražintas.
3. Žurnalo siuntimas sustabdomas, tik gavus prenumeratoriaus pranešimą.
4. Šis lapelis tinka ir *adreso pakeitimui*. Pavardė, vardas ir naujasis adresas rašomas kitoje pusėje.

Senas adresas:

.....

"KARIO" administracijoj gauta:

19 m. prenumeratos mokestis (\$7.00) \$

19 m. pusmečio prenum. mokestis (\$3.50) \$

..... \$

Viso \$

Pavardė:

Pavardė:

..... Zip Code No.

Data Administratorius

KARYS

916 Willoughby Ave., Brooklyn, N.Y. 11221
U. S. A.

1. Siunčiamųjų čekių, ar "Money Order" grafoje *Pay to the order* of prašome rašyti tik "Karys" (ne Warrior, ar kitaip).
2. Kas norėtų gauti pakvitavimą už prenumeratą, prašome užpildyti du lapelius ir abu prisiųsti su mokesčiu "Kariui". Vienas iš jų (gauta) bus Jums pakvituotas ir gražintas.
3. Žurnalo siuntimas sustabdomas, tik gavus prenumeratoriaus pranešimą.
4. Šis lapelis tinka ir *adreso pakeitimui*. Pavardė, vardas ir naujasis adresas rašomas kitoje pusėje.

Senas adresas:

.....

"KARIO" administracijai *siunčiu*:

19 m. prenumeros mokesį (\$7.00) \$

19 m. pusmečio prenum. mokesį (\$3.50) \$

..... \$

Viso \$

Adresas

Adresas

..... Zip Code No.

Prenumeratorius: Naujas

Adresas: Naujas

formacijomis. Paašikėjus, kad L. pasiašikinimo nei prašyta nei gauta, gi nutarimas padarytas pasiremiant visiškai patikimomis kitų informacijomis, kilo gyvos diskusijos. Vienas Kanados atstovų pareiškė tikrai žinąs, jog L. savo pasiašikinimą išsiuntinėjęs spaudai, kuri, tačiau, jo nepaskelbusi. Pajutęs neįtaką įkaitimą, pirm. M. Reklaitis, staiga, diskusijas nutraukė ir paskelbė sekančio darbotvarkės klausimo svarsty-
mą.

Lapkričio 24 d., sekmadienį, įvyko Lietuvos ginkluotų jėgų atkūrimo 50 m. sukakties minėjimas su pamaldomis ir akademijs.

Akademijsje paminėtina pirmojo savanorio-kūrėjo K. Škirpos vertinga paskaita. Vilniaus atsiėmimo 1939 m. propaguotojas ypatingai vaizdžiai išryškino tautos sukilimo 1941 m. tikslus, jo eigą, reikšmę, Laik. vyriausybės veiklą ir tų įvykių pasekmes. Taipogi pabėrė labai įdomių minčių dėl ateities rezistencijos prieš pavergėją organizavimo, apjungiant tam tikslui diplomatinis, visuomeninius ir karinius sektorius. Paskaitos mintis, dėl jų originalumo, praverstų nagrinėti simpoziumuose, sutelkiant iškiliasias mąstytojų pajėgas. Su puikios paskaitos minčių gilumu gal kiek nesiderino ypatingas iškėlimas vieno asmens. Neturint nieko prieš tą asmenį, tačiau jo išaugštinimas, virš visų kitų, neatrodė įtikinančiu, ypač šios paskaitos temoje ir šioje iškilmingoje aplinkoje.

Geras žodis priklauso birutietėms. Vietos birutietės, puošniuose marga-spalviuose tautiniuose rūbuose, organizuotai dalyvavo iškilminge prie paminklo. Jos taipogi užėmė pirmąsias eiles, akademinės dalies metu, salėje. Tai labai tiksliai ir pasigėrėtinal taikliai pramatytas veiksmas, su puošnioje scenoje vykstančia iškilme sudaręs darnų ansamblį. To efekto nebūtų buvę, jeigu jos būtų pavieniai išsisklaidžiusios minioje. Šiltu žodžiu prisimintinas jų pasiaukojimas, paruošiant suvažiavimo dalyviams du jaukius parengimus — priešpiečius ir banketą.

Šaunios mūsų ambicingos ir veiklios mergaitės — birutietės. Jas čia mename su dėkingumu bei pasidžiavimu. (va)

P A D Ė K A

Š.m. spalio mėn. 13 d. Čikagoje, Jaunimo Centre, buvo surengta žurnalui KARYS paremti pobūvis-kavutė. Šis tradicinis KARIUI paramos sutelkimo parengimas šiais Laisvės Kovos Metais pasižymėjo atsilankiusių svečių gausumu ir sutelktos paramos dydžiu. Gautas pelnas — 729.23 dol. sumos pasiūstas KARIUI.

Šia proga, aš, kaip KARIO atstovas Čikagoje ir Illinois valstijoje, dėkoju šio parengimo rengėjams L.V.S-gos "RAMOVĖ" skyriui Čikagoje ir ponioms BIRUTININKĖMS, dėkoju dail. EL. MARČIULIONIENEI ir dail. VL. VAIČAIČIUI už padovanotus loterijai savo meno kūrinis. Dėkoju visiems KARIO skaitytojams (Illinois valstijoje), kurie už jiems pasiūstus loterijos bilietukus prisiuntė pinigų paštu ar atsiskaitė tiesiog, o taip pat dėkoju tiems, kurie prie to dar prisidėjo savo auka, kaip: p.p. J. Bertulis 2 dol., J. Bumbulis 5 dol., A. Butkūnas 2 dol., Aug. Jankutė 2 dol., K. Keturakis 10 dol., G. Mališauskas 2 dol., Matilda Melienė 7 dol., Vl. Mieželis 7.50 dol., J. Švedas 2 dol., J. Tapulionis 2 dol., Ad. Šernas 7 dol. ir P. Žilys 7 dol.

Dėkoju loterijos bilietukus platinusiems p. Ant. Reklaičiui ir p. St. Grigaravičiui. Dėkoju p. K. Leknickui pobūvio metu svečiams patiekusiam gairės ir p. J. Bagdžiui padėjusiam praveisti loterijos laimės traukimus. Aš nuoširdžiai dėkoju p. Z. Juškevičienei taip gražiai pravedusiai meninę parengimo programą. Dėkoju meninės dalies atlikėjams: kanklininkėms sesutėms Vaičeliūnaitėms ir jaunam aktoriui Alg. Viktorai, p-lei K. Brazdžionytei už deklamaciją ir p. B. Brazdžioniui už savos kūrybos skaitymą. Ir, galiausiai, dėkoju visiems svečiams gausiai į šią kavutę atsilankiusiems.

Čia visų išvardintųjų dėka, triūsų ir nuoširdumu buvo įrodyta KARIO reikšmė ir įvertintas jo štabo pareigūnų darbas.

Ačiū!

G. J. S t a n k ū n a s,
KARIO atstovas Čikagoje

KARIO redakcija ir administracija nuoširdžiai jungiasi prie mūsų Atstovo Čikagoje padėkos. Dėkingi esame ir G. J. Stankūnui už rūpinimąsi mūsų KARIU.

R e d . i r A d m .

AUKOJO KARIUI:

\$729.23 — LVS "Ramovės" Chicago sk. \$7.00 — P. Andriulis, Philadelphia, Pa. \$6.00 — A. Dimas, Middle Village, N.Y. Po \$5.00 — J. Juodis, Brooklyn, N.Y.; J. Klimavičius, Brooklyn, N.Y.; St. Mykolaitis, Chicago, Ill.; V. Savukynas, Woodhaven, N.Y.; T. Sereika, Los Angeles, Calif.

\$4.00 — Alg. Budreckas, Chicago, Ill. Po \$3.00 — K. Budrys, Strongville, Ohio; J. Matiukas, Woodhaven, N.Y.; A. Mockus, Hartford, Conn.; Z. Romanauskas, Philadelphia, Pa.; J. Smailys, Wichita, Kansas; A. Vileniškis, Richmond Hill, N.Y.; J. White, Wheelright, Mass.; J. Ziukas, Sudbury, Canada. Po \$2.00 — P. Balza-

ras, Chicago, Ill.; A. Mironas, Santa Monica, Calif.; V. Nenortas, Hartford, Conn.; J. Spirauskas, Los Angeles, Calif.; K. Willis, Dearborn, Mich. Po \$1.00 — Alg. Alksninis, Brockton, Mass.; Jz. Ceilius, Woodhaven, N.Y.; V. Karalius, Los Angeles, Calif.; A. Norbutas, Los Angeles, Calif. KARYS dėkoja aukotojams!

**LIETUVIAMS AMERIKOS KARIAMS
VISAME PLAČIAME PASAULYJE**

Mielieji Kariai!

Waterburio ,Connecticut, Lietuvių Karių Veteranų Sąjungos "Ramovės" nariai ir svečiai, susirinkę Šv. Juozapo parapijos salėje, 1968 metų lapkričio 24 dieną, paminėti Lietuvos ginkluotų jėgų atkūrimo 50-tąją sukaktį, siunčiame Jums, brangūs kariai, širdingiausias lietuviškus sveikinimus.

Jūs šiandien kovojate arba stovite sargyboje laisvojo pasaulio pasieniuose gindami mus ir pasaulį nuo pražūtingų kėslų to paties priešo — tarptautinio imperialistinio komunizmo, kuris yra užgrobes ir šiandieną tebeengia Jūsų tėvų ir ne vieno Jūsų gimtąjį kraštą.

Būdami lietuviais Jūs esate paveldėtojai didingos lietuvio kario dvasios, dvasios Mindaugo, Kęstučio, Vytauto pulkų, dvasios savanorių kūrėjų, nepriklausomos Lietuvos karių, sukilėlių ir partizanų.

Mes Jumis didžiuojamės ir reiškiamo didžią padėką už Jūsų auką. Manome, kad šiandien, kai raudonasis slibinas vėl kelia galvą, visas pasaulis turėtų būti dėkingas Jums ir visiems Jūsų draugams po žvaigždėtąją vėliava, kadangi tik Jūs, brangūs kariai, užtikrinsite galutiną laisvės pergalę.

Su lietuviškais linkėjimais

Waterburio "RAMOVĖ"

Prenumerata JAV-se ir užsienyje:
Metams — \$7.00, pusmečiui — \$3.50,
atsk. nr. — 70¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

K A R Y S
916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuoti "KARYS" vardu.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą.